

Αφιερωμένη στη μνήμη του παππού μου

Τζανουδάκη Νικολάου, στον νίκο...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Λακκί της Λέρου αποτελεί το δεύτερο διοικητικό κέντρο του νησιού και κύριο λιμάνι του. Το μοναδικής πολιτιστικής σημασίας δομημένο περιβάλλον του οικισμού με δείγματα βιομηχανικής αισθητικής «Διεθνούς στυλ» των αρχών του 20^{ου} αιώνα, είναι γεγονός ότι υποβαθμίζεται με την πάροδο του χρόνου. Η ανασυγκρότηση και ο ενιαίος σχεδιασμός στην περιοχή, συνιστούν κρίσιμους παράγοντες με ένα σύγχρονο ρόλο, σε σχέση με το μέλλον της και την αναπτυξιακή προοπτική της. Η πρόσφατη αλλά αδιαμφισβήτητη ιστορία του Λακκιού και το αποτύπωμα του παρελθόντος στο χώρο και στο δομημένο περιβάλλον του, διαμορφώνουν τον χαρακτήρα του και λειτουργούν ως πόλοι έλξης επισκεπτών. Παράλληλα πολιτικές που αφορούν το παραλιακό μέτωπο του οικισμού, τη διαμόρφωση του δημόσιου χώρου και τη βιώσιμη διατήρηση του δομημένου περιβάλλοντος προσφέρουν τη δυνατότητα αναβάθμισης της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος. Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η ορθολογική προστασία και ανάδειξη της περιοχής μελέτης μέσω μίας σειράς πολεοδομικών παρεμβάσεων, ώστε ο οικισμός να είναι βιώσιμος και συνάμα ελκυστικός για τους κατοίκους του νησιού και τους επισκέπτες του.

Λέξεις κλειδιά: πολιτιστική - αρχιτεκτονική κληρονομιά, ρασιοναλισμός, προστασία, ανάδειξη, Λακκί, Porto Lago, Λέρος

ABSTRACT

Alternative title: "Protection and enhancement of cultural heritage | Case study Lakki, Leros island, Greece

The area Lakki of Leros is the second administrative center of the island and the main port of it. The built environment of the settlement has a unique cultural importance with industrial design samples of early 20th century "International style". The fact is that it is being degraded over time. Reconstruction and integrated planning in the area, are critical factors with a modern role in relation to its future and development perspective. The recent and undeniable history of Lakki and the footprint of the past in both space and structured environment, shape the character of Lakki and act as attraction poles for visitors. In parallel policies affecting the coastal front of the settlement, the configuration of the public space and the sustainable conservation of the built environment, offer the opportunity to upgrade the quality of the urban environment. The subject of this study is the rational protection and enhancement of the study area through a series of urban interventions so the settlement can be both viable and attractive for the inhabitants and the visitors of the island.

Key words: cultural – architecture heritage, rationalism, protection, enhancement, Lakki, Porto Lago, Leros

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Σαπουνάκη Αριστείδη. Συγκεκριμένα για την καθοδήγηση, τη συνεχή υποστήριξη που μου προσέφερε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αλλά και για την ιδέα προσέγγισης του θέματος. Επίσης ευχαριστώ τους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής που δέχτηκαν να παρευρεθούν στην εξέταση της διπλωματικής μου εργασίας.

Ακολούθως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που με βοήθησαν στην ανεύρεση υλικού, τον κ. Έλληνα Χ. προϊστάμενο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, Δόμησης και Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Λέρου, τον προϊστάμενο του ΓΑΚ παράρτημα Λέρου κ. Τραμπούλη Γ. και την κα Μαθιουδάκη Ν., νέα αρχιτέκτονας με περίσσιο ενδιαφέρον για την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού. Ευχαριστώ ακόμη τον αρχιτέκτονα μηχανικό κ. Κυράνη Α. για τις ευφυείς ιδέες και ενδιαφέρουσες συζητήσεις που διέδρυναν την προσέγγισή μου στο ζήτημα.

Δε θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους φίλους μου που γνώρισα κατά τη διάρκεια της πενταετούς φοίτησής μου στο Βόλο, είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ μαζί τους και να δημιουργήσω αξέχαστες αναμνήσεις. Ιδιαίτέρως τους Τάσο Σαμπάνη, Γιώργο Τσούμα, Δημήτρη Λιάγκα, Μπαρδή Νίκο και Γωγώ Λιγνού. Τέλος, ευχαριστώ τους ανθρώπους που με στήριξαν ηθικά και πρακτικά Σταμάτη Κυπραίο, Αλεξάνδρα Μυστιλόγλου και την οικογένειά μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1_ ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
1.1_ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ/ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	10
1.2_ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	11
2_ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ_ ΟΡΙΣΜΟΙ	13
2.1_ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ.....	13
2.1.1_ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.....	15
2.1.2_ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ...	16
2.1.3_ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	17
2.2_ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	19
2.3_ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ VS ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ_PRESERVATION VS CONSERVATION.....	22
2.4_ΑΝΑΠΛΑΣΗ	28
2.5_ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ/ΡΑΣΙΟΝΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΥ 19 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	33
2.6_ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ ΧΩΡΟΣ	37
2.6.1_ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	37
2.6.2_ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ.....	38
2.6.3_ΠΙΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΧΩΡΟ	39
3_ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ	41
3.1_ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ_ΕΚΤΑΣΗ_ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΡΟΥ	41
3.2_ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ.....	44
3.3_ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	48
3.4_ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	51
3.4.1_ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ.....	51
3.4.2_ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ	55
3.4.3_ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	56
3.4.4_ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	62
3.5_ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	67
3.6_ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	70
3.6.1_ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ.....	70
3.6.2_ΔΙΚΤΥΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	72
3.6.3_ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	75
4_ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ_ΛΑΚΚΙ ΛΕΡΟΥ	77
4.1_ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ [PORTO LAGO].....	77
4.2_ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ.....	89
4.2.1_ΧΑΡΤΗΣ Α1_ΕΙΔΟΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ.....	93
4.2.2_ΧΑΡΤΗΣ Α2_ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ.....	95
4.2.3_ΧΑΡΤΗΣ Α3_ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ.....	97
4.2.4_ΧΑΡΤΗΣ Α4_ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ	100
4.2.5_ΧΑΡΤΗΣ Α5_ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ.....	106
4.2.6_ΧΑΡΤΗΣ Α6_ΒΑΘΜΟΣ ΑΛΛΟΙΩΣΗΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ.....	108
4.2.7_ΧΑΡΤΗΣ Α7_ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΙΣΟΓΕΙΟΥ	113
4.2.8_ΧΑΡΤΗΣ Α8_ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΡΟΦΟΥ.....	116

4.3_SWOT ANALYSIS	119
4.4_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	120
5_ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	
ΛΑΚΚΙ ΛΕΡΟΥ	122
5.1_ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ	122
5.2_ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	125
5.3_ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΑΞΟΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	128
5.4_ΦΟΡΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	155
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	157
ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ	160

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1_ Πληθυσμός Δήμου Λέρου 1947 - 2011	51
Πίνακας 2_ Μόνιμος πληθυσμός και μεταβολές '91 - '11	53
Πίνακας 3_ Συμμετοχή Δήμων στον πληθυσμό του συμπλέγματος Δωδεκανήσων	54
Πίνακας 4_ Σύνθεση κατά φύλο	55
Πίνακας 5_ Ηλικιακή Σύνθεση για το έτος 2011	56
Πίνακας 6_ Μόνιμος Πληθυσμός 2001 και 2011 κατά υπηκοότητα	57
Πίνακας 7_ Στοιχεία αλλοδαπών για το έτος 2011	58
Πίνακας 8_ Απασχόληση μόνιμου πληθυσμού Δ. Λέρου 2011	63
Πίνακας 9_ Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 2011	64
Πίνακας 10_ Στοιχεία απασχόλησης 2001 και 2011	65
Πίνακας 11_ Ανεργία στο Δ. Λέρου 2001 - 2011	66
Πίνακας 12_ Κίνηση εσωτερικού Αερολιμένα Λέρου	74
Πίνακας 13_ Τμήμα συγκεντρωτικού πίνακα στοιχείων των δελτίων καταγραφής	92
Πίνακας 14_ Άξονας 1 _ Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς ...	129
Πίνακας 15_ Άξονας 2_ Περιβάλλον και ποιότητα ζωής	133
Πίνακας 16_ Άξονας 3_ Δίκτυα υποδομής	137
Πίνακας 17_ Άξονας 4_ Κοινωνική μέριμνα - δημόσια υγεία - εκπαίδευση	140
Πίνακας 18_ Άξονας 5_ Οικονομία και απασχόληση	142
Πίνακας 19_ Άξονας 6_ Τεχνολογία - ψηφιακή πραγματικότητα - ευσαιθητοποίηση κατοίκων και φορέων.....	146
Πίνακας 20_ Άξονας 7_ Ανάδειξη του παράκτιου χώρου ως χώρος αναψυχής και τουρισμού	148
Πίνακας 21_ Πρώτη φάση υλοποίησης - Ιεράρχηση δράσεων.....	152

Πίνακας 22_ Δεύτερη φάση υλοποίησης - Ιεράρχηση δράσεων	153
---	-----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1_ Πληθυσμιακή εξέλιξη Δήμου Λέρου	53
Γράφημα 2_ Ποσοστό συμμετοχής Δήμων στον πληθυσμό των Δωδεκανήσων [2011]	55
Γράφημα 3_ Ποσοστιαία κατανομή του είδους των ακινήτων	94
Γράφημα 4_ Ποσοστιαία κατανομή αριθμού ορόφων των κτιρίων	96
Γράφημα 5_ Ποσοστιαία κατανομή παλαιότητας ακινήτων	98
Γράφημα 6_ Ποσοστιαία κατανομή διατηρητέων κτιρίων	101
Γράφημα 7_ Ποσοστιαία κατανομή ιδιοκτησιακού καθεστώτος ακινήτων	107
Γράφημα 8_ Ποσοστιαία κατανομή βαθμού αλλοίωσης ακινήτων [0= ερείπιο - 5= άριστη κατάσταση]	109
Γράφημα 9_ Ποσοστιαία απεικόνιση χρήσεων γης σε επίπεδο ισογείου	114
Γράφημα 10_ Ποσοστιαία απεικόνιση χρήσεων γης σε επίπεδο ορόφου	117

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1_ Τοπίο στη Λέρο.....	69
Εικόνα 2_ Οι νέες πόλεις και το Λακκί	78
Εικόνα 3_ Τοπογραφικό σχέδιο Αεροναυτικής βάσης Gianni Rossetti στα Λέπινδα	80
Εικόνα 4_ Το Λακκί πριν την Ιταλική κυριαρχία	81
Εικόνα 5_ Το τελικό πολεοδομικό σχέδιο του Λακκιού σε σχέδιο ηλεκτροδότησης	83
Εικόνα 6_ Μερική άποψη της νέας πόλης του Porto Lago το 1935	85
Εικόνα 7_ Τα αρχιτεκτονικά ιδιώματα των Ιταλικών κτιρίων στα Δωδεκάνησα	87
Εικόνα 8_ Κατοικία 1925-1935 στο Λακκί	102
Εικόνα 9_ Κινηματοθέατρο σήμερα	103
Εικόνα 10_ Ξενοδοχείο "Λέρος" [πρώην Roma] σήμερα	103
Εικόνα 11_ Κτίριο Αγοράς στο Λακκί	104
Εικόνα 12_ Κτίριο ΠΙΚΠΑ	110
Εικόνα 13_ Κτίριο γραφείων ΚΘΛ	111
Εικόνα 14_ Εσωτερικό κτιρίου γραφείων ΚΘΛ.....	111
Εικόνα 15_ Ιταλική κατοικία σε ερειπιώδη κατάσταση	112
Εικόνα 16_ Σχέδιο πάγκων πωλήσεων	144

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1_ Το νησί της Λέρου σε σχέση με την Ελλάδα	42
Χάρτης 2_ Η Λέρου.....	43
Χάρτης 3_ Όριο περιοχής μελέτης	90
Χάρτης 4_ Παρουσίαση δομημένου περιβάλλοντος ανάλογα με την περίοδο κατασκευής τους στο Λακκί Λέρου	105
Χάρτης 5_ Χάρτης πρότασης για το Λακκί, Λέρου	154

_ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑμεΑ	Άτομα με ειδικές Ανάγκες
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
ΒΙΟΚΑ	Βιολογικός Καθαρισμός
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΔΕΥΑΛ	Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης και Άρδευσης Λέρου
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΑΕ	Επιτροπή Πολεοδομικού & Αρχιτεκτονικού Ελέγχου
ΚΘΛ	Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΜ	Ναυτικό Μίλι
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΣΧΟΟΑΠ	Σχέδιο Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων
ΥΠΟΑ	Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού
ΥΠΟΤ	Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβέρνησης
ΧΥΤΑ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων
CIAM	Congres International d' Architecture Moderne
ICAHM	International Committee on Archaeological Heritage Management
ICOMOS	International Council on Monuments & Sites
IUCN	International Union for Conservation of Nature
OWHC	Organisation of World Heritage Cities
SIER	Societa Industrie Elettriche Rodi
UNESCO	United Nations Educational Scientific & Cultural Organisation
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
WMF	World Monuments Fund

1_ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1_ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ/ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την μελέτη ενός τόπου που αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες επεμβάσεις στον χώρο του Ιταλικού Φασιστικού καθεστώτος. Η γεωστρατηγική θέση του νησιού και η μορφολογία του κόλπου του Λακκιού, οδήγησε στην απόφαση των Ιταλών για την πολεοδόμηση μιας νέας πόλης, το Porto Lago [λιμάνι της λίμνης], που θα αποτελούσε το κέντρο διοίκησης στην Ανατολική Μεσόγειο. Γι' αυτό και αρκετοί χαρακτηρίζουν τη Λέρο ως τη «Μάλτα του Αιγαίου».

Ειδικότερα η διπλωματική εργασία ασχολείται με την προστασία και την ανάδειξη του πολιτιστικού κληροδοτήματος που σώζεται μέχρι και σήμερα. Η μελέτη βασίζεται στην έρευνα πεδίου, τη δημιουργία μητρώων κτιρίων με την οποία έγιναν ξεκάθαρες οι μεταβολές στο χώρο. Καταγράφηκαν οι χρήσεις ακινήτων, η αισθητική τους αξία, οι όροφοι των κτιρίων, η παλαιότητα και άλλα στοιχεία, τα οποία δεν είναι διαθέσιμα ούτε από την διεύθυνση πολεοδομίας του δήμου Λέρου, ούτε από την κτηματική υπηρεσία Δωδεκανήσου ειδικότερα σε χάρτες.

Βάση αναφοράς για τη διαμόρφωση των προτεινόμενων παρεμβάσεων αποτέλεσε η επιτόπια έρευνα. Η μελέτη στοχεύει στην ορθολογική διαχείριση και διατήρηση του αξιόλογου - ιστορικού ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που εντοπίζεται στον οικισμό. Ταυτόχρονα σκοπός είναι να αποκτήσει ο οικισμός έναν ξεκάθαρο βιώσιμο χαρακτήρα και να αναβαθμιστεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών.

Τέλος, εξαιτίας της «αγάπης» του μελετητή για τον συγκεκριμένο τόπο, λόγω εντοπιότητας, η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία στοχεύει στην ανάδειξη της περίπτωσης της Δωδεκανήσου και δη της Λέρου, με την μνημειακού χαρακτήρα Ιταλική Αποικιοκρατική αρχιτεκτονική που ελάχιστα έχει μελετηθεί από την εγχώρια επιστημονική κοινότητα.

1.2_ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ο μεθοδολογικός τύπος που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνει ανασκόπηση διεθνούς και εθνικής βιβλιογραφίας, θεσμικών κειμένων, επιστημονικών άρθρων δημοσιευμένων στο διαδίκτυο, σε συνέδρια - ημερίδες. Επίσης πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με κατοίκους, ντόπιους και μη αρχιτέκτονες που έχουν ασχοληθεί με την αρχιτεκτονική κληρονομιά του νησιού, αρχειακή έρευνα στο Γραφείο Αρχείων Κράτους [ΓΑΚ] παράρτημα Λέρου καθώς και καταγραφή απόψεων λόγω εμπειριών και εντοπιότητας. Η ιδιαιτερότητα της εν λόγω εργασίας είναι ότι η ανάλυσή της βασίστηκε κυρίως στην επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή μελέτης τον Σεπτέμβριο/2015. Κατά την έρευνα πεδίου καταγράφηκαν τα στοιχεία των ακινήτων της περιοχής μελέτης, τραβήχτηκαν φωτογραφίες και έπειτα αξιοποιήθηκαν κατάλληλα για την χαρτογράφηση της περιοχής και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Αρχειακή έρευνα

Από τα Γενικά Αρχεία Κράτους και συγκεκριμένα από το παράρτημα της Λέρου, συλλέχθηκε μεγάλο μέρος του φωτογραφικού υλικού όπου γίνονται εμφανείς οι ιστορικές φάσεις των κτισμάτων του συγκροτήματος, των Ιταλικών σχεδίων των κτιρίων και της πολεοδομικής οργάνωσης, καθώς επίσης και πλήθος άρθρων από τις τοπικές εφημερίδες.

Βιβλιογραφική έρευνα

Όσον αφορά στα ιστορικά στοιχεία κύριες βιβλιογραφικές πηγές αποτέλεσαν τα εξής:

- Ήσυχος, Ε. [1989] *Το πανόραμα της Λέρου*. Λέρος: Εκδόσεις Μανώλης Ήσυχος.
- Ήσυχος, Α.Δ. [2014] *Η πόλη του Λακκίου της Λέρου= La cita di Porto Lago*. Λέρος: Ιστορικό Αρχείο Λέρου.
- Γκουτίδης, Χ. [2009] 'Παρουσία στο χώρο και στο χρόνο, νήσος Λέρος: Ένας κρίκος στην καδένα της ιστορίας, Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου'. Στο *11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Management υπηρεσιών υγείας*. Χανιά, 22-25 Οκτωβρίου.

- Κολώνας, Β. [2002] *Ιταλική Αρχιτεκτονική στα Δωδεκάνησα*. Αθήνα: Ολκός ΕΠΕ

Στην εργασία αυτή θεωρήθηκε σκόπιμη η αναφορά στο σχετικό με το θέμα θεωρητικό υπόβαθρο και ειδικότερα σε έννοιες όπως η πολιτιστική κληρονομιά, η αρχιτεκτονική κληρονομιά, ο ρασιοναλισμός – Διεθνές στυλ πάνω στο οποίο βασίστηκε η αρχιτεκτονική σχεδίαση του Λακκιού και ο παράκτιος χώρος. Ακόμη σε ξεχωριστό κεφάλαιο γίνεται ο προσδιορισμός της νήσου Λέρου χωροταξικά αλλά και με στοιχεία που αφορούν την ιστορία, τη μορφολογία, δημογραφικά στοιχεία και στοιχεία των υποδομών του νησιού. Στη συνέχεια γίνεται εστίαση στην περιοχή μελέτης με την παρουσίασή της ιστορικής εξέλιξης του Λακκιού έως σήμερα και των αποτελεσμάτων της έρευνας πεδίου. Τέλος παρατίθενται οι οργανωμένες και ιεραρχημένες προτάσεις για την προστασία και την ανάδειξη της περιοχής μελέτης.

2_ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ_ΟΡΙΣΜΟΙ

Στο παρόν κεφάλαιο ,θα γίνει προσπάθεια αποσαφήνισης ορισμών και εννοιών μεγίστης σημασίας για την εκπόνηση της εν προκειμένω [διπλωματικής] εργασίας. Στην παρατιθέμενη ενότητα , εξετάζονται έννοιες όπως η πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά καθώς και οι αρμόδιοι φορείς για την προστασία τους. Στη συνέχεια ,γίνεται μνεία και ανάλυση στην προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς [Preservation VS Conservation] και στον σύνθετο - πολύπλευρο όρο της ανάπλασης. Καταληκτικά, γίνεται λόγος στην έννοια του ρασιοναλισμού /ορθολογισμού καθώς και στα αρχιτεκτονικά ρεύματα της Ευρώπης του 19^{ου} αιώνα. Οι τελευταίες έννοιες συνδέονται άμεσα τόσο με το θέμα όσο και με την περιοχή μελέτης της διπλωματικής εργασίας.

2.1_ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Σε μια εποχή έντονης πολιτιστικής κρίσης και σύγχυσης των ιδεών κρίνεται απαραίτητη η διαλεύκανση στον προσδιορισμό και την χρήση εννοιών όπως η κληρονομιά , η πολιτιστική κληρονομιά και η αρχιτεκτονική κληρονομιά, τόσο από επιστήμονες που σχετίζονται με τον σχεδιασμό του χώρου όσο και για την ίδια την κοινωνία. Αποτελούν αλληλένδετες έννοιες και σκοπός του κεφαλαίου είναι η αποσαφήνιση τους ,ξεκινώντας από το ευρύτερο πλαίσιο της κληρονομιάς.

Ετυμολογικά, η κληρονομιά είναι έντονα συνδεδεμένη με την περιουσία και υποδηλώνει τις κτήσεις, τις αξίες, τις συνθήκες και τις παραδόσεις που κληροδοτήθηκαν και μεταφέρθηκαν από το παρελθόν στο παρόν και το μέλλον [Howard, 2003·Millar, 1995·Rodwell, 2007:7]. Σύμφωνα με την UNESCO [2009:1] *«η κληρονομιά είναι το κληροδότημα του παρελθόντος, αυτό που ζούμε σήμερα και αυτό που θα περάσουμε στις μελλοντικές γενιές»*. Μ' αυτήν την έννοια η κληρονομιά αποτελεί τη βάση του παρόντος και το έναυσμα για το μέλλον, όπου οι παρούσες γενιές θα λειτουργούν ως *«θεματοφύλακας και δημιουργικός σύνδεσμός της»* [Rodwell, 2007: 7].

Η κληρονομιά επίσης είναι αλληλένδετη με τον κοινωνικό παράγοντα. Ο MacMillan [1993] υποστηρίζει ότι η κληρονομιά εκτείνεται πέρα από την αρχαική - ιστορική μελέτη, παρέχει την πρόσβαση στο ζωντανό παρελθόν, συνθέτει ταυτόχρονα μια ευφάνταστη ατομική ερμηνεία της. Από θεσμική άποψη σε διεθνές επίπεδο, μετά τη Χάρτα της Βενετίας η οποία υιοθετήθηκε από το ICOMOS [1964], «το πεδίο της κληρονομιάς έχει διευρυνθεί από μια ανησυχία για τη φυσική κληρονομιά, σε ενδιαφέρον για τη μη φυσική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών παραγόντων και των άυλων αξιών» [Ahmad, 2006: 294].

Σήμερα για την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς εμφανίζονται πάνω από 350 ορισμοί. Οι Kroeber και Kluckhohn, αναγνωρίζουν ότι ο πολιτισμός περιλαμβάνει φαινόμενα του υλικού, του κοινωνικού και του πνευματικού πολιτισμού [Kroeber A.L. & Kluckhohn C., 1952].

Η πολιτιστική κληρονομιά, όπως παράγεται από την κληρονομικότητα, προσδιορίζεται ως αυτό που έχει κληρονομηθεί ή μπορεί να κληρονομηθεί, και αναμιγνύει παλαιότερες και μελλοντικές γενεές ή σύμφωνα με άλλο ορισμό εννοείται ως οι «συνθήκες ή τα πλεονεκτήματα που περνούν στις επόμενες γενεές» [Howard, 2003:6]. Είναι η δύναμη της συνέχειας από μια γενιά στην επόμενη. Είναι «όχι μόνο κάτι που επιθυμούμε να μεταβιβάσουμε σε μελλοντικές γενιές, είναι επίσης κάτι που θέλουμε να εκτιμούμε και να ανακαλύψουμε σε πλήρη διερεύνηση» [Masser et al, 1994:31].

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συνθήκης για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά της UNESCO [UNESCO, 1972], με τον όρο «πολιτιστική κληρονομιά» εννοούνται έργα του ανθρώπου και της φύσης που αξίζουν να διατηρηθούν και να προστατευθούν. Κατά τον ορισμό αυτόν μπορούν να θεωρηθούν ως κρίσιμα τρία βασικά στοιχεία:

- Μνημεία_ αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, περιλαμβάνοντας σπήλαια και επιγραφές και στοιχεία, ομάδες στοιχείων ή δομών ιδιαίτερης αξίας για την αρχαιολογία, την ιστορία, την τέχνη και την επιστήμη.

- Ομάδες κτιρίων_ ομάδες ξεχωριστών ή συνδεδεμένων κτιρίων τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους στο τοπίο, έχουν ιδιαίτερη αξία για την ιστορία, την τέχνη και την επιστήμη.
- Τόποι_ τοπογραφικές περιοχές, τα σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, τα οποία έχουν ιδιαίτερη αξία λόγω αισθητικής ή λόγω του αρχαιολογικού, ιστορικού, εθνολογικού, ανθρωπολογικού ενδιαφέροντός τους.

Με τον όρο δηλαδή «πολιτιστική κληρονομιά», εννοούνται όλα εκείνα τα υλικά και άυλα τεκμήρια της πολιτιστικής ταυτότητας των κοινωνιών που έζησαν ή ζουν ακόμη και τα οποία αξίζουν και απαιτούν ορθή διαχείριση για τη διατήρησή τους [Βαλανίδου, 2008].

2.1.1_ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Οι διεθνείς αυτοί οργανισμοί χαράσσουν το πλαίσιο πολιτικής και τις κατευθύνσεις για τα κράτη ώστε τα δεύτερα να πετύχουν την επιθυμητή ορθολογική διαχείριση, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι [Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2012]:

- UNESCO [Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό]. Η λειτουργία της δεν έχει μόνο κανονιστικό αλλά και επιχειρησιακό χαρακτήρα, προσφέροντας βοήθεια στις διάφορες χώρες για την αποκατάσταση και συντήρηση των μνημείων τους.
- ICCROM [Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών]. Ιδρύθηκε το 1959 και εδρεύει στη Ρώμη. Είναι ένα διακυβερνητικό όργανο το οποίο έχει ειδικό συμβουλευτικό ρόλο στο θέμα της διατήρησης των εγγεγραμμένων στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μνημείων και τοπίων καθώς επίσης και εκπαιδευτικό ρόλο για τις τεχνικές ανασύλωσης.
- OWHC [Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς]. Ιδρύθηκε το 1993 και δραστηριοποιείται σήμερα σε 250 πόλεις,

συμβάλλοντας στην εφαρμογή της Σύμβασης της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβάνοντας και την εκπαίδευση των τοπικών αρχών στο έργο της.

- ICAHM [Διεθνής Επιτροπή για τη Διαχείριση της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς]. Είναι συμβουλευτικό όργανο για το ICOMOS και την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς, σε θέματα διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων και των τοπίων.
- WMF [Παγκόσμιο Ταμείο Μνημείων]. Είναι ένας ιδιωτικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1965. Οι δραστηριότητές του προωθούν την εκπαίδευση των τοπικών αρχών και σχετικών φορέων και παρέχουν οικονομική και τεχνική υποστήριξη για τη διατήρηση μεγάλων κτιρίων και εκτάσεων σε συνεργασία με τοπικούς εταίρους. Ταυτόχρονα, το εν λόγω Ταμείο προσφέρει βοήθεια για ζημιές που προκλήθηκαν από φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές.
- ICOMOS [Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων]. Συνιστά τον μόνο παγκόσμιο μη κυβερνητικό οργανισμό του οποίου ο ρόλος είναι η προστασία και η διατήρηση των μνημείων και των ιστορικών τόπων παγκοσμίως.
- IUCN [Παγκόσμια Ένωση για τη Συντήρηση]. Είναι διεθνής μη κυβερνητική οργάνωση και παρέχει αναφορές για την κατάσταση συντήρησης των μνημείων που είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO

2.1.2_ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί σημαντικό τομέα δράσης τόσο για το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης οι βασικοί κανονισμοί και οδηγίες είναι [Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2012]:

- Ο Κανονισμός [ΕΟΚ] 3911/1992 του Συμβουλίου σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.
- Η Οδηγία 93/7/ΕΟΚ για την επιστροφή των πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους-μέλους.

- Ο Κανονισμός [ΕΟΚ] αριθ. 752/93 της Επιτροπής, περί διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού [ΕΟΚ] αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου, σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.
- Ο Κανονισμός [ΕΚ] ΑΡ. 1526/98 της Επιτροπής για την τροποποίηση του κανονισμού [ΕΟΚ] αριθ.3911/92 του Συμβουλίου σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

Επίσης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και στο πλαίσιο Διεθνών Οργανισμών [ΟΗΕ, UNESCO, Συμβούλιο της Ευρώπης] αξίζει να αναφερθούν οι ακόλουθες συμβάσεις και διακηρύξεις [Μπεριάτος και Παπαγεωργίου,2012]:

- Χάρτα της Βενετίας [1964]
- Σύμβαση για τα μέσα απαγόρευσης και παρεμπόδισης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μετάβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών [1970]
- Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς [1972]
- Διακήρυξη του Άμστερνταμ [1975]
- Διάσκεψη του Ελσίνκι [1975]
- Χάρτα του ICOMOS για τον Πολιτιστικό Τουρισμό [1976]
- Σύσταση για τη Διαφύλαξη και τον Σύγχρονο Ρόλο των Ιστορικών Περιοχών [1976]
- Σύμβαση της Γρανάδας [1985]
- Διεθνής Χάρτα για την προστασία των Ιστορικών πόλεων [1987]
- Διεθνή Κείμενα για τον Τουρισμό και τον Πολιτισμό [2004]
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο [2000]

2.1.3_ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι φορείς που ασκούν πολιτική και ευθύνονται για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς [μνημειακής, ιστορικής, αρχιτεκτονικής κ.τ.λ.], στην Ελλάδα, είναι κυρίως τα υπουργεία Περιβάλλοντος και Ενέργειας [πρώην ΥΠΕΚΑ] και Πολιτισμού και Αθλητισμού [πρώην ΥΠΟΤ] μαζί με τις περιφερειακές υπηρεσίες τους, όπως τις Εφορίες Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων – Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και Νεότερων Μνημείων. Στη δικαιοδοσία του ΥΠΟΑ υπάγονται όλα τα αρχαία μνημεία [κινητά και ακίνητα] όλων των εποχών

έως και το 1830 καθώς και τα περισσότερα μνημεία μετά το 1830. Στη δικαιοδοσία του ΥΠΕ υπάγονται τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους [ΤΙΦΚ], οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα διατηρητέα κτίρια καθώς και άλλες μνημειακές κατασκευές – παραδοσιακά στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος όπως παραδοσιακές κρήνες, καλντερίμια, γεφύρια κά.

Εκτός από τα ανωτέρω υπουργεία σε εθνικό επίπεδο στην προστασία, διαχείριση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, συμβάλλουν παράλληλα και οι σχετικές Εφορίες αρχαιοτήτων και νεότερων μνημείων, οι Περιφερειακές Αρχές, οι ΟΤΑ [Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης] Α' και Β' βαθμού, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας [ΤΕΕ] και οι νυν Γενικές Γραμματείες Μακεδονίας – Θράκης και Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. [Μπεριάτος & Παπαγεωργίου,2012]

Οι κυριότεροι νόμοι που αφορούν το αντικείμενο μελέτης, διαχείριση δηλαδή πολιτιστικής κληρονομιάς είναι:

- Ν.5351/1932 «περί αρχαιοτήτων»
- Ν.1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» [ΦΕΚ 169 Α/ 7-8-1950]
- Ν.1103/1980 με τον οποίο κυρώνεται η διεθνής σύμβαση της UNESCO [1970] για την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών [ΦΕΚ 297 Α/ 29-12-1980]
- Π.Δ. 161/1984 [ΦΕΚ 57 Α/ 30-4-1984] «για την ανακατανομή αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών Χωροταξίας οικισμού και περιβάλλοντος»
- Ν.1512/1985 άρθρο 1 – υποχρεώσεις ιδιοκτητών για τη συντήρηση ακινήτων [ΦΕΚ 4 Α/ 11-1-1985]
- ΓΟΚ 1985 όπως τροποποιήθηκε το 1988 [Ν.1577/1985] και [1772/1988]. Παραδοσιακοί οικισμοί και διατηρητέα κτίρια. Προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος
- Ν.1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» [ΦΕΚ 160 Α/ 18-10-1986]

- Π.Δ. της 15-4-1988 «Διατήρηση, επισκευή, ανακατασκευή καλλιτεχνικών και στατικών στοιχείων διατηρητέων κτιρίων» [ΦΕΚ 317 Δ/ 28-4-1988]
- Ν.2039/1992 με το οποίο κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης [ΦΕΚ 619 Α/ 13-4-1992]
- Ν.2831/2000 ο οποίος συμπλήρωσε το άρθρο 4 του Ν.1577/ 1985 «Γ.Ο.Κ. και άλλες πολεοδομικές διατάξεις « στον οποίο ορίζονται βασικές ρυθμίσεις για τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτίρια [ΦΕΚ 140 Α/ 13-6-2000]
- Ν.3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς [ΦΕΚ 153 Α/ 28-2-2000]

2.2_ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Σύμφωνα με τον Burckhardt, «...ο χαρακτήρας ολόκληρων εθνών, πολιτισμών και εποχών, διαφαίνεται μέσα από το σύνολο των αρχιτεκτονικών έργων τους» [Burckhardt J. & Murray P., 1985]. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά μίας πόλης αποτελεί σημαντικό τμήμα της γενικότερης πολιτιστικής κληρονομιάς και καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την εικόνα που προβάλλει και αντιπροσωπεύει η πόλη στην κοινή γνώμη. Σε κάθε ήπειρο του πλανήτη υπάρχουν πόλεις, που η γενική τους εικόνα χρωματίζεται έντονα από την αρχιτεκτονική κληρονομιά τους. Το Κολοσσαίο, η πόλη του Βατικανού επηρεάζουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της Ρώμης, με τον ίδιο τρόπο που η Ακρόπολη με τον Παρθενώνα και ο παραδοσιακός οικισμός της Πλάκας μορφοποιούν τη φυσιογνωμία της Αθήνας.

Καθώς η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί ένα από τα κυριότερα υποσύνολα της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως προκύπτει από τις συμβάσεις της UNESCO του 1954 και 1972 όπου συμπεριλαμβάνεται η πρώτη στην έννοια των πολιτιστικών αγαθών, είναι φυσικό να αποτελεί στοιχείο που χρήζει ορθολογικής προστασίας και διατήρησης. Το 1964 στο 2^ο Διεθνές Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων και των Τεχνικών των Ιστορικών

Μνημείων, που πραγματοποιήθηκε στη Βενετία επεξεργάστηκε και διατυπώθηκε ο νέος Διεθνής Χάρτης της Αποκατάστασης, γνωστός ως Χάρτης της Βενετίας. Ο Χάρτης της Βενετίας καθόρισε σε σημαντικό βαθμό τις σύγχρονες αρχές της αποκατάστασης και διέυρνε το αντικείμενό της. Με αφετηρία το μεμονωμένο μνημείο επεκτάθηκε στο άμεσο περιβάλλον του, για να φτάσει να συμπεριλάβει αστικές ή αγροτικές τοποθεσίες και τοπία, καθώς και ταπεινά έργα, που είναι πιο απλά και καθημερινά και όχι απαραίτητα μεγάλες αρχιτεκτονικές δημιουργίες. Όλες οι αρχές που υιοθετήθηκαν από τον Χάρτη της Βενετίας κέρδισαν σταδιακά τη διεθνή αποδοχή και ακολουθήθηκαν κατά την εκτέλεση εκατοντάδων έργων αποκατάστασης, συντήρησης ή ανασκαφής σε όλο τον κόσμο.

Το 1975 δημιουργήθηκε ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό κλίμα όταν η Τελική Πράξη – Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη [Ελσίνκι] περιέλαβε διατάξεις ενθαρρυντικές για την συνεργασία και τις ανταλλαγές στον πολιτιστικό τομέα. Επίσης η ίδια χρονιά ήταν αφιερωμένη στην προστασία της Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και με πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης, συνεκλήθη στο Άμστερνταμ Συνέδριο για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά στο οποίο έγινε δεκτός ο Χάρτης της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Οι αρχές του Χάρτη αποτέλεσαν τη βάση για την μεγάλης σπουδαιότητας Διακήρυξη του Άμστερνταμ. Στη Διακήρυξη σημειώνεται ότι η νέα διάσταση που πρέπει να λάβει η αρχιτεκτονική παράδοση είναι αυτή *«της διατήρησης της ιστορικής συνέχειας, έτσι ώστε να αποτελέσει παράγοντα αυτογνωσίας των κατοίκων»*. Ακόμη διευρύνθηκε η έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στην οποία περιλαμβάνεται το περιβάλλον της, όταν παρουσιάζει πολιτιστικό ενδιαφέρον και αναλύεται λεπτομερειακά η έννοια της ολοκληρωμένης συντήρησης των μνημείων, που δεν έχει στόχο απλά τη συντήρησή τους, αλλά και την ενσωμάτωσή τους στον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιοχής στην οποία βρίσκονται. Σκοπός του πολεοδομικού σχεδιασμού πλέον ήταν η επιδίωξη της βελτίωσης του

δομημένου περιβάλλοντος έναντι της άκριτης μεταπολεμικής ανοικοδόμησής του. Γίνεται λοιπόν καθαρό, ότι η ολοκληρωμένη προστασία δεν αφορά μόνο μεμονωμένα πολιτιστικά μνημεία, αλλά επίσης πόλεις ή χωριά ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ, έθεσε τα θεμέλια για τη διαμόρφωση μιας καινούριας νοοτροπίας όσον αφορά στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς η οποία και αποκρυσταλλώθηκε δέκα χρόνια αργότερα σε ένα κείμενο με μεγαλύτερη νομική ισχύ, τη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης που υπογράφηκε στη Γρανάδα το 1985. Στο άρθρο 1 της εν λόγω σύμβασης, διατυπώνεται για πρώτη φορά ένας αρκετά ευρύς ορισμός για την αρχιτεκτονική κληρονομιά η οποία, όπως ορίζεται, περιλαμβάνει:

- Τα μνημεία_ κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.
- Τα αρχιτεκτονικά σύνολα_ ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.
- Οι τόποι_ σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.

Ο ανωτέρω ορισμός της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς διευρύνει το αντικείμενο προστασίας της Σύμβασης. Επιπλέον στη Σύμβαση της Γρανάδας δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στον παράγοντα της κοινωνίας

καθώς ο ορισμός της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς περιλαμβάνει το «κοινωνικό ενδιαφέρον» των πτυχών που συνιστούν την κληρονομιά, ενώ ακόμη αναφέρεται στις ενέργειες και τις διαδικασίες για τη διατήρηση, που θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των κατοίκων των συγκεκριμένων περιοχών. Ειδικότερα το άρθρο 11 υπογραμμίζει «τη χρήση των προστατευόμενων ακινήτων υπό το πρίσμα των αναγκών της σύγχρονης ζωής» και «την προσαρμογή ανάλογα με την περίπτωση των παλαιών κτιρίων για νέες χρήσεις», χωρίς να αγνοούνται οι κάτοικοι. Παράλληλα, καθιερώνεται πλέον η αρχή της ολοκληρωμένης προστασίας, ενώ ενδυναμώνεται η αρχή της διευρωπαϊκής συνεργασίας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Τέλος, αναγνωρίζεται ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί μία αναντικατάστατη έκφραση του πλούτου και της ποικιλίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης και ότι αποτελεί ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος και κοινό αγαθό για όλους τους Ευρωπαίους.

2.3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ VS ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ_PRESERVATION VS CONSERVATION

Στόχος του συγκεκριμένου υποκεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τις έννοιες «προστασία» και «διατήρηση» της πολιτιστικής κληρονομιάς και πως αυτές εξελίχθηκαν στη διάρκεια του χρόνου έως σήμερα, επηρεάζοντας τις χρήσεις, τη μορφή και τη φυσιογνωμία των πόλεων.

Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη έχει μακρά ιστορία η οποία ανάγεται στον 18^ο αιώνα, αλλά έχει εξελιχθεί στη σημερινή της μορφή κατά τη διάρκεια των τελευταίων 50 ετών [Rodwell, 2007: 1-3]. Ειδικότερα, η έννοια έχει εξελιχθεί από προστασία σε διατήρηση, όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Ωστόσο, οι έννοιες αυτές έχουν συχνά χρησιμοποιηθεί εναλλάξ, ενώ υπήρχαν επικαλύψεις με άλλες έννοιες όπως αυτή της αποκατάστασης. Για λόγους σαφήνειας, είναι χρήσιμο να αναφερθούν οι διακρίσεις στην ορολογία. Συγκεκριμένα η προστασία χρησιμοποιείται ως μία έννοια που επικεντρώνεται κυρίως σε μεμονωμένα κτίρια, αντιτίθεται σε αλλαγές σ' αυτά και εκφράζει την επιτακτική ανάγκη

για διαφύλαξη. Η αποκατάσταση εμπεριέχει εξ' ορισμού την έννοια της επέμβασης. Η επέμβαση είναι πράξη, η οποία καθοδηγείται από συγκεκριμένα κίνητρα και έχει επιπτώσεις. Επίσης, η αποκατάσταση δεν είναι έννοια μονοδιάστατη και κακώς συγχέεται με την αναστήλωση. Αποκατάσταση μπορεί να είναι και μια κατεδάφιση ή μια σημαντική αλλοίωση της προηγούμενης μορφής ενός παλαιού υπολείμματος. Επιπλέον, η αποκατάσταση δεν αφορά μόνον ένα προβληματικό λόγω παλαιότητας κτίριο, αλλά μπορεί να αφορά [και να συγκροτεί] ολόκληρα σύνολα. Επιπλέον η διατήρηση θέτει μία πολιτική προσέγγισης που υποστηρίζει τη διατήρηση προς όφελος του δημόσιου ενδιαφέροντος [Delafons, 1997: 4]. Οι διαδικασίες διατήρησης περιλαμβάνουν τους ακόλουθους τρεις τύπους παρέμβασης:

- Ανακαίνιση παλαιών κτιρίων [restoration].
- Ένταξη σύγχρονων κτιρίων που εναρμονίζονται με τις κατασκευές που ήδη υπάρχουν στο διατηρητέο οικισμό [renovation].
- Οργάνωση κοινωνικών χώρων, ένταξη δυναμικών λειτουργιών, δημιουργία νέων πόλεων έλξης που επιτρέπουν την αναβίωση του οικισμού [rehabilitation] [Κότσαλη, 1978].

Μια αξιοσημείωτη ανησυχία για το παρελθόν στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα για τον πολιτισμό, άρχισε έντονα να αναπτύσσεται στις αρχές του 18ου αιώνα, μετά την Ιταλική αναγέννηση και την εκτίμηση των τελευταίων ημερών του κλασικισμού και εκτεταμένα εκφράστηκε μέσω της ιδέας «Grand Tour». Σύμφωνα με αυτή την ιδέα ένας αριθμός των ανθρώπων ανώτερης τάξης επισκέφθηκε τις κοιτίδες των κλασικών και αναγεννησιακών πολιτισμών, όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, ως μέρος της εκπαίδευσής τους, αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς [Nasser, 2003].

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι τα μέσα του 20^{ου}, η προσέγγιση ήταν αυτή της προστασίας - διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία στόχευε κυρίως στο να αντιστέκεται στις αλλαγές και στη συντήρηση των οικοδομημάτων στην υφιστάμενη κατάστασή τους

[Rodwell, 2007: 8; Burke, 1976]. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή θεωρούνταν νέα, λαμβάνοντας υπόψη ότι σχεδόν όλοι οι καθεδρικοί ναοί στην Ευρώπη χτίστηκαν πάνω στα ερείπια των προγενέστερων. Η προσέγγιση αυτή δύναται να εξηγηθεί ως αποτέλεσμα των ραγδαίων οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, όπως η βιομηχανική επανάσταση η οποία σηματοδότησε μία περίοδο μαζικής αντικατάστασης αιώνων αστικής εξέλιξης από νέες μορφές, χωρικά πρότυπα και τρόπους ζωής. Σε συνδυασμό με την άνοδο του εθνικισμού, τόνωσε την πρόθεση της δημιουργίας ενός συλλογικού μνημειακού παρελθόντος εντός του οποίου το αστικό περιβάλλον έπαιξε καθοριστικό ρόλο, λόγω της προβολής του και έτσι του δόθηκε η δυνατότητα να μεταφέρει πιο εύκολα τέτοιου είδους μηνύματα [Ashworth, 2012: 5223]. Η προστασία δηλαδή της πολιτιστικής κληρονομιάς, αναφέρεται στη διαφύλαξη των δομημένων μορφών ως έχουν και στην ενδογενή πρόθεσή της να κρατήσει το παρελθόν ζωντανό, υποστηρίζοντας την ιδέα της συνέχειας [Burke, 1976]. Αρκετοί ακαδημαϊκοί υποστηρίζουν αυτήν την προσέγγιση, τονίζοντας ότι οι σημερινές γενιές δεν έχουν κανένα δικαίωμα να αγγίξουν τα κτίρια του παρελθόντος, αποδεχόμενοι μόνο τη στείρα διαφύλαξη των κτιρίων. Στο πλαίσιο αυτό ο όρος «χρήση» ήταν σχεδόν απαγορευμένος αφού θεωρούνταν σαν εχθρός ή απειλή για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η διαφύλαξη αυτή σύμφωνα με τα παραπάνω επιτυγχάνεται μόνο αν τα οικοδομήματα μεταφέρονται «άθικτα» στις μελλοντικές γενιές.

Ωστόσο, από τη δεκαετία του '60 και μετά η προσέγγιση της διαφύλαξης άρχισε να επεκτείνεται και να μεταμορφώνεται, ειδικά στις Δυτικές Χώρες όπως απεικονίζεται στα επίσημα ντοκουμέντα πολιτικής. Συγκεκριμένα, οι μαζικές αλλαγές που έλαβαν χώρα στα Ευρωπαϊκά αστικά κέντρα εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης, των Παγκόσμιων Πολέμων, του μοντέρνου κινήματος απείλησαν τα μεμονωμένα κτίρια του δομημένου περιβάλλοντος όπως και ολόκληρες περιοχές που απαιτούσαν μία διαφορετική και πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, αυτή της διατήρησης. Έτσι η προσέγγιση της

διαφύλαξης αποδείχθηκε ανεπαρκής και αναποτελεσματική για την αντιμετώπιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς [Jokilehto, 1999] κι αυτό γιατί επικεντρώνεται σε μεμονωμένα κτίρια αντί ολόκληρες αστικές περιοχές και γιατί αντιμετωπίζει τα κτίρια σαν αντικείμενα που πρέπει να προστατευθούν χωρίς καμία ανησυχία για τη χρήση τους. Το σλόγκαν πλέον της προσέγγισης της προστασίας άλλαξε από το «να σώσω» σ' αυτό της «προσαρμοστικής επανάχρησης» και από την έννοια της διαφύλαξης στην διατήρηση [Ashworth, 2012: 5223].

Η εναντίωση στη στείρα προστασία των μορφών και η υποστήριξη της «ζωντανής διατήρησης» σε ιστορικές πόλεις και αστικές περιοχές αυξήθηκαν σημαντικά τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική [Rodwell, 2007: 33]. Βασικοί μελετητές της σύγχρονης ιδέας της διατήρησης, υποστήριξαν ότι οι πόλεις ως χώροι κοινωνικής δράσης και αλληλεπίδρασης εξελίσσονται λόγω των μεταβαλλόμενων αναγκών και αξιών, έτσι η διατήρηση της αστικής κληρονομιάς πρέπει να έχει μία «αμοιβαία υποστηρικτική και αρμονική συνύπαρξη» ώστε να κρατήσει τις πόλεις ζωντανές, παρά να τις μετατρέψει σε υπαίθρια μουσεία χάριν των κατοίκων. [Rodwell, 2007: 30-34]

Η διατήρηση επεκτείνεται πέρα από την υλιστική προστασία του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος, ενσωματώνοντας τις βασικές αρχές της διαχείρισης της αλλαγής [Pendlebury, 2009]. Χαρακτηριστικά, ο Lowenthal [1985: 275-287] σημειώνει ότι «η διατήρηση είναι ένα μέρος της διαδικασίας της αλλαγής». Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι αλλαγές που προαναφέρθηκαν δεν επηρεάζουν μόνο τα κτίρια αλλά ολόκληρες τις περιοχές, το αντικείμενο της διατήρησης έχει διευρυνθεί έτσι ώστε να ενσωματωθεί το ολοκληρωμένο περιβάλλον που περιλαμβάνει τον αστικό ιστό και την κοινωνική ζωή. Ειδικότερα έχει ευρέως υποστηριχθεί ότι ο κύριος στόχος της διατήρησης είναι η προστασία του δομημένου περιβάλλοντος αναγνωρίζοντας την συμβολή της οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής βιωσιμότητας σ' αυτήν την κατεύθυνση. Στο πλαίσιο αυτό συμμετέχουν επίσης σχεδιαστές και διαχειριστές του χώρου όπως και οι

τοπικές κοινωνίες. Άρα η διατήρηση δεν αναφέρεται σε σκηνογραφικές λύσεις με αμφίβολα συχνά κριτήρια, αλλά εκφράζει μια κοινωνική ανάγκη και αποβλέπει στην επανασύνδεση του ιστορικού χώρου σε σύγχρονους τρόπους ζωής, θέτοντας τον άνθρωπο σαν τελικό στόχο κάθε προσπάθεια ανάπτυξης και ανάγοντας τελικά το θέμα της προστασίας όχι απλά σε αισθητικό – ηθικό αλλά και πολιτικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, τεχνικό.

Έχει υποστηριχθεί ότι η διαφορά ανάμεσα στην προστασία και τη διατήρηση ήταν κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο, εντοπίστηκε στους στόχους, στις στάσεις και στις μεθόδους εκείνων που τις εκτελούν και όχι στις ίδιες στις πράξεις. Η μεταβολή από μία αμυντική προσέγγιση της «προστασίας» σε μία πιο «ευέλικτη» και «κοινωνικά ευαίσθητη», ήταν εμφανής τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε θεσμικό επίπεδο, όπως εκφράστηκε σε διεθνείς χάρτες. Στο πλαίσιο αυτό, οι κοινωνικές πτυχές αναγνωρίζονται ως στοιχεία που πρέπει να διατηρηθούν ενώ η τοπική κοινωνία θεωρείται σημαντική για την εμβάθυνσή της στην πολιτιστική κληρονομιά της και απαραίτητη για τη διασφάλιση της διατήρησής της. Η προσέγγιση αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω λόγω των ευρύτερων ανησυχιών σχετικά με την σημασία της συμμετοχής του κοινού γενικά στο σχεδιασμό, όπως έχει αναδειχθεί το 1960. Μελετητές, διεθνείς χάρτες και συνέδρια [όπως ο Χάρτης της Ουάσιγκτον το 1987 και της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 1992 ως μέρος της Agenda 21] υποστήριξαν ότι η αστική διατήρηση θα πρέπει να είναι στον πυρήνα των πλαισίων της αειφόρου ανάπτυξης, πρωτίστως λόγω του ρόλου της στην ενίσχυση της ταυτότητας μιας περιοχής.

Τα πλεονεκτήματα της διατήρησης ανάγονται στην αξία της κοινωνικής συνοχής και ολοκλήρωσης χάρη στη συμπαγή μορφή που είναι προϊόν ενός ολιστικού παραγωγικού μοντέλου που προϋπήρχε του βιομηχανικού και των χωρικών μοτίβων μικτών χρήσεων γης που χαρακτηρίζουν τις περισσότερες από τις Ευρωπαϊκές ιστορικές πόλεις και αστικές περιοχές. Ακόμη, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας λόγω της αναμόρφωσης

της υπό «διατήρησης» πόλης συνιστά ένα πλεονέκτημα. Αξιοσημείωτα είναι και τα κοινωνικά προβλήματα τα οποία διακυβεύονται μέσα από την πολιτική της διατήρησης. Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται είτε με τη δυσλειτουργία της ζωής των κατοίκων λόγω της αύξησης του τουρισμού και τις αρνητικές επιπτώσεις της, ως αποτέλεσμα της προσανατολισμένης τουριστικής πολιτικής διατήρησης ή της μετεγκατάστασης ακόμα και του κοινωνικού αποκλεισμού ή εξευγενισμού των κατοίκων μέσα σε μία ιστορική αστική περιοχή ως αποτέλεσμα της διατήρησης υπό ένα σχέδιο αναγέννησης.

Έπειτα από τα προηγούμενα, καθαρά φαίνεται ότι την ευθύνη προστασίας δεν φέρουν μόνο το κράτος και οι αρμόδιοι μελετητές, αλλά και οι ιδιώτες. Εν τούτοις, η επιτυχής δράση των τελευταίων στην προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς εξαρτάται από τον βαθμό συνείδησής τους και τον κρατικό έλεγχο.

Τέλος, πέραν των παραπάνω μορφών προστασίας που στοχεύουν στη διατήρηση και βελτίωση του υπάρχοντος αποθέματος, πρέπει να αναφερθεί και η τάση του μιμητισμού. Πιο συγκεκριμένα, η καταστροφή μεγάλου μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, οδήγησε στην εμφάνιση του φαινομένου της απομίμησης του εκάστοτε ρυθμού σε νέες κατασκευές. Η τάση για μιμητισμό γεννάται ακόμη κι από την ικανότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται το «ωραίο» σ' ένα στοιχείο δομημένης πολιτιστικής κληρονομιάς και στην ευαισθησία του να κατανοήσει τη διαδικασία γένεσής του. Ωστόσο, ο μιμητισμός δεν έχει καμία σχέση με τη διατήρηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, παρά μονάχα για να υποκαταστήσει και να διαστρέψει το πραγματικό νόημα της ιστορικής κληρονομιάς. Σύγχυση στην έννοια του μιμητισμού δημιουργεί επίσης και η τάση των ατόμων για ανάλωση κωδίκων κοινωνικής ανέλιξης, η οποία σε πολλές περιπτώσεις προσβάλλει τόσο το μιμούμενο πρότυπο όσο και την εικόνα ενός οικισμού ή συνόλου. Η μίμηση είναι παραδεκτή με την έννοια της αντικατάστασης ενός μέλους αρχιτεκτονικού ή πολεοδομικού παραδοσιακού συνόλου που εξαφανίστηκε με ένα

καινούριο όμοιο με το γνήσιο. Τονίζεται ότι η αναβίωση αντίθετα έχει διαφορετικό νόημα, καθώς γίνεται ελεύθερη εκλογή και χρήση στοιχείων με σκοπό αλλά και ανάγκη να ξαναζωντανέψει ένα περιβάλλον ή τρόποι έκφρασης του παρελθόντος χωρίς παλινδρόμηση αλλά με ανταπόκριση στις ανάγκες και τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής [Αργυρόπουλος & Κωτσιόπουλος, 1983].

2.4_ΑΝΑΠΛΑΣΗ

Είναι χρήσιμο αρχικά να υπογραμμιστεί ότι πρόκειται για ένα σύνθετο ζήτημα με πολλές παραμέτρους, το οποίο έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης των επιστημόνων που ασχολούνται με το χώρο και δεν είναι δυνατόν να εξαντληθεί στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο. Στόχος είναι να αναφερθεί η γένεση, η εξέλιξη της έννοιας καθώς και το σύγχρονο πλαίσιο της στον Ελληνικό χώρο. Στην ανάλυση που ακολουθεί εξετάζεται συνοπτικά η διαχρονική μεταβολή στο περιεχόμενο των αναπλάσεων, ενώ ταυτόχρονα γίνεται αναφορά σε συνιστώσες, πολιτική, κοινωνική και θεωρητικό πλαίσιο, σύμφωνα με τις οποίες αυτές διαμορφώθηκαν.

Με το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι περισσότερες Ευρωπαϊκές πόλεις που συμμετείχαν σ' αυτόν υπέστησαν καταστροφές ευρείας κλίμακας. Οι εν λόγω καταστροφές αποτέλεσαν την αφορμή για μία σειρά πολεοδομικών αναπλάσεων που ξεκίνησαν αμέσως μετά τον πόλεμο και εφαρμόστηκαν στα κέντρα των πόλεων αυτών. Οι αναπλάσεις αυτές εκφράστηκαν τη δεκαετία του '50 με τα «προγράμματα ανασυγκρότησης» [reconstruction] και είχαν ως βασική επιδίωξη την αντιμετώπιση των καταστροφών που προξένησε ο πόλεμος, ενώ ταυτόχρονα το σχεδιασμό και την κατασκευή - υλοποίηση επεκτάσεων μεγάλης κλίμακας που θα «στέγαζαν» το πρώτο κύμα μεταπολεμικής αστικοποίησης. Τα δύο προαναφερθέντα είδη παρεμβάσεων καθοδηγήθηκαν, ως επί το πλείστον, από τις κεντρικές κυβερνήσεις με τη χρήση απλών ή και απλουστευμένων προτύπων σχεδιασμού. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ή τη μετατροπή των κέντρων, εκείνης της

περιόδου, σε στοιχεία του χώρου με καταθλιπτική ομοιομορφία, μορφολογικά και αισθητικά [Οικονόμου, 2004:2].

Τα προγράμματα της επόμενης περιόδου, γνωστά ως «προγράμματα αναζωογόνησης» [revitalization], αποτέλεσαν συνέχεια των προγραμμάτων ανασυγκρότησης, δίνοντας έμφαση στην επανάχρηση - επανεργοποίηση χώρων σε λειτουργικό κυρίως επίπεδο, αλλά και την κατά το δυνατό αντιμετώπιση του αστικού μαρασμού, όπως αυτός προέκυψε μετά την αποβιομηχάνιση [Αραβαντινός, 2007:194, Στεφάνου κ.ά, 1995 :23-32 και 56-66, Χριστοδούλου, 2010:6].

Από τα μέσα της δεκαετίας του '60, έγινε αντιληπτό πως οι μεταπολεμικές πολεοδομικές επιλογές του παρελθόντος προκάλεσαν νέα πολεοδομικά προβλήματα, όπως ο επαναπροσδιορισμός του κέντρου των πόλεων μέσω των περικεντρικών ζωνών, καθώς και ο πολλαπλασιασμός παρεμβάσεων νέου τύπου. Συγκεκριμένα, κατά τη δεκαετία του '70, προέκυψαν νέου τύπου παρεμβάσεις, γνωστές ως «renewal», που επιδίωκαν τη βελτίωση και ανανέωση. Οι αναπλάσεις αυτού του τύπου έδιναν πάλι έμφαση στη λειτουργικότητα [μοντερνισμός], αλλά και τη μορφολογία με την ευρύτερη έννοια του όρου, καθώς εξετάζονταν πλέον υπό το πρίσμα διαφόρων συνιστωσών, όπως η αστική σημειολογία ή η περιβαλλοντική ψυχολογία [Οικονόμου, 2004:2].

Η γενικότερη κρίση στο σχεδιασμό κατά τη δεκαετία του '80, συνέβαλλε στη συνέχιση των τάσεων με επιμέρους, ωστόσο τροποποιήσεις. Οι αναπλάσεις εμπλουτίστηκαν με νέα στοιχεία και αποτελούσαν, κατά κύριο λόγο, σημειακές και αποσπασματικές παρεμβάσεις χωρίς να αποτελούν εξειδίκευση του υπερκείμενου σχεδιασμού. Σε μικρό βαθμό, οι τομεακές παρεμβάσεις φάνηκε να υπερέχουν του «γενικού» σχεδιασμού και να τον υποκαθιστούν, καθώς θα μπορούσαν να λειτουργήσουν καταλυτικά μέσω της αγοράς, για την προώθηση σύνθετων στόχων στην αναπροσαρμογή ευρύτερων περιοχών [Αραβαντινός, 2007:83-86, Οικονόμου, 2004:3]. Παράλληλα η κρατική πρωτοβουλία φαίνεται να παραχωρεί τη θέση της σε νέες μορφές και δράσεις συνεργασίας,

ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, με παράλληλη την ενίσχυση του ρόλου της τοπικής κοινωνίας. Οι αλλαγές αυτές συνέβαλλαν σημαντικά στο νέο χαρακτήρα των αναπλάσεων, καθώς μειώθηκε η σημασία των οριζόντιων κεντρικών προτύπων και ενθαρρύνθηκαν οι μορφολογικές αναζητήσεις στην εκάστοτε περιοχή. Αυτές αποτέλεσαν παράγοντα δημιουργίας επιτυχημένων αναπλάσεων «μεγάλης κλίμακα» [flagship projects], λόγω της ιδιαίτερης ταυτότητας και της μορφολογικής τους πρωτοτυπίας [Οικονόμου, 2004:3].

Οι θέσεις της προηγούμενης περιόδου σε συνδυασμό με τις νεότερες εξελίξεις συνέβαλλαν στην αναμόρφωση της πολεοδομικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του '90. Ο νέος ρόλος των μητροπόλεων, η εταιρική σχέση δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ο παράγοντας περιβάλλον, η έννοια της «συμπαγούς πόλης», η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, ο κοινωνικός διαχωρισμός – αποκλεισμός καθώς και τα νέα αισθητικά πρότυπα αποτέλεσαν τις αναδυόμενες πτυχές που καθόρισαν τη νέα πολεοδομική πολιτική. Η παρουσία αυτών των πτυχών ήταν αναγκαία αλλά όχι και ικανή ώστε να μεταβάλλει την πολιτική για τις πόλεις. Καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις – συνέργειες και αντιφάσεις και οδήγησαν στη νεότερη έκφασή της τον «στρατηγικό σχεδιασμό», ο οποίος διαφέρει από τον καθολικό σχεδιασμό. Έτσι, αναδύεται στην αστική πολιτική ένα νέο πλαίσιο, η «αστική αναγέννηση». Η αστική αναγέννηση περιλαμβάνει παρεμβάσεις πολλών ειδών: οικονομικές και χρηματοδοτικές, αστική σύνθεση, περιβάλλον, κοινωνικές και «κοινοτικές» διαστάσεις, απασχόληση, εκπαίδευση και κατάρτιση, στέγαση. Περιλαμβάνει επίσης οριζόντιους άξονες: νομικές και θεσμικές διαστάσεις της γης και της ανάπτυξης γης, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων αναγέννησης, θέματα οργάνωσης και διαχείρισης - λειτουργίας. Οι παρεμβάσεις στον υφιστάμενο αστικό χώρο, που εστιάζονται στο φυσικό σχεδιασμό, προφανώς δεν εξαντλούν το φάσμα των συνιστωσών της αστικής αναγέννησης. Από τη φύση τους όμως οι αναπλάσεις συνδέονται στενά με τη φυσιογνωμία του δημόσιου χώρου

της πόλης – παίζουν πολλαπλούς ρόλους, δεδομένου ότι σχεδόν το σύνολο των προσδιοριστικών παραγόντων και επιδιώξεών τους συνδέονται με τα χαρακτηριστικά του αστικού δημόσιου χώρου.

Γίνεται αντιληπτό πως η συνολική πολεοδομική πολιτική/αστική αναγέννηση δε μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς τις αναπλάσεις. Ωστόσο, ο σχεδιασμός των δευτέρων οφείλει να εμπεριέχει προγραμματικά τις κατευθυντήριες γραμμές που υποβάλλουν οι ευρύτεροι στόχοι της αναγέννησης και ταυτόχρονα, να εντάσσεται στον ευρύτερο πολεοδομικό σχεδιασμό, προς αποφυγή αποσπασματικών κινήσεων [Οικονόμου, 2004:5,6].

Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις αναπλάσεις στην Ελλάδα είναι ο «νέος οικιστικός νόμος» Ν.2508/1997 [ΦΕΚ 124 Α/ 13-6-1997], που έρχεται ως συνέχεια και συμπλήρωση του προγενέστερου Ν.1337/1983 με την φιλοδοξία να αποτελέσει ένα νέο, ευέλικτο και αποτελεσματικό εργαλείο για την επέκταση, ανάπλαση και γενικότερα αναβάθμιση και προστασία των πόλεων και οικισμών της χώρας [Αραβαντινός, 2007].

Σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο, *«ανάπλαση περιοχής είναι το σύνολο των κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, οικονομικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, που προκύπτουν από σχετική μελέτη και που αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών – μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής»*.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του κεφαλαίου Β' του Νόμου 2508, *«περιοχές ανάπλασης είναι εκείνες οι περιοχές των εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οριοθετημένων οικισμών, στις οποίες διαπιστώνονται προβλήματα υποβάθμισης ή αλλοίωσης του οικιστικού περιβάλλοντος που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με τις συνήθεις διαδικασίες της αναθεώρησης του σχεδίου πόλεως και των όρων δόμησης. Η περιοχή ανάπλασης μπορεί να περιλαμβάνει μία ή περισσότερες πολεοδομικές ενότητες ή τμήματα πολεοδομικών ενοτήτων»*.

Οι περιοχές ανάπλασης ορίζονται στα αντίστοιχα ΓΠΣ [Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια], ΣΧΟΟΑΠ [Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτών Πόλεων], ή Ρυθμιστικά Σχέδια, ή καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, όταν συντρέχουν σε αυτές ιδιαίτερα προβλήματα οικιστικής υποβάθμισης που δε μπορούν να αντιμετωπιστούν με τα συνήθη πολεοδομικά μέσα. Τέτοια προβλήματα είναι μεγάλες κτιριακές πυκνότητες και ελλείψεις κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων, συγκρούσεις χρήσεων γης, έλλειψη προστασίας πολιτιστικών στοιχείων, εντεινόμενη υποβάθμιση αισθητικής και φυσικών στοιχείων και σοβαρά προβλήματα στο απόθεμα των κατοικιών. Τα σχέδια αυτά όμως χαρακτηρίζονται από την απουσία ρυθμίσεων σχετικά με την οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα των παρεμβάσεων.

Η καινοτομία του νόμου αυτού είναι η δημιουργία του πρώτου στην Ελλάδα θεσμικού πλαισίου για αναπλάσεις και αναμορφώσεις εντός σχεδίου υποβαθμισμένων περιοχών, πολεοδομικών ενοτήτων ή τμημάτων τους, οι οποίες χαρακτηρίζονται από προβληματικές πολεοδομικές συνθήκες. Για πρώτη φορά η κύρια έμφαση σε έναν οικιστικό νόμο μετατοπίζεται από τις επεκτάσεις σχεδίων πόλεως προς τη διαχείριση του σχεδιασμού στις περιοχές εντός σχεδίου με στόχο και κατεύθυνση την πολεοδομική και περιβαλλοντική τους αναβάθμιση.

Εντούτοις, οι αναπλάσεις, έτσι όπως περιγράφονται στο κεφάλαιο Β' του νόμου 2508/97, δεν έχουν προχωρήσει σχεδόν καθόλου από τους αρμόδιους φορείς. Γεγονός που γεννά αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα του νέου αυτού θεσμικού πλαισίου και δημιουργεί ίσως την ανάγκη για απλούστευση των διατάξεων του νόμου και συμπλήρωσή τους με τις νεότερες τάσεις της Ευρώπης και τις κατευθύνσεις στρατηγικού σχεδιασμού.

2.5_ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ/ΡΑΣΙΟΝΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Στο πλαίσιο εκπόνησης της συγκεκριμένης διπλωματικής και κύρια σύμφωνα με το θέμα το οποίο άπτεται και το ζήτημα της Ιταλικής Αποικιοκρατικής Αρχιτεκτονικής στα Δωδεκάνησα, με μελέτη περίπτωσης το Λακκί της Λέρου [cita di Porto Lago di Lero], κρίνεται αναγκαία η αποσαφήνιση της θεωρίας – ρεύματος – αρχιτεκτονικού ιδιώματος του Ορθολογισμού – Ρασιοναλισμού που αποτέλεσε την βασική επιρροή της αρχιτεκτονικής έκφρασης των κατακτητών στον Δωδεκανησιακό χώρο.

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και ενώ η ανοικοδόμηση άνθιζε σε όλη την Ευρώπη, οι αρχιτέκτονες διέθεταν τη δημιουργικότητά τους στην υπηρεσία του πολίτη και της κοινωνίας, δημιουργώντας νέους ρυθμούς που αργότερα έγιναν ξεχωριστές σχολές και εν τέλει αρχιτεκτονικά στυλ. Ο ορθολογισμός [Razionalismo] αποτελεί το νέο ρεύμα των αποφασιστικών, τολμηρών και μη φιλοκυβερνητικών για την εποχή τους αρχιτεκτόνων. Το ρεύμα αυτό οφείλει την ύπαρξή του στις πολιτικές ζυμώσεις της εποχής και ήταν συνέχεια της φιλοσοφικής θεωρίας που από την εποχή του Διαφωτισμού, συνδέεται αποκλειστικά με την εισαγωγή των μαθηματικών μεθόδων στη φιλοσοφία και έχει ως γνώμονα την ορθή γνώση και τη λογική σκέψη. Ρίζες της εν λόγω θεωρίας μπορεί κανείς να βρει ακόμη στην αρχαία Ελλάδα, στο έργο του Πλάτωνα και των μαθητών του περί λογικής. Χαρακτηριστικοί εκφραστές με το έργο τους είναι οι Descartes, Leibniz και Spinoza [Ήσυχος, 2014]. Ο ορθολογισμός ως θεωρία σκέψης έρχεται σε αντιπαράθεση με τον εμπειρισμό που προήλθε από την υλοποίηση για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Ως ορθολογιστική αρχιτεκτονική ορίζεται η τάση στη δυτική αρχιτεκτονική του 20^{ου} αιώνα, με βασικές αρχές που καταγράφονται, υποτάσσονται και αισθητικές αναζητήσεις ότι ένα οικοδόμημα οφείλει να υπηρετεί τη χρήση και τις ανάγκες για τις οποίες δημιουργείται αλλά πρέπει να είναι σύμφωνο και με το ευρύτερο περιβάλλον [Antoniadis, 1984]. Το χαρακτηριστικό είναι

ότι προώθησε έναν νέο ενιαίο ρυθμό στον χώρο της αρχιτεκτονικής και των εφαρμοσμένων τεχνών, καθώς και στον τομέα των πολεοδομικών αντιλήψεων. Από το 1928 και έπειτα η τάση εκφράστηκε πιο συγκροτημένα μέσα από το Διεθνές Συνέδριο Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής [CIAM] που διοργανώθηκε για πρώτη φορά στην πόλη Λα Σαράζ της Ελβετίας. Εκεί αποφασίστηκε ότι «οι θεωρητικές βάσεις της ορθολογιστικής αρχιτεκτονικής συνοψίζονται στο ότι το σχέδιο, το οποίο πρέπει να στηρίζεται σε αυστηρή ανάλυση των λειτουργιών, προτάσσει μια αλλαγή των στοιχείων που ενσωματώνεται στα δεδομένα και επομένως και στην ίδια την κοινωνία προκαλώντας βαθιές μεταβολές» [Ησυχος, 2014]. Απορρίπτοντας τα προκαθορισμένα σχήματα και τις διακοσμητικές υπερβολές της κλασικής αρχιτεκτονικής, οι ορθολογιστές αρχιτέκτονες παρουσίασαν νέες απλές μορφές και στοιχειώδη ανοίγματα τετραγωνισμένα ή οριζόντια με μεγάλες διαστάσεις, ενώ η επένδυση ήταν λεία και ομοιόμορφη και χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό νέα υλικά [σίδηρος, γυαλί κ.ά.] αλλά και παλαιά, όπως ο σοβάς. Προέκυψε έτσι η ιδέα μίας πόλης νέου τύπου, το σχέδιο της οποίας δε θα στηριζόταν στην κερδοσκοπία αλλά στον επιστημονικό υπολογισμό. Το σχέδιο θα προέβλεπε την ανάπτυξη του πολεοδομικού ιστού με δυνατότητα εργασίας σε διάφορες ζώνες, τον χωρισμό της κατοικίας από τη βιομηχανία και την μεταξύ τους ισορροπία, τη δημιουργία χώρων αναψυχής, χώρων πρασίνου και πάρκων, χώρους δημιουργίας ζωνών γραφείων, πλατείες και χώροι για τις ανάγκες της συγκοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου σχεδίου ήταν το ρυθμιστικό σχέδιο του Άμστερνταμ του 1934. Ακόμη Ιταλοί αρχιτέκτονες επηρεασμένοι από το νέο διεθνές στυλ άφησαν έργο σε όλη την Ευρώπη όπως το νέο κέντρο της πόλης του Bergamo που το σχεδίασε ο Marcello Piacentini, ο εκθεσιακός χώρος της Διεθνούς Έκθεσης στο Παρίσι το 1937 με σχεδιαστές τον Piacentini και τον Pagano, το Foro Italicο το 1937 στη Ρώμη. Υπάρχουν παραδείγματα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες όπως στη Γερμανία, Δανία, Σουηδία, Αυστρία, Ισπανία με πιο αντιπροσωπευτικά τα έργα των Le Corbusier, Cropius, Wright, Aalto, Holden κ.ά [Ησυχος,

2014]. Στην Ελλάδα τα αρχιτεκτονικά δείγματα της εποχής του κινήματος αποτελούν τα αστικά σχολικά κτίρια, κάποια νοσοκομεία και πολλές πολυκατοικίες της περιόδου 1930 – 1940.

Στον Ορθολογισμό σαν αρχιτεκτονικό κίνημα, επιδιώκεται η ανάδειξη της οργάνωσης του χώρου, η διαχείριση του ανθρώπινου μόχθου, ενώ στο παραγωγικό πλαίσιο της σύγχρονης πόλης που εφαρμόζεται, καταγράφεται η τοπική παραγωγή, ο ελεύθερος χρόνος των πολιτών, η ιστορία του τόπου, η παράδοση και το κοινό παρελθόν. Παράλληλα όλα αυτά μετατρέπονται σε μετρήσιμα οικονομικά μεγέθη, καταλαμβάνοντας πρωτεύουσα θέση στη ρύθμιση του χώρου.

ΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Από τον 19^ο αιώνα και έως το 1912 όλες οι παραγωγικές ομάδες της Ευρώπης έχουν φτάσει στο απόγειο της βιομηχανικής, οικονομικής, τεχνολογικής και επιστημονικής τους δύναμης. Ακόμη τα μεγάλα κράτη διέθεταν αποικιακά εδάφη στις πέντε ηπείρους που αποτελούσαν πηγή πρώτων υλών για όλη την Ευρώπη. Σ' αυτό το ιστορικό πλαίσιο και μέχρι το 1912 έχουν εμφανιστεί κινήματα ή καλλιτεχνικά ρεύματα τα οποία καλύπτονται από τον «μοντερνισμό» ή ορθολογισμό. Την επανάσταση του νατουραλισμού που εξελισσόταν ήδη από τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα, δέχτηκε και η αρχιτεκτονική. Στην τέχνη στην αρχή του 20^{ου} αιώνα δημιουργούνται και αναπτύσσονται ριζοσπαστικές καινοτομίες, αρχικά στη μοντέρνα ζωγραφική, στη σύγχρονη γλυπτική, στην αρχιτεκτονική της εποχής, στη μουσική, στη λογοτεχνία, στη φιλοσοφία της γνώσης και της αντίληψης καθώς και στις νέες επιστημονικές θεωρίες. Το τέλος του 19^{ου} και οι αρχές του 20^{ου} αιώνα σηματοδεύτηκαν από τα πρωτοποριακά κινήματα της Art Nounveau αρχικά και του Μοντερνισμού στη συνέχεια [Ήσυχος, 2014]. Τα κινήματα αυτά έστρεψαν την Ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική από τα οπισθοδρομικά – κλασικιστικά μοτίβα στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού και εναρμόνισης με τις ραγδαίες αλλαγές με νέους όγκους, νέα σχήματα, μεγάλα και διαφανή ανοίγματα χρησιμοποιώντας νέα υλικά και μεθόδους. Το κίνημα της Art Nounveau αναπτύχθηκε κυρίως

την περίοδο 1890 – 1910 και με τη σύνθεση των νατουραλιστικών ιδεών και των ορθολογιστικών θεωριών με σύγχρονες αναζητήσεις, πέτυχε τη νέα κατασκευαστική κομψότητα που έδωσε νέα διέξοδο στο design, στις κατασκευές, στα βιομηχανικά προϊόντα και στην καθημερινότητα [Ησυχος, 1984]. Το μοντέρνο κίνημα από την άλλη πλευρά ήκμασε από το 1910 – 1940 και πρέσβευε την ανάγκη αισθητικού επαναπροσδιορισμού του Ευρωπαϊκού τεχνικού πολιτισμού και της τέχνης. Σε αντίθεση με την Art Noveau επιδίωξε καθαρές και οπτικές αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις που αναμειγνύουν την καλλιτεχνική συνείδηση των αρχιτεκτόνων με τη βιομηχανική τεχνολογία και μαζί παράγουν ένα λακωνικό αποτέλεσμα. Ένα κίνημα που αναπτύχθηκε επίσης την ίδια περίοδο ήταν ο Φουτουρισμός που αφορούσε τις εικαστικές τέχνες, την λογοτεχνία και την μουσική και ήταν περισσότερο ιδεολογία παρά τεχνοτροπία, ωστόσο επηρέασε σημαντικά την τέχνη.

Το μοντέρνο πνεύμα και τα καινοτόμα μηνύματα ήταν η πιο σημαντική δύναμη επαναπροσδιορισμού της αρχιτεκτονικής και της τέχνης σε ολόκληρη την Ευρώπη την εποχή από το 1900 – 1940 [Ησυχος, 2014]. Οι εκδοχές του μοντέρνου αποτέλεσαν σημεία συνάντησης των δημιουργικών δυνάμεων της εποχής με μία κοινωνική πραγματικότητα που αναζητούσε «εκμοντερνισμό» χωρίς να αποποιείται ιστορία και παραδόσεις.

2.6_ ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

2.6.1_ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Ο παράκτιος χώρος αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφολογική ενότητα που συντίθεται από τρία στοιχεία: την ξηρά, τη θάλασσα και τον αέρα [Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001]. Η ακτογραμμή ορίζεται ως ο χώρος, που τα τρία αυτά στοιχεία αλληλεπιδρούν. Πιο συγκεκριμένα ο παράκτιος χώρος αποτελεί ένα ιδιαίτερο ποικιλόμορφο περιβάλλον που αποτελεί πόλο έλξης δραστηριοτήτων, φιλοξενεί ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ενώ παράλληλα παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία παράκτιων τοπίων και οικοσυστημάτων [Μπεριάτος & Παπαγεωργίου 2010].

Οι όροι «Παράκτια Ζώνη» και «Παράκτιος Χώρος» χρησιμοποιούνται ευρύτατα στη διεθνή βιβλιογραφία και η διαφοροποίηση τους έγκειται στο ότι η έννοια «παράκτιος χώρος» έχει κάπως ευρύτερη γεωγραφική και περιβαλλοντική σημασία και περιλαμβάνει και την παράκτια ζώνη [Κοκκώσης κ.ά., 1999].

Οι έννοιες του παράκτιου χώρου και της παράκτιας ζώνης δεν μπορούν να προσδιοριστούν με απόλυτη σαφήνεια λόγω της πολυπλοκότητας που παρουσιάζει. Οι διαφορετικοί ορισμοί του παράκτιου χώρου προκύπτουν ως αποτέλεσμα [Κοτζαμάνης κ.ά., 2008]:

- των τοπικών φυσικογεωγραφικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων
- των κοινωνικών και οικονομικών λειτουργιών που σε αυτόν συντελούνται
- του γνωστικού επιπέδου θεώρησης και
- της κλίμακας προσέγγισης

Σύμφωνα με τα παραπάνω διακρίνονται τρεις διαφορετικές λειτουργίες των παράκτιων περιοχών [Φαλιάγκας, 2010]:

- Οικονομική και κοινωνική λειτουργία_ οι παράκτιες ζώνες αποτελούν το χώρο μεταξύ ξηράς και θάλασσας όπου διάφορες λειτουργίες παραγωγής, κατανάλωσης και ανταλλαγής εκδηλώνονται με γρήγορους και έντονους ρυθμούς

- Οικολογική λειτουργία_ οι παράκτιες ζώνες ορίζονται ως ζώνες ξηράς και του παρακείμενου θαλάσσιου χώρου στο οποίο η οικολογία και οι χρήσεις ξηράς επηρεάζουν άμεσα την οικολογία της θάλασσας και αντίστροφα.
- Γεωγραφική λειτουργία_ το προς την ξηρά όριο των παράκτιων ζωνών ορίζεται από το κλίμα και άλλους συναφείς παράγοντες. Από αυτόν τον ορισμό προκύπτει ότι το πλάτος των παράκτιων ζωνών είναι από την φύση του ασαφές.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος για την παράκτια ζώνη χρησιμοποιεί έναν γενικό ορισμό και την περιγράφει ως: «Το κομμάτι της ξηράς που επηρεάζεται από την γεινίαση του με τη θάλασσα και το κομμάτι της θάλασσας που επηρεάζεται από την γεινίαση του με την ξηρά, μέχρι το σημείο όπου οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες έχουν μετρήσιμες επιδράσεις στη χημική σύσταση του νερού και στη θαλάσσια οικολογία» [Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2011].

2.6.2_ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Η παράκτια ζώνη έχει πολυδιάστατη σημασία καθώς αποτελεί πόλο έξης πληθυσμού αλλά και πολλών δραστηριοτήτων που βοηθούν στην οικονομική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής. Πιο συγκεκριμένα στις παράκτιες ζώνες συναντάμε [Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999]:

- Γεωργική γη συχνά υψηλής παραγωγικότητας που χρησιμοποιεί παράκτιους υδάτινους πόρους από υδροφόρα στρώματα ή από αφαλάτωση
- Αλιευτικές δραστηριότητες
- Συστήματα παραγωγής ενέργειας
- Δίκτυα μεταφορών όπως λιμένες και παράκτιες μεταφορικές οδούς
- Μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς και αρχαιολογικούς χώρους
- Τουριστικές χρήσεις
- Οικισμούς

Αυτές οι δραστηριότητες που συγκεντρώνονται στο θαλάσσιο μέτωπο είναι κατά κύριο λόγο εποχιακές. Προσελκύνονται οικιστικές και τουριστικές

χρήσεις γης ενώ βασικό γνώρισμα τους είναι η έντονη εποχιακή συγκέντρωση διαφόρων δραστηριοτήτων [Παπαθεοχάρη & Κοκκώσης, 2009].

Είναι λοιπόν προφανές ότι οι παράκτιες περιοχές της χώρας μας, έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη ζωή και την ανάπτυξη της και αποτελούν μια γεωγραφική ενότητα του ελληνικού χώρου που χαρακτηρίζεται από σημαντικό βιολογικό, γεωφυσικό, αισθητικό, πολιτιστικό και οικονομικό πλούτο. Το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού κατοικεί στην παράκτια ζώνη ενώ πλήθος δραστηριοτήτων και χρήσεων συγκεντρώνεται σε αυτή [κατοικία, αναψυχή, τουρισμός, βιομηχανία, εμπόριο, αλιεία και υδατοκαλλιέργειες, γεωργία και κτηνοτροφία, επικοινωνία και θαλάσσιες μεταφορές, υγροβιότοποι].

2.6.3_ ΠΙΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΧΩΡΟ

Παρά τη μεγάλη σημασία των οικιστικών και τουριστικών χρήσεων γης που προσελκύονται στη παράκτια ζώνη, σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα καθώς και προβλήματα στην ποιότητα των οικοσυστημάτων με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του γενικότερου περιβάλλοντος [Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010]. Η διαχείριση της παράκτιας ζώνης στην Ελλάδα, χαρακτηρίζεται από διάχυση αρμοδιοτήτων και έλλειψη συντονισμού στο επίπεδο του σχεδιασμού και του ελέγχου των φυσικών και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι αναπτύσσεται έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των χρηστών του νερού, της γης και των παρεχόμενων υπηρεσιών [Παπαθεοχάρη & Κοκκώσης, 2009]. Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παράκτιες περιοχές στην χώρα είναι τα εξής:

- Η άναρχη και συνεχής οικιστική και τουριστική ανάπτυξη λόγω της αύξησης του πληθυσμού και της εξέλιξης των οικονομικών δραστηριοτήτων στις παράκτιες περιοχές.

- Η ρύπανση που προέρχεται από την επεξεργασία αποβλήτων και άλλων δραστηριοτήτων που προκαλούν την καταστροφή των ενδιαιτημάτων και τη μείωση της βιοποικιλότητας.
- Οι συγκρούσεις ασύμβατων χρήσεων γης που προκαλούνται λόγω της συγκέντρωσης τουριστικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην παράκτια ζώνη
- Τα ακραία φυσικά φαινόμενα [διάβρωση των ακτών, κλιματικές μεταβολές, άνοδος της στάθμης της θάλασσας, πλημμύρες, αλλαγή της έντασης των καταιγίδων, θερμοκρασιακές μεταβολές] προκαλούν διαταραχές στην παράκτια ζώνη και υποβαθμίζουν τους φυσικούς πόρους.

Υπάρχει επομένως ανάγκη για μια συνολική και ορθολογική αντιμετώπιση των πιέσεων αυτών μέσω της εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης θαλάσσιας πολιτικής σχεδιασμού του παράκτιου και συνεχόμενου με αυτόν θαλάσσιου χώρου. Η χωροταξική αυτή πολιτική πρέπει να έχει ως στόχο την αειφορική χρήση κι ολοκληρωμένη διαχείριση των φυσικών πόρων και την προστασία της παραγωγικής και βιολογικής ποικιλότητας των παρακτίων περιοχών, τη διατήρηση και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς τους, την ανάπτυξη οικονομικών και οικιστικών δραστηριοτήτων λαμβάνοντας υπόψη τη φέρουσα ικανότητα και την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία κάθε περιοχής, καθώς και γενικότερα την προώθηση της εδαφικής, κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των παρακτίων περιοχών και ειδικότερα των νησιωτικών [Φράγκου, 2009].

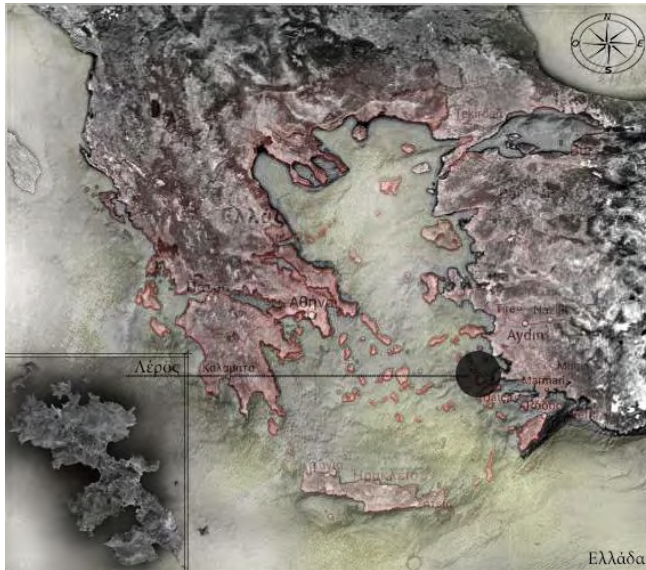
3_ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

Στο προκείμενο κεφάλαιο, θα παρουσιαστεί το ευρύτερο περιβάλλον της περιοχής μελέτης, το νησί της Λέρου δηλαδή. Αρχικά αναφέρεται η γεωγραφική θέση και η χωροταξική ένταξη της νήσου Λέρου. Ακολουθώντας αναλύεται η πλούσια ιστορία του νησιού με τη μελέτη της οποίας αναδεικνύονται πολλά κρυμμένα στοιχεία που συνθέτουν το ύφος και τον χαρακτήρα του νησιού ανά τους αιώνες. Εν συνεχεία θα παρατεθούν οι κατευθύνσεις του ΠΠΧΣΑΑ Νοτίου Αιγαίου που αφορούν τη Λέρο και στοιχεία για την βαθύτερη κατανόηση των δημογραφικών και οικονομικών εξελίξεων του νησιού, καθώς θα γίνει και μια παρουσίαση του φυσικού περιβάλλοντος που αποτελεί κρίσιμο παράγοντα της ανάλυσης. Επιλογικά, γίνεται αναφορά στο δίκτυο τεχνικών υποδομών, δηλαδή το θαλάσσιο, το οδικό και το αεροπορικό δίκτυο, καθώς επεκτείνεται και στο φάσμα του τηλεπικοινωνιακού, υδρευτικού και αποχετευτικού συστήματος.

3.1_ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ_ΕΚΤΑΣΗ_ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΡΟΥ

Η Λέρος βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του ελληνικού αρχιπελάγους, νότια της Πάτμου και των Λειψών και βόρεια της Καλύμνου [1 ν.μ.], ενώ απέχει από τον Πειραιά 179 ν.μ. και από τη Μικρασιατική ακτή 7 ν.μ. Έχει συνολική επιφάνεια 54,6 τ. χλμ., με ελάχιστο πλάτος τα 1.200 μέτρα, μέγιστο μήκος 15 χλμ., μήκος ακτογραμμής 83.75 χλμ. και «κατεύθυνση» από τα Β.Δ. προς τα Ν.Α, γεγονός που προδίδει τον θαλάσσιο πλούτο των ακτών της, που σχηματίζουν βαθείς κόλπους και όρμους. Το νησί συνιστά υπόδειγμα ομορφιάς και νοητικής ανάπτυξης – αποτελέσματα των εναλλαγών των τοπίων και της μορφολογίας του [Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής/ Λέρος].

Χάρτης 1_ Το νησί της Λέρου σε σχέση με την Ελλάδα

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, Ιδία επεξεργασία

Ο Δήμος Λέρου αποτελείται από ένα Δημοτικό Διαμέρισμα, που περιλαμβάνει, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ: τη νήσο Λέρο, τις νησίδες Κίναρος, Λέβιθα και Φαρμακονήσι, που έχουν μόνιμο πληθυσμό και τις νησίδες Αρχάγγελος, Βελόνα, Γλάρος, Μαύρα, Μεγάλο Λιβάδι, Πηγανούσα, Πλάκα, Στρογγυλή και Τρυπητή, που δεν έχουν μόνιμο πληθυσμό. Ο μόνιμος πληθυσμός του νησιού, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011 ανέρχεται στους 7.917 κατοίκους, λιγότερους κατά 290 σε σχέση με την αντίστοιχη του 2001. Η Λέρος ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων [9^η σε μέγεθος]. Διοικητικά, σύμφωνα με τον νέο νόμο διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας – Πρόγραμμα Καλλικράτης «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» [Ν.3852/2010ΦΕΚ 87/Α'/ 7-7-2010], μαζί με τους Δήμους Καλύμνου, Αστυπάλαιας, Λειψών και Πάτμου ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Καλύμνου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η οποία καλύπτει διοικητικά το νοτιοανατολικό άκρο της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελεί μια από τις δεκατρείς περιφέρειες της Ελλάδας και περιλαμβάνει τα νησιωτικά συμπλέγματα των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων, με έδρα την Ερμούπολη της Σύρου, και έχει συνολική έκταση 5.286 τ.χλμ. που

καλύπτει το 4% της συνολικής έκτασης της χώρας. Η πολυδιάσπαση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η οποία αποτελείται από 79 συνολικά νησιά και πλήθος βραχονησίδων [48 κατοικημένα και 31 ακατοίκητα] που βρίσκονται σε σχετικά μεγάλη απόσταση από το κέντρο, από την έδρα της Περιφέρειας και μεταξύ τους, καθώς και οι έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες στο χώρο, δημιουργούν ένα ιδιόμορφο χαρακτήρα στην Περιφέρεια. Η ιδιομορφία αυτή ήταν – είναι – και αναμένεται να είναι καθοριστική για τους ρυθμούς ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Χάρτης 2_ Η Λέρου

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, Ιδία επεξεργασία

Πρωτεύουσα της Λέρου [ήδη από την αρχαιότητα] είναι η Αγία Μαρίνα που αναπτύσσεται στις πλαγιές του λόφου με το επιβλητικό κάστρο [βυζαντινή και ιπποτική φάση] και ενώνεται από την άλλη πλαγιά με δύο ακόμα οικισμούς: Πλάτανο και Παντέλι. Το Παρθένι είναι ο βορειότερος οικισμός με νεολιθική εγκατάσταση [4η χιλιετία π.Χ.] κλασικό ιερό της Άρτεμης και οχυρό [4ος αι. π.Χ.]. Σημαντικότεροι από τους κόλπους είναι του Λακκιού, ο μεγαλύτερος του νησιού και από τα ασφαλέστερα λιμάνια της Μεσογείου, ο οποίος, κατά τη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής της Δωδεκανήσου, χρησιμοποιήθηκε σαν ναύσταθμος, λόγω της φυσικής του καταλληλότητας, και οι αβαθείς κόλποι στο Παρθένι, με τρεις αλληπάλληλους μυχούς, και στο Πλεφούτι, και οι δύο προφυλαγμένοι από τους βόρειους ανέμους, με τις νησίδες Στρογγυλή και Αρχάγγελο να

λειτουργούν σαν φυσικοί κυματοθραύστες. Αξιόλογοι επίσης είναι οι όρμοι στα Άλιντα, στον Ξηρόκαμπο και στο Παντέλι, ενώ σε μικρότερους όρμους, σε όλες τις ακτές, υπάρχουν παραλίες ιδανικές για κολύμπι [Βενιάδου, 1984].

Το έδαφος της Λέρου παρουσιάζει ήπιο ανάγλυφο με υψηλότερη κορυφή τον Σκουμπάρδο [327 μ.] στα νότια, ενώ, σε όλο της το μήκος, αναπτύσσονται από βορρά προς νότο οι λόφοι Καστέλλι, Τουρλωτή, Κατεβατή, Κλειδί, Πάτελος, Τούρτουσας και Βαθιά Λαγκάδα. Ανάμεσά τους σχηματίζονται χαμηλές πεδινές εκτάσεις και εύφορες κοιλάδες, όπου, λόγω και του ήπιου κλίματος, ευνοούνται οι καλλιέργειες οπωροκηπευτικών, εσπεριδοειδών και ελιάς.

3.2_ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

Το όνομα Λέρος εικάζεται ότι προήλθε από τη λέξη Λεύρος που σημαίνει λείος, επειδή, σε αντίθεση με την ορεινή και βραχώδη Κάλυμνο, η Λέρος έχει έδαφος ομαλό και γόνιμο. Ως αποικία της Μιλήτου και αργότερα δήμος της, η Λέρος ήταν στην Αρχαιότητα το νοτιότερο ιωνικό νησί της Δωδεκανήσου και μαζί με την Κάλυμνο αποτελούσαν την Καλύδνα. Ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης αναφέρονται στο νησί με το όνομα Λέρος, ενώ σε επιγραφές, από τον 6^ο έως τον 11^ο αιώνα, συναντάται με το όνομα Λέρνος και Λέρνη [Ήσυχος, 1989].

Η Λέρος κατοικήθηκε από την 3^η χιλιετία π.Χ. Οι πρώτοι κάτοικοί της ήταν Κάρες, Λέλεγες, Φοίνικες και Κρήτες [Μινωίτες]. Η Λέρος και η Κάλυμνος, με την κοινή ονομασία Καλύδνιαι νήσοι, συμμετείχαν, όπως και όλοι οι Δωδεκανήσιοι, στον Τρωικό πόλεμο.

Τον 11^ο αιώνα δέχτηκε εποίκους Δωριείς και τον 6^ο αιώνα έφτασαν από τη Μίλητο Ίωνες, οι οποίοι, κατά τον Ηρόδοτο, με την εγκατάστασή τους έφεραν ένα νέο πολιτισμό, δίδαξαν το εμπόριο και συνέβαλαν στη δημιουργία Πολιτικών και Πολιτιστικών σχέσεων με τη Μίλητο. Η πολύ σημαντική αυτή περίοδος τελείωσε το 454 π.Χ., με την κατάληψη της περιοχής από τους Πέρσες. Μετά την ήττα των Περσών, η Λέρος

συμμετείχε στην Αθηναϊκή Συμμαχία και κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου οι κλειστοί όρμοι του νησιού χρησιμοποιούνταν σαν ασφαλή ορμητήρια του Αθηναϊκού στόλου.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Λέρος άλλαξε κυρίαρχους, μέχρις ότου την απελευθέρωσε από τους Πέρσες ο Μέγας Αλέξανδρος, η παρουσία του οποίου σηματοδοτεί το πέρασμα από την κλασική στην ελληνιστική εποχή και αποδεικνύεται από επιτύμβιες στήλες, μακεδονικά ονόματα και νομίσματα [Ήσυχος, 1989].

Τα ρωμαϊκά χρόνια, ο κυριότερος οικισμός του νησιού λεγόταν Λέρος και βρισκόταν στη θέση της σημερινής Αγίας Μαρίνας, σώζονται υπολείμματα του ρωμαϊκού φρουρίου «Μπούρτζι» και ερείπια υδραγωγείου με τοξωτή τοιχοποιία και αρχιτεκτονικά μέλη ναού που εικάζεται ότι ήταν αφιερωμένος στον Ασκληπιό. Αλλά και στον οικισμό Πλάτανο σώζονταν μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα, σημαντικά ευρήματα υδραγωγείου της δεκαετίας του 1730, κτισμένου πάνω στα ερείπια του ρωμαϊκού υδραγωγείου που μετέφερε νερό από την πηγή του Παλιασκλούπη στο Μεροβίγλι μέχρι την πόλη, το οποίο λειτούργησε μέχρι το 1887, οπότε έπαψε να λειτουργεί και κατεδαφίστηκε [Ήσυχος, 1989].

Τον 4^ο αιώνα μ.Χ. η Λέρος έγινε τμήμα του Βυζαντινού κράτους, και εντάχθηκε στο Θέμα της Σάμου, όπως όλα τα Δωδεκάνησα. Από το 1087 τα Λέπιδα έγιναν η νέα πρωτεύουσα, που διατηρήθηκε και κατά τη φραγκική περίοδο και μέχρι την τουρκική κατοχή, οπότε οι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν πάλι στο Παντέλι και στο Κάστρο [Ήσυχος, 1989].

Το 1309 κατέλαβαν τη Λέρο οι ιππότες του τάγματος του Αγίου Ιωάννου της Ρόδου, που κυβέρνησαν δεσποτικά ως το 1523. Στο διάστημα αυτό, τουρκικές και πειρατικές επιδρομές έφθειραν τον πολιτισμό και τις περιουσίες των κατοίκων της εγκαταλειμμένης από την κεντρική εξουσία Λέρου, η οποία, παρ' όλα αυτά, ενίσχυσε τις βυζαντινές οχυρώσεις για την αντιμετώπιση των επιδρομών. Την ίδια εποχή χρησιμοποιήθηκε σαν τόπος εξορίας [Ήσυχος, 1989].

Το 1523 η Λέρος υποδουλώθηκε στους Τούρκους, αλλά διατήρησε μια σχετική ανεξαρτησία με την παραχώρηση προνομίων αυτονομίας και αυτοδιοίκησης, πληρώνοντας φόρο στο σουλτάνο. Κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας έζησε χωρίς μεγάλες αλλαγές ή μεταρρυθμίσεις καθώς η καταπίεση των Τούρκων ήταν σκληρή και ο φόβος δεν άφηνε περιθώρια αντιδράσεων [Ησυχος, 1989].

Το 1821, η Λέρος πήρε ενεργό μέρος στην Ελληνική Επανάσταση με ντόπιους οπλαρχηγούς [Κρασούζης, Τουρκομανώλης, Χατζημανώληδες], και μέχρι το 1830 έγινε τμήμα του Ελληνικού κράτους, όπως όλα τα Δωδεκάνησα, απέκτησε Έλληνα Διοικητή και υψώθηκε επίσημα η Ελληνική σημαία από τον Δήμαρχο Λέρου Μάριο Ρεΐση. Ωστόσο, με το πρωτόκολλο του Λονδίνου το 1830, τα Δωδεκάνησα παραχωρούνται στην Τουρκία με αντάλλαγμα την Εύβοια, και η Λέρος περιέρχεται πάλι στην Τουρκική κατοχή, με τα γνωστά προνόμια αλλά και τη σκιά του δυνάστη [Ησυχος, 1989].

Την ίδια περίοδο οι έμποροι και η αστική τάξη του νησιού μεταναστεύουν προς τα μεγάλα εμπορικά αστικά κέντρα της εποχής και στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ιδρύεται η Λεριακή Αδελφότητα της Αιγύπτου που είναι σημαντική και οικονομικά ισχυρή. Ένα μεγάλο μέρος από την οικονομία του νησιού της Λέρου εξαρτάται από τις παροικίες. Ειδικά στα τέλη του 19^{ου} αιώνα – αρχές 20^{ου}, οπότε και γίνεται ο επαναπατρισμός πολλών ομογενών Λερίων, είναι η εποχή που η οικονομία, η κοινωνική δομή, η παιδεία, η πολιτιστική ζωή, η αρχιτεκτονική και το περιβάλλον επηρεάζονται και διαμορφώνονται στο νησί κάτω από τα αστικά πρότυπα που φέρνουν μαζί τους οι πάροικοι. Πρωταγωνιστές αυτής της μεγάλης προσφοράς ήταν οι Λέριοι Νικόλαος Τσιγαδάς, Πάρης Ρούσσος, Μανουήλ Γεδεών, Νικήτας Ρούσσος, Παρίσης Μπελένης και άλλοι [Ησυχος, 1989].

Στην περίοδο των Βαλκανικών πολέμων, η Ιταλία, που είχε βλέψεις στο Αιγαίο και στη Μικρά Ασία, εμφανίζεται ως «σωτήρας» των νησιών και, τελικά, το Μάιο του 1912 εγκαθίστανται στα Δωδεκάνησα τμήματα του Ιταλικού Στρατού. Σε συνεργασία με τους Έλληνες κατοίκους, διώχνουν την

τουρκική φρουρά και υψώνουν την Ιταλική σημαία στο Κάστρο, δημιουργούν αγκυροβόλιο πολεμικών πλοίων και σταθμούς ανεφοδιασμού στο Λακκί και στο Παρθένι, και από εκεί εξορμούν και εξουδετερώνουν τον τουρκικό στόλο τον Ιούλιο 1912. Με την κατάληψη της Λέρου από τους Ιταλούς, το Λακκί έγινε κέντρο του ιταλικού σχεδιασμού για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου. Το Λακκί, είναι το μεγαλύτερο φυσικό λιμάνι μεγάλου βάθους στη Μεσόγειο Θάλασσα και σε συνδυασμό με τη στρατηγική τοποθεσία της Λέρου, ανέδειξε το νησί ως μια βάση υψίστης σημασίας, κατά τον Μουσολίνι, για την ιταλική κυριαρχία στην νοτιοανατολική Μεσόγειο [Σαμάρκος, 1974]. Μετά τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923 οι Ιταλοί εκτιμώντας τη φυσική καταλληλότητα του λιμανιού και τη στρατηγική θέση της Λέρου στο Αιγαίο, έκαναν το νησί κύριο στρατιωτικό κέντρο της Δωδεκανήσου, ορμητήριο του Ιταλικού στόλου και γενικό οπλοστάσιο, με την κατασκευή σημαντικών έργων: αεροναυτική βάση [G. Rosseti στα Λέπιδα], πολεμικό ναύσταθμο, οχυρώσεις. Επίσης οι εργασίες αυτές οδήγησαν στην απόφαση σχεδιασμού της πόλης στο Λακκί, το Porto Lago, με εντυπωσιακά κτίρια και υποδομές. Έτσι Η Λέρου χαρακτηρίστηκε «Μάλτα του Αιγαίου» [Σαμάρκος, 1974].

Το 1939 οι Ιταλοί μπαίνουν στον πόλεμο στο πλευρό του Χίτλερ και μετά τη συνθηκολόγησή τους, το νησί καταλαμβάνεται από τους Γερμανούς [1943]. Η «Μάχη της Λέρου» ξεκινά με τον βομβαρδισμό του νησιού από Γερμανικά αεροπλάνα, βυθίζοντας το αντιτορπιλικό «Βασίλισσα Όλγα» στις 26-9-1943 ενώ ήταν δεμένο στον όρμο Λακκίου. Οι καταστροφές ήταν τεράστιες και το δομημένο περιβάλλον του νησιού τραυματίζεται ανεπανόρθωτα [Σαμάρκος, 1974].

Τη Γερμανική κατοχή ακολούθησε η αποστολή στο νησί Αγγλικού στρατού. Σύμφωνα με μαρτυρίες ιθαγενών κατοίκων της Λέρου, η Αγγλική κατοχή συνδέθηκε και με το «ξήλωμα» της εναπομένουσας Ιταλικής βιομηχανικής υποδομής στα νησιά. Τα νησιά παραδόθηκαν αργότερα γυμνά στην Ελλάδα. Το 1947 λοιπόν, ενσωματώνεται με την υπόλοιπη

Δωδεκάνησο στην Ελλάδα. Με την Ενσωμάτωση και τον Εμφύλιο η Λέρος χρησιμοποιείται με απόλυτα απαξιωτικό τρόπο από το κεντρικό Κράτος, υποβαθμίζεται και στιγματίζεται έναντι ικανού ανταλλάγματος για τον ντόπιο πληθυσμό ή μέρος του. Σχολές για το παιδομάζωμα της άλλης πλευράς, εξορίες, Ίδρυμα ψυχασθενών.

Οθωμανική αυτοκρατορία, Ιταλική κατοχή, η Μάχη Της Λέρου ,Γερμανική κατοχή, Αγγλοκρατία, οι Βασιλικές Τεχνικές σχολές, τα στρατόπεδα πολιτικών κρατουμένων της επταετίας Δικτατορίας 1967-1974 [Παρθένι-Αη- Γιώργης], το ψυχιατρείο, οι πρόσφυγες και οικονομικοί μετανάστες της τελευταίας δεκαετίας, διαμορφώνουν την πρωτοτυπία της Λέρου και συνιστούν το **παλίμψηστο της ιστορίας της** σε σχέση με του Ελληνικού κράτους [Γκουτίδης, 2009].

Μέχρι σήμερα η Λέρος προσπαθεί να ξεφύγει από την ιδρυματοποίηση της κοινωνίας και της οικονομίας του νησιού, που προκάλεσαν πολιτικές του παρελθόντος οι οποίες δεν αποτελούν προϊόν ορθολογικού σχεδιασμού και προγραμματισμού αλλά συγκυριακές συγκεχυμένες κρατικές επιλογές. Προσπαθεί να ξεφύγει από τη μοίρα της που είναι ταυτισμένη με τον ξεριζωμό, τον πόνο και την απόγνωση του 20^{ου} αιώνα. Η Λέρος σήμερα αποτελεί ένα νησί ανέγγιχτης φυσικής ομορφιάς και απέραντης αρμονίας. Η ζωή σ' αυτήν αποτελεί μία αληθινή και αυθεντική εμπειρία.

3.3_ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Με την 5290/25-6-2003 Απόφαση Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, εγκρίθηκε το «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου» [ΠΠΧΣΑΑ], το οποίο περιλαμβάνει τις κατευθύνσεις για τη διάρθρωση των υποδομών, για τη διοικητική και οικονομική ανασυγκρότηση, για τη χωροθέτηση των βασικών δραστηριοτήτων των παραγωγικών τομέων και για την ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου, στις επιλογές του οποίου

οφείλουν να εναρμονίζονται [άρθρο 9 του Ν.2742/1999], Ρυθμιστικά Σχέδια, ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, ή άλλα σχέδια χρήσεων γης.

Σύμφωνα με το εν λόγω πλαίσιο, η θέση της Λέρου μέσα στο περιβάλλον των Δωδεκανήσων και της Περιφέρειας διαμορφώνεται ως εξής:

Η Λέρος κατατάσσεται στην ομάδα II, που περιλαμβάνει νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ παράλληλα διαθέτουν κι άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους

Σύμφωνα με την προτεινόμενη κατάταξη των οικιστικών κέντρων, χαρακτηρίζεται τοπικό κέντρο που θα εξυπηρετεί, μαζί με την Πάτμο, την υποενότητα Βόρειας Δωδεκανήσου. Επιδιώκεται η μείωση του σημερινού επιπέδου εξάρτησης τόσο με την ενίσχυση της επάρκειάς της σε κοινωνικές και τεχνικές υποδομές και εξυπηρετήσεις, όσο και με την ορθολογική οργάνωση των μεταφορικών συνδέσεων, κυρίως των ακτοπλοϊκών.

Η Λέρος δεν περιλαμβάνεται στις κύριες περιοχές αγροτικής προτεραιότητας. Ωστόσο έχουν ισχύ και εδώ οι βασικές κατευθύνσεις για τον πρωτογενή τομέα.

Στους άξονες πολιτικής περιλαμβάνεται η δημιουργία ΧΥΤΑ [Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων] στα νησιά της ομάδας II, όπου ανήκει η Λέρος, και η αναβάθμιση των υφιστάμενων χώρων διάθεσης απορριμμάτων.

Ως προς την ενέργεια, σημαντική για τη Λέρο είναι η κατεύθυνση για κατά κανόνα επιλογή της λύσης των υπόγειων καλωδιώσεων, χάριν της προστασίας του ευαίσθητου φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Ως προς τον τουρισμό, η Λέρος υπάγεται στη δεύτερη από τις τρεις «ζώνες» διαφορετικής άσκησης και ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας. Εφόσον ενεργοποιηθεί η τρίτη «ζώνη», θεωρείται ότι η Λέρος έχει της προϋποθέσεις να υπαχθεί και σε αυτή. Στη 2^η ζώνη ενισχύονται κατά προτεραιότητα πρωτοβουλίες και επενδύσεις για την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, που συμβάλλουν στην επιμήκυνση

της τουριστικής περιόδου, στην προσέλκυση επισκεπτών πέραν των περιόδων αιχμής και στη δημιουργία απασχόλησης στον τουρισμό και κατά τη χειμερινή περίοδο. Κύριος στόχος είναι η ανάπτυξη δραστηριοτήτων συμβατών και αναμεμιγμένων με άλλες χρήσεις, ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον, στους φυσικούς πόρους και στην οικονομία, από τη γιγάντωση και τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού. Στην 3^η ζώνη περιλαμβάνονται περιοχές που αποτελούν δίκτυο ειδικών μορφών και δράσεων τουρισμού.

Οι κύριες κατευθύνσεις για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, που αφορούν άμεσα τη Λέρο, είναι:

- Ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση και προστασία των περιοχών του δικτύου NATURA 2000.
- Ενθάρρυνση της επανάχρησης του κτιριακού αποθέματος αστικού και αγροτικού χαρακτήρα με αποκατάσταση ιστορικών/ παραδοσιακών κτιρίων, διατήρηση ή/ και αναβίωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και αποκατάσταση και προστασία μνημείων και ιστορικών κέντρων πόλεων και παραδοσιακών οικισμών μέσω μιας λειτουργικής και όχι απαραίτητα μουσειακής προσέγγισης.
- Καθορισμός επιτρεπόμενων χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης, για την προστασία:
 - ευαίσθητων και αξιόλογων οικοσυστημάτων
 - περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
 - του εξωαστικού χώρου
 - της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας
 - των θαλάσσιων πόρων και βραχονησίδων
 - των δασικών εκτάσεων
 - δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στη διατήρηση παραδοσιακών αγροτικών και θαλάσσιων οικοσυστημάτων.

Για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν.2742/1999, η Λέρου περιλαμβάνεται στα νησιά όπου εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 11 «περιοχές ειδικών χωρικών παρεμβάσεων».

3.4_ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.4.1_ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Για τη μελέτη του πληθυσμού της Λέρου χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από την πρώτη απογραφή, το 1947, για το σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων και έπειτα. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τον σχεδιασμό – προγραμματισμό το μέγεθος που θεωρείτε ακριβέστερο και αξιόπιστο είναι ο μόνιμος πληθυσμός και όχι ο πραγματικός, καθώς ο δεύτερος αντανακλά τους ανθρώπους που βρίσκονταν σε μία συγκεκριμένη περιοχή την ημέρα της απογραφής. Ωστόσο δεδομένα μόνιμου πληθυσμού για τις απογραφές του 1947, 1951, 1961, 1971, 1981 δεν ήταν δυνατό να βρεθούν, γι' αυτό και αναφέρεται ο πραγματικός πληθυσμός σ' αυτά τα έτη. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πληθυσμιακή εξέλιξη της νήσου Λέρου από το 1947 έως και το 2011.

Πίνακας 1_ Πληθυσμός Δήμου Λέρου 1947 - 2011

ΕΤΟΣ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1947	6.161	
1951	7.075	
1961	6.626	
1971	8.512	
1981	8.363	
1991		8.062
2001		8.172
2011		7.917

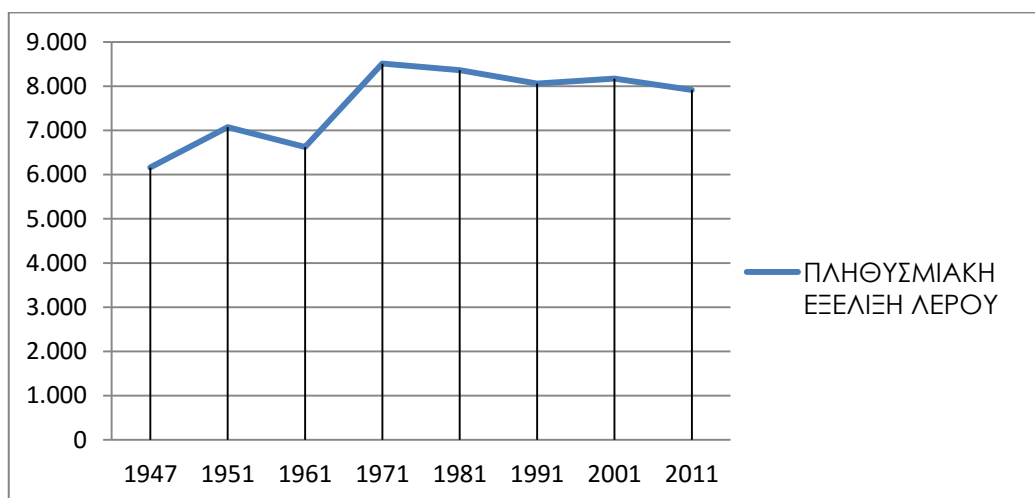
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, e-demography.gr, Ιδία επεξεργασία

Παρατηρώντας τον πίνακα διαπιστώνεται πως στην πορεία των δεκαετιών, ο πληθυσμός της Λέρου έχει μικρές ή σημαντικές αυξομειώσεις που οφείλονται σε συγκεκριμένους λόγους. Η αρχή της δεκαετίας του 1960 βρίσκει το νησί της Λέρου με σημαντικά μειωμένο πληθυσμό [449

κατοίκους]. Ο πληθυσμός αυτός πιθανόν να συμμετείχε στο μεταναστευτικό ρεύμα της Μεταπολεμικής Ελλάδας της δεκαετίας του 1950 προς Αμερική ή Αυστραλία, εξαιτίας των δυσμενών πολιτικών και οικονομικών συνθηκών της περιόδου. Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι το μεγαλύτερο μέγεθος πληθυσμού, μετά την ενσωμάτωση του νησιού με την Ελλάδα το 1947, σημειώνεται κατά την απογραφή του 1971. Παρατηρείται αύξηση κατά 28,47 % σε σχέση με τον πληθυσμό της προηγούμενης δεκαετίας, και αυτό προφανώς οφείλεται κυρίως στη φιλοξενία των πολιτικών κρατουμένων της δικτατορίας αλλά και δευτερευόντως στη μεγέθυνση του ψυχιατρικού ιδρύματος το 1965, η οποία προέβλεπε μεγαλύτερες ανάγκες για προσωπικό και συγκράτησε τον πληθυσμό στο νησί. Η μεγέθυνση αυτή εκφράστηκε θεσμικά με την τροποποίηση του Οργανισμού από «Αποικία Ψυχοπαθών Λέρου», σε «Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Λέρου» [Β.Δ./1965 ΦΕΚ 30/Α'/ 10-02-1965].

Η μικρή αύξηση πληθυσμού που σημειώθηκε με την απογραφή του 2001 δεν είναι σημαντική, παρουσιάζει όμως ενδιαφέρον σαν συνισταμένη των μεταβολών που εκφράζουν τις τάσεις κίνησης του πληθυσμού. Η τελευταία απογραφή του 2011 παρουσιάζει μία μείωση του μόνιμου πληθυσμού του νησιού της τάξεως των 255 κατοίκων. Η μείωση αυτή μπορεί να υποστηριχθεί ότι οφείλεται στη γενικότερη δύσκολη οικονομική συγκυρία που ξέσπασε το 2008 και επηρέασε την κλειστή – «ασυλοποιημένη» οικονομία του νησιού, οδηγώντας τμήμα του πληθυσμού του νησιού μακριά από αυτό. Τα ανωτέρω συμπεράσματα και παρατηρήσεις φαίνονται διαγραμματικά και παρακάτω.

Γράφημα 1_ Πληθυσμιακή εξέλιξη Δήμου Λέρου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, του Νομού Δωδεκανήσου και του Δήμου Λέρου στις απογραφές του 1991, 2001 και 2011. Επίσης καταγράφονται οι μεταβολές των πληθυσμών ανά δεκαετίες και την τελευταία εικοσαετία. Είναι ορατό ότι ο Νομός Δωδεκανήσου [δεν υφίσταται ο όρος μετά το 2010 - Ν.3852/2010 ΦΕΚ 87/Α'/ 7-7-2010] και στις 3 δεκαετίες κατέχει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και αυξάνεται με τον ίδιο περίπου ρυθμό. Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Λέρου παρουσιάζει μία μικρή αύξηση από το 1991- 2001 όχι αντιστοιχη με του νομού και από το 2001 μειώνεται.

Πίνακας 2_ Μόνιμος πληθυσμός και μεταβολές '91 - '11

Διοικητική Διάρθρωση	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011	Μεταβολές [%]		
				91-'01	01-'11	91-'11
Σύνολο Χώρας	10.221.977	10.934.097	10.816.286	6,97%	-1,08%	5,81%
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	255.192	298.462	309.015	16,96%	3,54%	21,09%
Νομός Δωδεκανήσου	161.870	188.506	190.988	16,46%	1,32%	17,99%
Δήμος Λέρου	8.062	8.172	7.917	1,36%	-3,12%	-1,80%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Ο Δήμος Λέρου σύμφωνα με την απογραφή μόνιμου πληθυσμού του 2011, έχει μόνιμο πληθυσμό 7.917 κατοίκους που αντιστοιχεί στο 4,15% του συνολικού πληθυσμού του συμπλέγματος Δωδεκανήσων. Επίσης είναι τέταρτος σε πληθυσμό στα Δωδεκάνησα και δεύτερος στην Περιφερειακή Ενότητα Καλύμνου. Αξίζει να αναφερθούν οι μεγάλες αποκλίσεις στον πληθυσμό των νησιών των Δωδεκανήσων, που δεν αντανακλούν μόνο το εκάστοτε μέγεθος του νησιού και τη νησιωτικότητα της χώρας, αλλά είναι και αποτέλεσμα πολιτικών και οικονομικών επιλογών – συνθηκών.

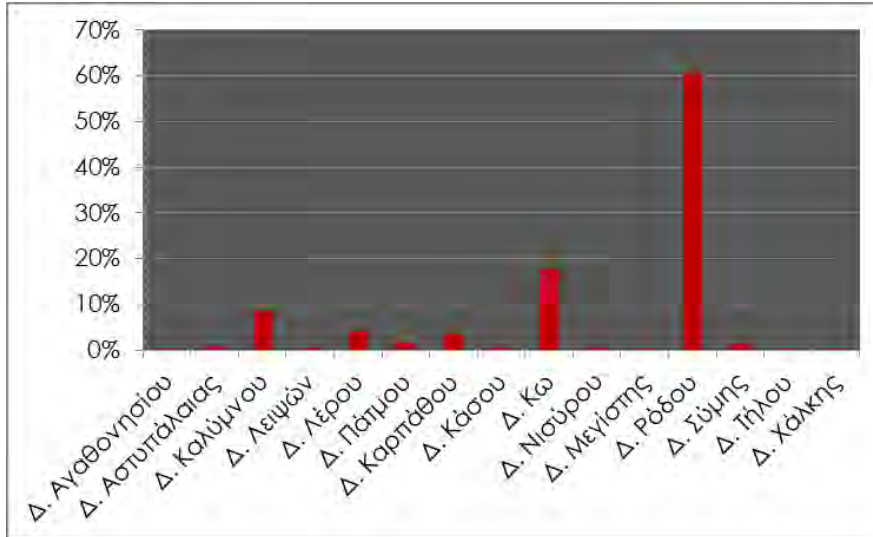
Πίνακας 3_ Συμμετοχή Δήμων στον πληθυσμό του συμπλέγματος Δωδεκανήσων

Διοικητική Διάρθρωση	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ [%]
<i>Περιφερειακή Ενότητα Καλύμνου</i>		
Δ. Αγαθονησίου	185	0,10%
Δ. Αστυπάλαιας	1.334	0,70%
Δ. Καλύμνου	16.179	8,47%
Δ. Λειψών	790	0,41%
Δ. Λέρου	7.917	4,15%
Δ. Πάτμου	3.047	1,60%
<i>Περιφερειακή Ενότητα Καρπάθου</i>		
Δ. Καρπάθου	6.226	3,26%
Δ. Κάσου	1.084	0,57%
<i>Περιφερειακή Ενότητα Κω</i>		
Δ. Κω	33.388	17,48%
Δ. Νισύρου	1.008	0,53%
<i>Περιφερειακή Ενότητα Ρόδου</i>		
Δ. Μεγίστης	492	0,26%
Δ. Ρόδου	115.490	60,47%
Δ. Σύμης	2.590	1,36%
Δ. Τήλου	780	0,41%
Δ. Χάλκης	478	0,25%
ΣΥΝΟΛΟ	190.988	1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Οι συμμετοχές των δήμων στον συνολικό πληθυσμό των Δωδεκανήσων παρουσιάζονται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Γράφημα 2_ Ποσοστό συμμετοχής Δήμων στον πληθυσμό των Δωδεκανήσων [2011]

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

3.4.2_ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

Η δημογραφική φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες. Στους πίνακες αυτούς εμφανίζεται αρχικά η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και έπειτα ανά βασικές ηλικιακές ομάδες στις τρεις τελευταίες απογραφές μόνιμου πληθυσμού ['91, '01, '11]. Αρχικά γίνεται η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο όπου παρατηρείται ότι και στις τρεις δεκαετίες ο ανδρικός πληθυσμός υπερέχει, ωστόσο παρουσιάζει τάσεις μείωσης.

Πίνακας 4_ Σύνθεση κατά φύλο

	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Δ. Λέρου [1991]	8.062	4.348	3.714
Δ. Λέρου [2001]	8.172	4.284	3.888
Δ. Λέρου [2011]	7.917	4.052	3.865

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Στη συνέχεια η κατανομή πραγματοποιείται με βάση τις ηλικιακές ομάδες ανά 15 χρόνια, μέχρι και τα 89 έτη ζωής και η τελευταία ηλικιακή ομάδα

περιλαμβάνει πληθυσμό από 90 έτη μέχρι και 100+, για τα έτη 1991, 2001 και 2011.

Πίνακας 5_ Ηλικιακή Σύθεση για το έτος 2011

	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ						
		0-14	15-29	30-44	45-59	60-74	75-89	90-100+
Δ. Λέρου [1991]	8.062	1.567	1.876	1.801	1.374	1.057	342	45
Ποσοστά επί του συνολικού Μον. Πληθ.		19,44%	23,27%	22,34%	17,04%	13,11%	4,24%	0,56%
Δ. Λέρου [2001]	8.172	1.439	1.796	1.756	1.579	1.137	384	81
Ποσοστά επί του συνολικού Μον. Πληθ.		17,61%	21,98%	21,49%	19,32%	13,91%	4,70%	0,99%
Δ. Λέρου [2011]	7.917	1.257	1.419	1.814	1.487	1.349	514	77
Ποσοστά επί του συνολικού Μον. Πληθ.		15,88%	17,92%	22,91%	18,78%	17,04%	6,49%	0,97%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Όπως διαπιστώνεται από τον ανωτέρω πίνακα το μέγεθος των νεανικών πληθυσμιακών ομάδων μειώνεται στην πάροδο του χρόνου ενώ αντίστοιχα αυξάνεται το μέγεθος των γερασμένων. Σχετικά σταθερές συγκεντρώσεις εντοπίζονται στις ομάδες 30 – 44 και 45 – 59 έως και το 2011. Σαφώς η εξαγωγή συμπερασμάτων με βάση αυτά τα στοιχεία μπορεί να χαρακτηριστεί επισφαλής, καθώς η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού επηρεάζεται σημαντικά από την κίνηση του θεραπευτηρίου: δεν εισάγονται νέοι ασθενείς, και όσοι απέμειναν, φυσικά γηράσκουν. Το συμπέρασμα που μπορεί κανείς αβίαστα να εξάγει για τον μόνιμο πληθυσμό του Δ. Λέρου είναι ότι ο πληθυσμός είναι ώριμος.

3.4.3_ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται ο μόνιμος πληθυσμός των δύο τελευταίων απογραφών [2001, 2011] κατά υπηκοότητα του Δήμου Λέρου αλλά και της χώρας συνολικά, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και του Νομού Δωδεκανήσου. Επίσης φαίνεται και το ποσοστό μεταβολής του πληθυσμού με ξένη υπηκοότητα/ χωρίς ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα.

Πίνακας 6_ Μόνιμος Πληθυσμός 2001 και 2011 κατά υπηκοότητα

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001		ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011		ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ [%] ΣΤΟΝ ΜΟΝΙΜΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ '01 '11
	Ελληνική Υπηκοότητα	Υπηκοότητα ξένης χώρας / Χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	Ελληνική Υπηκοότητα	Υπηκοότητα ξένης χώρας / Χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	
Ελλάδα	10.172.284	761.813	9.904.286	912.000	19,71%
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	227.087	28.105	271.269	37.746	34,30%
Νομός Δωδεκανήσου	171.255	17.251	169.436	21.552	24,93%
Δήμος Λέρου	7.916	256	7.640	277	8,20%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Σύμφωνα με τον ανωτέρω πίνακα οι καταγεγραμμένοι αλλοδαποί στη χώρα μας έχουν αυξηθεί κατά 19,71% στο διάστημα των δύο τελευταίων απογραφών. Το ποσοστό αυτό αντανακλάται και στις κατώτερες διοικητικές διαιρέσεις που αφορούν την περιοχή μελέτης με σημαντικές αυξήσεις τόσο στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου [34,30%] όσο και στον Νομό Δωδεκανήσου [24,93%]. Στις δύο αυτές εδαφικές περιοχές ο πληθυσμός των αλλοδαπών καταλάμβανε και καταλαμβάνει ένα δυναμικό κομμάτι. Στο Δήμο Λέρου η αύξηση είναι εμφανώς χαμηλότερη συγκριτικά με το μέγεθος του πληθυσμού καθώς έχουν αυξηθεί κατά 21 άτομα [8,20%].

Επιπλέον από το ποσοστό των αλλοδαπών προς τον συνολικό μόνιμο πληθυσμό της κάθε περιοχής μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για το βαθμό αλλοίωσης του πληθυσμού. Για τη Λέρο η «αλλοίωση» αυτή από 3,13% το 2001 έγινε 3,5% το 2011, ποσοστό που δεν μπορεί να θεωρηθεί σημαντικό.

Στον επόμενο πίνακα γίνεται κατηγοριοποίηση του πληθυσμού σε οικονομικά ενεργό και οικονομικά μη ενεργό για ημεδαπούς και αλλοδαπούς στα ίδια επίπεδα διοίκησης με τον προηγούμενο, για το έτος 2011. Μελετώντας τον συγκεκριμένο πίνακα και λαμβάνοντας υπόψη τον προηγούμενο γίνεται ξεκάθαρο ότι τα μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού των αλλοδαπών είναι οικονομικώς ενεργοί. Το μοτίβο αυτό δεν ακολουθείται και στο νησί της Λέρου καθώς οι οικονομικώς μη

ενεργοί είναι περισσότεροι από τους ενεργούς. Συγκεντρωτικά στοιχεία της τελευταίας απογραφής για την ηλικία και την κατάσταση ασχολίας τους δεν υπάρχουν, οπότε η κατάσταση αυτή δεν μπορεί μονομερώς να αποδοθεί σε συγκεκριμένους λόγους.

Πίνακας 7_ Στοιχεία αλλοδαπών για το έτος 2011

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός			Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός		
		Σύνολο	Ελληνική Υπηκοότητα	Υπηκοότητα ξένης χώρας / Χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	Σύνολο	Ελληνική Υπηκοότητα	Υπηκοότητα ξένης χώρας / Χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα
Ελλάδα	10.816.286	4.586.636	4.074.967	511.669	6.229.650	5.829.319	400.331
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	309.015	140.016	117.604	22.412	168.999	153.665	15.334
Νομός Δωδεκανήσου	190.988	88.551	75.553	12.998	102.437	93.883	8.554
Δήμος Λέρου	7.917	3.113	2.991	122	4.804	4.649	155

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Άξια αναφοράς είναι η κατάσταση που επικρατεί στο νησί τα τελευταία τρία χρόνια με το προσφυγικό – μεταναστευτικό ζήτημα. Το μεταναστευτικό συνιστά ένα ευρύτερο Εθνικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνικό ζήτημα που γενεσιουργό αιτία έχει τους πολέμους της Μέσης Ανατολής με τον συνεχή πολεμικό ανταγωνισμό των δύο μεγάλων δυνάμεων. Υπό κανονικές συνθήκες λειτουργίας του ΟΗΕ, το Συμβούλιο Ασφαλείας θα έπρεπε να έχει επέμβει επιβάλλοντας την παύση των εχθροπραξιών σε όλα τα μέτωπα της Μέσης Ανατολής. Δυστυχώς, όμως, αυτό δεν συμβαίνει και έτσι το μεταναστευτικό πρόβλημα επιδεινώνεται. Το ευαίσθητο αυτό ζήτημα δεν θίγεται άμεσα από τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία και δεν αποτελεί καθοριστική παράμετρο που θα επηρεάσει τον προτεινόμενο σχεδιασμό για το Λακκί της Λέρου. Ωστόσο δεν μπορεί να παραλειφθεί η αναφορά στο προσφυγικό που είναι πλέον ένα από τα σημαντικότερα θέματα του νησιού.

Το νησί της Λέρου μαζί με άλλα νησιά του Αιγαίου [Μυτιλήνη, Χίος, Αγαθονήσι, Κως], εξαιτίας της γειννιάσής τους με τα παράλια της Τουρκίας και το κλείσιμο με φράχτη των Ελληνικών συνόρων στον Εύρο

έχει γίνει τα τελευταία χρόνια αποδέκτης του τεράστιου μεταναστευτικού και προσφυγικού κύματος από τη Μέση Ανατολή. Επισημαίνεται ότι στη Λέρο καταφθάνουν με τη βοήθεια του Ελληνικού Λιμενικού Σώματος και της FRONTEX [Μεθοριακή Δύναμη Ταχείας Επέμβασης, η οποία επιχειρεί στο Αιγαίο από το 2009] οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που καταφέρνουν και επιβιώνουν αλλά και οι σωροί αυτών που δεν τα καταφέρνουν κατά τη διάρκεια του σύντομου και επίφοβου ταξιδιού τους με προορισμό την Ευρώπη. Το πρόβλημα έγινε ορατό στην κοινωνία του νησιού από το 2012 και έπειτα. Ειδικότερα το καλοκαίρι του 2014 όλο και πιο συχνή ήταν η εικόνα στο αστυνομικό τμήμα του νησιού προσφύγων που «ευνοούμενοι» των καιρικών συνθηκών κατέφθαναν στο νησί, για να συνεχίσουν το ταξίδι τους για την κεντρική Ευρώπη.

Τον επόμενο χειμώνα το άκουσμα του εντοπισμού λέμβου με πρόσφυγες και μετανάστες καθώς και η ύπαρξη νεκρών είχε γίνει πλέον μία κυνική συνήθεια των κατοίκων. Η προβλέψεις των εθελοντών για κατακόρυφη αύξηση των αφίξεων το καλοκαίρι του 2015 δεν επηρέασαν τη Δημοτική Αρχή του τόπου, η οποία ήταν αμέτοχη σε πρακτικό επίπεδο στη διαχείριση του νέου κύματος μετανάστευσης και το υποδέχθηκε χωρίς τον υποτυπώδη σχεδιασμό – προγραμματισμό ενεργειών. Η πρόσφατη θερινή περίοδος ήταν γεμάτη εικόνες από ανθρώπους να γυρίζουν κυρίως στο Λακκί όπου γινόταν και η καταγραφή - ταυτοποίηση των προσφύγων ψάχνοντας σκιά για να προστατευθούν από την υψηλή θερμοκρασία, εικόνες με ουρές στις ελάχιστες δημόσιες τουαλέτες καθώς η είσοδος στα WC των περισσότερων καταστημάτων εστίασης είτε απαγορευόταν είτε χρεωνόταν, ουρές στις μονάδες επεξεργασίας πόσιμου νερού για να ικανοποιήσουν όχι μόνο τη δίψα τους αλλά και τις στοιχειώδεις ανάγκες υγιεινής όπως και το πλύσιμο των ρούχων, εικόνες ανθρώπων που ξάπλωναν στα πεζοδρόμια και στα δημόσια κτίρια. Το 2014 από το νησί της Λέρου είχαν εισέλθει 2.590 πρόσφυγες και μετανάστες ενώ το 2015 μέχρι τις 23-8-2015 ο αριθμός ανήλθε στους 9.988 ανθρώπους – αύξηση κατά 286%, σύμφωνα με τα στοιχεία του Λιμενικού Σώματος. Τα

μεμονωμένα περιστατικά αισχροκέρδειας, ρατσισμού και «μισανθρωπισμού» δεν κατάφεραν να υπερνικήσουν τον ανθρωπισμό, τη μεγαλοψυχία, την αγάπη και τη δοτικότητα αλληλέγγυων και εθελοντών.

Η θερινή περίοδος του 2015 σχετικά με το προσφυγικό, κλείνει για το νησί με λαϊκή συνέλευση που καλέστηκε από τον Δήμαρχο Λέρου στις 8-9-2015 με θέμα «*Το σοβαρό πρόβλημα των προσφύγων που πλήττει το νησί και ιδιαίτερα το Λακκί*». Υποτιθέμενος σκοπός της εν λόγω συνέλευσης ήταν η «από τα κάτω» απόφαση για τη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων πρώτης υποδοχής και προσωρινής παραμονής στο νησί, των προσφύγων. Οι επιλογές ήταν το ΠΙΚΠΑ πρώην Ιταλικός στρατώνας στον αστικό ιστό του Λακκιού με ικανότητα να φιλοξενήσει 500 άτομα μετά από επισκευές και η περιοχή Λέπιδα, σε έκταση γειτονικά του ψυχιατρικού ιδρύματος όπου θα τοποθετούνταν προκατασκευασμένοι οικίσκοι. Η δεύτερη βρίσκεται 3 χλμ. μακριά από τον αστικό ιστό του Λακκιού και έχει βεβαρημένο ιστορικό στη χρήση της καθώς μέχρι και σήμερα κουβαλά το βαρύ φορτίο «*που στρατοπεδικού εγκλεισμού όλων των ποικίλων ομάδων που εξέφραζαν την ποικίλων ειδών απόκλιση και/ή εναντίωση στην κυρίαρχη κανονικότητα και εξουσία [πολιτικά κρατουμένων, ψυχικά ασθενών κλπ] και τα οποία το κυρίαρχο σύστημα ήθελε εκάστοτε να ξεφορτωθεί, να αποκλείσει και να εκμηδενίσει*» [Μεγαλοοικονόμου Θ., 2015]. Σε μία τεταμένη ατμόσφαιρα, ακούστηκαν κυρίως μη συγκροτημένες απόψεις χωρίς κανένα στοιχειώδες υπόβαθρο. Ο σκοπός της συζήτησης δεν επετεύχθη καθώς απόφαση είχε ήδη πάρει το Δημοτικό Συμβούλιο του νησιού την προηγούμενη, από τη συνέλευση, εβδομάδα. Η απόφαση ήταν η δεύτερη επιλογή, στο χώρο των Λεπίδων όπου μέχρι και σήμερα στεγάζονται 200 βαριά ψυχικά ασθενείς άνθρωποι, και η οποία χάρηκε χειροκροτήματος και ενθουσιασμού της πλειοψηφίας των παρευρισκομένων στη συνέλευση.

Η περίοδος από την τη λαϊκή συνέλευση έως και σήμερα δεν κύλησε όπως αναμενόταν, με μείωση δηλαδή των αφίξεων λόγω καιρού. Περισσότεροι από 218.000 πρόσφυγες και μετανάστες πέρασαν διά θαλάσσης στην

Ευρώπη τον Οκτώβριο σε νέο μηνιαίο ρεκόρ αφίξεων, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες [UNHCR]. Ο αριθμός είναι σχεδόν ίδιος με τους πρόσφυγες που έφθασαν στην Ευρώπη μέσω της Μεσογείου καθ' όλη τη διάρκεια του 2014. Στο νησί της Λέρου κατέφθασαν εθελοντές από όλη την Ευρώπη, ώστε να συνδράμουν στο δύσκολο έργο καθώς η κατάσταση ήταν πρωτοφανής τόσο για τα Ευρωπαϊκά δεδομένα όσο και για τον Λεριακό λαό.

Παρά τις υποσχέσεις της κυβέρνησης και του Δημάρχου για το ότι δε θα δημιουργηθούν κέντρα κράτησης, με την υπ' αρ. 2969/2-12-2015 Υπουργική Απόφαση [ΦΕΚ 2602B' / 2-12-2015] «Σύσταση Κέντρων Πρώτης Υποδοχής [ΚΕΠΥ] και προσωρινών δομών φιλοξενίας», οι υποσχέσεις αυτές ανατρέπονται. Η συνέχεια περιλαμβάνει «καραβιές» κοντέινερ, ΠΡΟΚΑΤ οικίσκων και κλιμακίων του στρατού για τις απαραίτητες εργασίες διαμόρφωσης της περιοχής.

Με την γραφειοκρατική Ευρώπη αμήχανο παρατηρητή και την κεντρική κυβέρνηση της Ελλάδας με το πρόσχημα «της κρίσης [ανθρωπιστική] μέσα στην κρίση [δημοσιονομική]» να εθελουφλούν και να μη δίνουν μία ουσιαστική λύση στο ζήτημα, την κατάσταση στο νησί διαχειρίζονται ντόπιες ομάδες αλληλέγγυων εθελοντών, σε συνεργασία με το Λιμενικό και Αστυνομικό σώμα, την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής του Υπουργείου Εσωτερικών, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, καθώς και με ελληνικές ή ξένες ΜΚΟ. Τα πραγματικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η πολιτική βούληση για να λυθεί το κατεξοχήν πολιτικό προσφυγικό ζήτημα απουσιάζει, επειδή σε πολιτισμικό επίπεδο οι ευρωπαϊκές κοινωνίες δεν έχουν και δεν πρόκειται να αποκτήσουν κοινή στάση. Στην περίπτωση αυτή ισχύει η πρόταση: ο πολιτισμός προηγείται της πολιτικής. Στη ρωγμή που δημιουργείται φυτρώνει η τεχνοκρατία και η γραφειοκρατία [Γεωργίου, 2015].

3.4.4_ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τα δεδομένα που σκιαγραφούν το χαρακτήρα της Λέρου σχετικά με τη διάρθρωση της απασχόλησης και της ανεργίας σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2011. Κατά την ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν τα πρόσφατα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της απογραφής του 2011.

Η απασχόληση στην περιοχή μελέτης, όπως καταγράφηκε το 2011, ακολουθεί το εθνικό μοτίβο που αντανακλά μία εξειδίκευση στον τριτογενή τομέα. Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου η απασχόληση στον τριτογενή τομέα ή τομέα υπηρεσιών είναι 77,80%, ποσοστό που οφείλεται κυρίως στον μεγάλο αριθμό εργαζομένων σε τουριστικές επιχειρήσεις, ειδικά στα μεγάλα νησιά Ρόδος και Κως που ανήκουν στον νομό της περιοχής μελέτης αλλά και στα νησιά ναυαρχίδες του τουρισμού των Κυκλάδων όπως η Σαντορίνη και η Μύκονος.

Η εξειδίκευση αυτή στο νησί της Λέρου δεν οφείλεται τόσο στην απασχόληση σε τουριστικά επαγγέλματα. Ο τομέας του τουρισμού στο νησί τα τελευταία χρόνια κάνει δειλά αλλά όχι οργανωμένα βήματα να ανταγωνιστεί αντίστοιχους προορισμούς, εξαιτίας των επιπτώσεων της κλειστής ασυλοποιημένης οικονομίας που διατηρούνταν στο νησί για πολλά χρόνια. Η εξειδίκευση αυτή αποδεικνύει τον μεγάλο αριθμό δημοσίων υπαλλήλων που υπάρχουν στο νησί και συγκεκριμένα αυτών του «Κρατικού Θεραπευτηρίου Λέρου». Επίσης παρά τη διαχρονική ευφορία του εδάφους της Λέρου η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα είναι πολύ μικρή. Το ποσοστό αυτό είναι και αποτέλεσμα της ανεξέλεγκτης αλιείας των προηγούμενων ετών. Αναφορικά με τον δευτερογενή τομέα ο οποίος περιλαμβάνει κατασκευές κυρίως στο νησί καταλαμβάνει ένα μικρό ποσοστό που δείχνει το πλήγμα του κατασκευαστικού τομέα.

Πίνακας 8_ Απασχόληση μόνιμου πληθυσμού Δ. Λέρου 2011

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΙ											ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΙ
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ						ΑΝΕΡΓΟΙ		Ποσοστό [%] Ανέργων		
		Σύνολο	Πρωτογενής τομέας	Ποσοστό [%] Πρωτογενή	Δευτερογενής τομέας	Ποσοστό [%] Δευτ/γενή	Τριτογενής τομέας	Ποσοστό [%] Τριτογενή	Σύνολο			
Ελλάδα	4.586.636	3.727.633	372.209	9,99%	654.377	17,55%	2.701.047	72,46%	859.003	18,73%	6229650	
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	140.016	120.950	6.245	5,16%	20.600	17,03%	94.105	77,80%	19.066	13,62%	168999	
Νομός Δωδεκανήσου	88.551	76.257	2.921	3,83%	10.529	13,81%	62.807	82,36%	12.294	13,88%	102437	
Δήμος Λέρου	3.113	2.632	169	6,42%	385	14,63%	2.078	78,95%	481	15,45%	4804	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 9_ Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 2011

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ	Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας										
	Σύνολο	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ - ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΜΗΧ/ΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟ/ΤΩΝ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟ/ΚΕΣ ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ - ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	ΛΟΙΠΟΙ ΚΛΑΔΟΙ
Ελλάδα	3.727.633	372.209	254.081	651.739	192.871	291.589	102.192	359.779	294.359	236.831	971.983
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	120.950	6.245	12.778	19.939	5.918	28.948	4.077	11.559	7.293	4.785	19.408
Νομός Δωδεκανήσου	76.257	2.921	6.084	12.177	3.849	20.515	2.702	8.527	4.607	3.404	11.471
Δήμος Λέρου	2.632	169	226	335	103	223	46	408	158	622	342

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Όπως φαίνεται η πλειοψηφία των εργαζομένων του νησιού απασχολείται σε δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και κοινωνική μέριμνα καθώς και σε υπηρεσίες δημόσιας διοίκησης – άμυνας και κοινωνικής ασφάλισης. Ακολουθούν ο κλάδος των λοιπών υπηρεσιών και κατασκευών, οι έμποροι του νησιού και έπονται οι απασχολούμενοι σε δραστηριότητες παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης που δείχνει το αδύναμο τουριστικό προφίλ του νησιού. Στη συνέχεια βρίσκονται οι απασχολούμενοι στον κατασκευαστικό τομέα και χαμηλότερο μερίδιο στην κλαδική διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων έχουν οι απασχολούμενοι σε διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες.

Ο περισσότερο ανεπτυγμένος κλάδος, και στο νομό και στην περιφέρεια είναι αυτός που περιλαμβάνει τις τουριστικές δραστηριότητες, με επόμενους κλάδους αυτόν των λοιπών υπηρεσιών και των κατασκευών, ενώ στη Λέρο υπάρχει αντιστροφή στην τάξη των δύο πρώτων κλάδων.

Στον πίνακα που ακολουθεί συγκρίνονται οι έρευνες εργατικού δυναμικού για τις χρονιές 2001 και 2011 στο Δήμο Λέρου.

Πίνακας 10_ Στοιχεία απασχόλησης 2001 και 2011

	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ		
		Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Δήμος Λέρου[2001]	8.172	220	396	2.028
Δήμος Λέρου[2011]	7.917	169	385	2.078
ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ [%] '01-'11	-3,12%	-23,18%	-2,78%	2,47%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Από την μελέτη των παραπάνω στοιχείων, παρατηρείται μία σημαντική μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Η μείωση αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί στο γεγονός ότι από το 2001 η κατασκευαστική δραστηριότητα στο νησί ανθούσε, είτε με δημόσια είτε με ιδιωτικά έργα. Υπήρξε συνεπώς μία μικρή μετακίνηση εργατικού δυναμικού σε άλλο κλάδο αλλά και ενεργοποίηση του υφιστάμενου. Η ακμή αυτή όμως είχε

διάρκεια έως την ανακοπή της από την γενικότερη οικονομική και ανθρωπιστική κρίση που ξέσπασε το 2008 στη χώρα μας, γι' αυτό και η μεταβολή της φαίνεται αρνητική το 2011. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει μία μικρή αύξηση ακολούθως με την ευρύτερη εθνική τριτογενοποίηση της οικονομίας. Η αύξηση αυτή είναι μικρή διότι η Λέρος δεν κατάφερε να συγκρατήσει τον πληθυσμό της μετά την κρίση και πολλοί εργαζόμενοι έφυγαν σε μεγαλύτερες Ελληνικές πόλεις ή ακόμα και στο εξωτερικό.

Πίνακας 11_ Ανεργία στο Δ. Λέρου 2001 - 2011

	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ
	ΣΥΝΟΛΟ	ΣΥΝΟΛΟ	
Δήμος Λέρου [2001]	2.986	283	9,48%
Δήμος Λέρου [2011]	3.113	481	15,45%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Τέλος, από τον πίνακα της ανεργίας παρατηρούμε πως η ανεργία αυξήθηκε κατά 6% περίπου μέσα σε μία δεκαετία, γεγονός που οφείλεται στη συρρίκνωση και στο κλείσιμο αρκετών επιχειρήσεων, στις περιορισμένες θέσεις εργασίας και στην εσωτερική μετανάστευση των νέων υποψήφιων εργαζομένων, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που έγινε αισθητή πριν την τελευταία καταγραφή.

3.5_ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα φυσικά τοπία της Λέρου έχουν ιδιαίτερη φυσιογνωμία, με ποικιλία βλάστησης, πυκνή κυρίως στις κοιλάδες και στις πλαγιές, αλλά και με άδενδρες λοφώδεις εκτάσεις. Γενικά, το βόρειο μέρος του νησιού είναι πιο πράσινο από το υπόλοιπο, ενώ δεν υπάρχουν αποφάσεις χαρακτηρισμού δασών ή δασικών εκτάσεων.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, εκτάσεις που έχουν καεί, κηρύχθηκαν αναδασωτές με Υπουργικές Αποφάσεις [από το 1989 μέχρι το 1996]. Στις αναδασωτές εκτάσεις απαγορεύεται η βόσκηση κοπαδιών επί 5 χρόνια, μετά την κήρυξή τους.

Ποικίλα είδη ζώων και πτηνών φιλοξενούνται σε βιότοπους όπως στη Μερικιά, στο Κάστρο Απετίκι, στην περιοχή Σκουρνού – Παρθένι, στην περιοχή Διαπόρι και στα νησιά Λέβιθα και Αρχάγγελος που είναι καταφύγια άγριας ζωής. Τα νησιά Πηγανούσα, Μικρό και Μεγάλο Γλαρονήσι, Λέρικο, είναι καταφύγια πουλιών, και έχουν κηρυχθεί «περιοχές ειδικής προστασίας» [SPA]. Τα προστατευόμενα είδη περιλαμβάνονται σε λίστες του παραρτήματος II της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Με Αποφάσεις Υπουργού Αιγαίου [ΦΕΚ 1323/Β'/2000 και ΦΕΚ 1176/Β'/2000], τα νησιά και βραχονησίδες Πλάκα, Πηγανούσα, Στρογγυλή, Μαύρα, Γάρος, Μεγάλο Λιβάδι, Τρυπητή, Βελόνα, Φαραδονήσια, Γλαρονήσια έχουν χαρακτηριστεί ως τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με στόχο την προστασία και ανάδειξη του φυσικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Στις περιοχές αυτές επιτρέπεται μόνο:

- Η άσκηση των παραδοσιακών ασχολιών αγροτικού χαρακτήρα [αλιεία, μελισσοκομία, γεωργία, κτηνοτροφία]
- Η αναστήλωση, επισκευή, αποκατάσταση υφιστάμενων κτισμάτων και υποδομών [καλντερίμια, κελιά, μάντρες]
- Επιτρέπεται η κατασκευή νέων κτισμάτων προσαρμοσμένων στο περιβάλλον μόνο για την εξυπηρέτηση αναγκών, εθνικής άμυνας,

αρχαιολογίας, επιστημονικής έρευνας και για λόγους προστασίας και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Επιτροπής Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου [ΕΠΑΕ].

Επίσης, με την Φ.31/42650/3332/19-11-1973 Απόφαση του ΥΠ.ΠΟ.&Ε, εγκρίθηκε ο «χαρακτηρισμός του συνεχόμενου οικισμού Παντελίου – Πλατάνου – Αγίας Μαρίνας Λέρου ως τόπου ιστορικού και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας».

Οι περιοχές της νήσου Λέρου που εντάσσονται στο δίκτυο NATURA 2000 είναι τα νησιά:

- Αρχάγγελος,
- Φαραδονήσια,
- Λέρικο,
- Μικρό και Μεγάλο Γλαρονήσι.

Ως «Καταφύγια άγριας ζωής» έχουν χαρακτηρισθεί οι ακόλουθες περιοχές με τις αντίστοιχες Αποφάσεις:

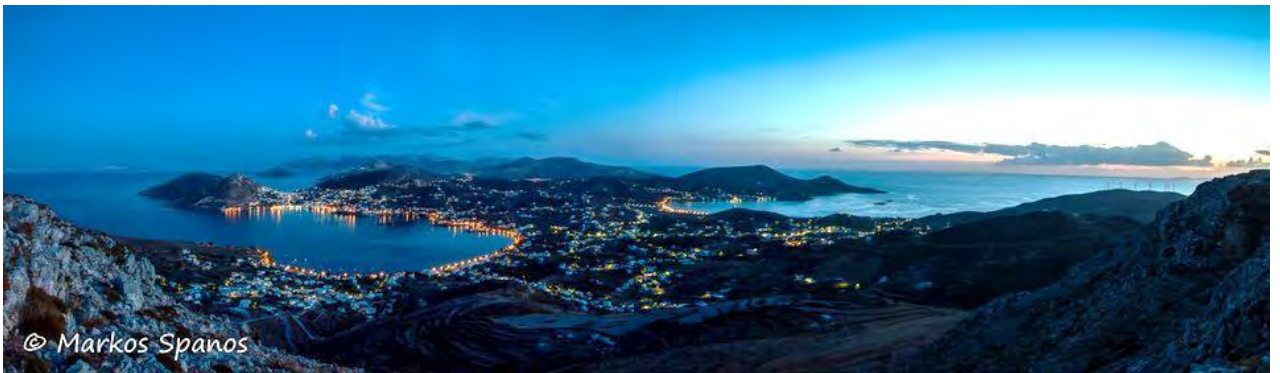
- Νήσος Λέβιθα [1906/29-7-1998]
- Νήσος Αρχάγγελος [3936/25-7-2000]
- «Σκουρνού – Παρθένι» [3257/10-9-2002]
- «Κάστρο – Απεττίκι» [3146/7-8-2000]
- «Διαπόρι» [3256/10-9-2002] - ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟ
- «Κουλούκι – Μερικιά – Φυτώριο» [5191/10-9-2002]

Εκτός από τις ανωτέρω προστατευόμενες, λόγω ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών, περιοχές, το φυσικό περιβάλλον ολόκληρου του νησιού έχει ιδιαίτερη αισθητική αξία, κυρίως λόγω του έντονου διαμελισμού των ακτών του, που σχηματίζουν τους γραφικούς γοητευτικούς κόλπους στο Λακκί, στα Άλιντα, στην Αγία Μαρίνα, στο Παντέλι, στη Γούρνα, στον Πλεφούτι, στον Ξηρόκαμπο. Αλλά και οι ήπιοι λόφοι, με τα κατάλοιπα Ιταλικών οχυρώσεων και οι πράσινες κοιλάδες, συμβάλλουν στη

δημιουργία της ιδιαίτερης αισθητικής εικόνας του νησιού, που πρέπει να αντιμετωπισθεί με προσοχή και ευαισθησία.

Το νησί πέρα από τους αρχικούς πυκνούς οικιστικούς του πυρήνες, ήδη από τον 19ο αιώνα, απλώθηκε οριζόντια συγκροτώντας τελικά μια σχεδόν ενιαία νέα πόλη, με κλίμακα αρκετά μεγάλη για να θεωρηθεί μικρή, και αρκετά μικρή για να θεωρηθεί μεγάλη, ένα γοητευτικό, σύνθετο και με συνεχείς εναλλαγές, δομημένου με δομημένου και δομημένου με φυσικού, τοπίο. Η ποικιλία και εναλλαγή των διαφορετικών τοπίων και τόπων, διευρύνει το βλέμμα και τις λειτουργίες του ανθρώπινου οργανισμού. Ωστόσο η μέχρι πρότινος απουσία σχεδιασμού σε συνδυασμό με τις αδυναμίες του ισχύοντος πλαισίου δόμησης στους δύο κύριους οικισμούς του νησιού, την Αγία Μαρίνα και το Λακκί, μετέτρεψαν σταδιακά τα φυσικά σε δομημένα τοπία. Η διαμορφωμένη κατάσταση δεν αφήνει περιθώρια ολοκληρωτικής ανατροπής της και η μόνη διαφαινόμενη δυνατότητα είναι η άμεση πολεοδομική ρύθμιση των οικισμών αυτών, που θα διασφαλίσει τη σωστή κλίμακα στο συσχετισμό μεταξύ δομημένου και αδόμητου περιβάλλοντος.

Εικόνα 1_ Τοπίο στη Λέρο

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Μάρκου Σπανού

Τέλος η σχέση του κτισμένου με την θάλασσα σε πολλά σημεία του νησιού, είναι από τις πιο αυθεντικές και μοναδικές, σαν προϊόν μιας πολύ αργής και συλλογικής διαδικασίας μικρών, αναγκαίων, επεμβάσεων χωρίς τη βία, την ευκολία και την ταχύτητα, ενός από τα πάνω κεντρικού σχεδιασμού. Το συγκεκριμένο νησί φυσικά διαθέτει και το απολύτως

αντίθετο μοντέλο, σε μια πολύ έγκυρη εκδοχή του, το Λακκί, με τον σχεδιασμό από τους Ιταλούς του λιμανιού και της παραλίας του.

Η στασιμότητα που παρουσιάζει η ανάπτυξη του νησιού κατά τα τελευταία χρόνια, αλλά βεβαίως και τα μέτρα προστασίας, η ευαισθησία και δραστηριοποίηση τοπικών φορέων και των κατοίκων της, συνέβαλαν στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού σε πολύ καλή κατάσταση, και των φυσικών του πόρων σχεδόν άθικτων.

3.6_ΥΠΟΔΟΜΕΣ

3.6.1_ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Διοίκηση

Οι εγκαταστάσεις διοίκησης συγκεντρώνονται στην Αγία Μαρίνα, Πλάτανο και Λακκί, που έχουν πολεοδομική συγκρότηση και τα μεγαλύτερα μεγέθη μόνιμου πληθυσμού. Η θέση τους, κεντροβαρική ως προς το οικιστικό σύνολο του νησιού, σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες οδικές συνδέσεις και τις μικρές χιλιομετρικές αποστάσεις, εξασφαλίζει άνετη προσπέλαση και εξυπηρέτηση.

Εκπαίδευση

Η υποδομή εκπαίδευσης καλύπτει τις τρεις βαθμίδες: προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια.

Νηπιαγωγεία: Υπάρχουν έξι Νηπιαγωγεία, 2 στην Αγία Μαρίνα, 2 στο Λακκί, 1 στα Άλιντα και 1 στον Ξηρόκαμπο .

Στους ίδιους οικισμούς υπάρχουν και οι τέσσερις μονάδες της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Γυμνάσιο και Λύκειο υπάρχει στην Αγία Μαρίνα, ενώ Γυμνάσιο και ΕΠΑ.Λ. στο Λακκί. Ακόμη στο νησί λειτουργεί Επαγγελματική Σχολή Βοηθών Νοσηλευτών [ΕΠΑΣ ΒΝ] από το 1992 με μεγάλη επιτυχία και αξιόλογο ποσοστό απορρόφησης των σπουδαστών είτε στο ΚΘΛ είτε σε άλλα νοσοκομεία ανά την Ελλάδα.

Αθλητισμός

Στο Λακκί, στην έξοδο προς Πλάτανο βρίσκεται το Δημοτικό γήπεδο, που χρησιμοποιείται κυρίως για ποδόσφαιρο, και δίπλα από το χώρο του πρώην ΠΙΚΠΑ, υπάρχει ένα πρόσφατα κατασκευασμένο γήπεδο tennis. Στον Πλάτανο, δίπλα στο Λύκειο, υπάρχει αθλητικός χώρος που διαθέτει εγκαταστάσεις στίβου και αθλοπαιδειών. Στον Πλάτανο επίσης λειτουργούν δύο Δημοτικά Γυμναστήρια. Στο Παντέλι και στη Γούρνα υπάρχουν γήπεδα ποδοσφαίρου 5Χ5 και στα Τεμένια γήπεδο 5Χ5 και tennis. Ακόμη έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες και βρίσκονται σε χρήση το κλειστό γυμναστήριο στη θέση Μερικιά, κοντά στο Λακκί, και το στάδιο [στίβος και ποδόσφαιρο] στον Ξηρόκαμπο. Στο Λακκί, στον όροφο του κτιρίου που στεγάζει την Διεύθυνση Πολεοδομίας [Caserma Marinai] υπάρχει χώρος διδασκαλίας σύγχρονου και κλασσικού χορού. Στους αύλειους χώρους των Δημοτικών Σχολείων υπάρχουν εγκαταστάσεις αθλοπαιδειών, που λειτουργούν και εκτός των ωρών λειτουργίας των Σχολείων.

Πρόνοια

Υπάρχουν δύο Δημοτικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί, στο Λακκί και στην Καμάρα.

Περίθαλψη

Στο Λακκί υπάρχει ο ενιαίος φορέας «Κρατικό Θεραπευτήριο – Κέντρο Υγείας Λέρου», που αποτελεί το μοναδικό ίδρυμα παροχής υπηρεσιών υγείας στο νησί.

Πολιτιστικά

Στην Αγία Μαρίνα, σε νεοκλασικό διατηρητέο κτίριο [ήταν η Αστική Σχολή της Λέρου], στεγάζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Λέρου. Στα εκθέματά του περιλαμβάνονται αρχαία χρηστικά αντικείμενα και ενεπίγραφα αρχιτεκτονικά μέλη.

Στη Μερικιά, σε στρατιωτικό τούνελ, λειτουργεί το πολεμικό Μουσείο το οποίο αποτελεί έναν μοναδικό εκθεσιακό χώρο για την Ελλάδα. Ένα στρατιωτικό τούνελ – από τα πολλά που υπάρχουν στο νησί – έχει

αναστηλωθεί με προσοχή και σεβασμό. Στον χώρο αυτό φιλοξενούνται πλήθος εκθεμάτων από την Ιταλοκρατία και τη «Μάχη της Λέρου».

Στα Άλιντα, στον «Πύργο του Μπελένη», στεγάζονται:

- το Ιστορικό Μουσείο, με φωτογραφίες, πορτρέτα και έντυπο υλικό που αναφέρεται στην ιστορία του νησιού.
- το Λαογραφικό Μουσείο, με πλούσια εκθέματα σχετικά με τη λαϊκή παράδοση της Λέρου [έπιπλα, σκεύη, ρούχα, μουσικά όργανα κλπ]
- το Μουσείο Τύπου, με παλιά τυπογραφικά μηχανήματα και έντυπα.
- Δημοτική Πινακοθήκη, όπου φιλοξενούνται και εκθέσεις Λεριών καλλιτεχνών.

Στο κτίριο του παλιού Δημαρχείου [Δημογεροντία], που κατασκευάστηκε από τον Λέριο Νικόλαο Τσιγαδά Πασά, στεγάζεται το Ιστορικό Αρχείο Λέρου – Γραφείο Αρχείων Κράτους παράρτημα Λέρου. Στο προσφάτως ανακαινισμένο κτίριο της πρώην «Λέσχης Φιλίας Λέρου», έχει μετεγκατασταθεί και λειτουργεί η Δημοτική Βιβλιοθήκη του νησιού. Στη βιβλιοθήκη της Παναγίας του Κάστρου εκτίθενται σπάνιες εκδόσεις και πολύτιμα θρησκευτικά και ιστορικά κειμήλια.

3.6.2_ΔΙΚΤΥΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Θαλάσσια δίκτυο

Η Λέρος συνδέεται θαλάσσια με τον Πειραιά και με τα Δωδεκάνησα, μέσω της γραμμής Πειραιάς – Σύρος [ή Αμοργός] – Πάτμος – Λέρος – Κως – Ρόδος ή Πειραιάς – Σύρος – Πάτμος – Λειψοί – Λέρος Κάλυμνος – Κως – Ρόδος – Καστελλόριζο. Συνδέεται επίσης με την Πάτμο, τους Λειψούς το Αγαθονήσι, την Κάλυμνο, την Κω, τη Νίσυρο, τη Σύμη, τη Σάμο, την Ικαρία με flying dolphins, catamaran και μικρότερα ταχύπλοα. Στον οικισμό Λακκί βρίσκεται το κύριο λιμάνι του νησιού με πλήρεις εγκαταστάσεις αρά τα προβλήματα που έχουν, ενώ και στον οικισμό της Αγίας Μαρίνας υπάρχει λιμάνι δευτερεύουσας χρήσης. Η συχνότητα των διανησιωτικών

δρομολογιών εξαρτάται από την περίοδο [χειμερινή – θερινή] και τις κρατικές επιδοτήσεις.

Οδικό δίκτυο

Με το ΓΠΣ Δ. Λέρου [ΦΕΚ 8/ΑΑΠ/ 19-01-2009] ιεραρχήθηκε το βασικό οδικό δίκτυο του νησιού ως εξής:

Ως πρωτεύουσες αρτηρίες χαρακτηρίζονται:

- Το Επαρχιακό οδικό δίκτυο του Δήμου.
- Η οδός από το Λακκί μέχρι τη συνάντησή της με το Επαρχιακό δίκτυο, μέσω Γούρνας.

Ως δευτερεύουσες αρτηρίες χαρακτηρίζονται:

- Η οδός από τον Πλάτανο και το Παντέλι μέχρι το Κάστρο.
- Η οδός από το Παρθένι μέχρι τον νέο οικιστικό υποδοχέα στο Πλεφούτι.
- Η οδός δυτικά από το Λακκί μέχρι το πέρας της αντίστοιχης περιοχής περιορισμού και ελέγχου δόμησης.
- Η οδός από τη θέση Άγκυρα μέχρι τον Πλάτανο μέσω Βρωμολίθου.

Οι λοιπές δημοτικές οδοί, χαρακτηρίζονται ως συλλεκτήριες.

Οι κυριότερες χαράξεις είχαν γίνει από τους Ιταλούς με στόχο την προσπέλαση των διάσπαρτων στρατιωτικών εγκαταστάσεών τους.

Το οδικό δίκτυο θεωρείται επαρκές όσον αφορά τις χαράξεις και τις συνδέσεις, όμως σε πάρα πολλά σημεία κρίνεται απαραίτητη η ποιοτική αναβάθμισή του [σήμανση, πλάτος κ.ά.] για λόγους ασφάλειας, εφόσον σε διάφορα σημεία σημειώνονται κατολισθήσεις και θέτουν σε κίνδυνο τις ζωές των οδηγών.

Το έντονο πρόβλημα που παρουσιάζει το τοπικό οδικό δίκτυο κατά μήκος της παραλίας στα Άλιντα, από την απουσία πεζοδρομίων, το μεταβλητό και συνήθως ανεπαρκές πλάτος οδοστρώματος και την παρόδια στάθμευση, μάλλον πρέπει να αντιμετωπισθεί με την απομάκρυνση της κίνησης οχημάτων, τη δημιουργία πεζόδρομου και κάθετων συνδέσεων από νέα εσωτερική χάραξη.

Επίσης θα πρέπει να διερευνηθεί η ανάγκη συμπλήρωσης του Επαρχιακού δικτύου, ώστε να περιλάβει όλες της κύριες συνδέσεις του νησιού, όπως π.χ. τον δρόμο που ξεκινάει από την επαρχιακή οδό 1 Β.Α. του Λακκιού προς Γούρνα μέσω των οικισμών Αγ. Θεολόγος, Μύλοι και Δρυμώνας, μέχρι συναντήσεως της Επαρχιακής οδού 3 κοντά στα Άλιντα.

Αεροπορική σύνδεση

Το αεροδρόμιο του νησιού – Δημοτικός Αερολιμένας Λέρου [Δ.Α.ΛΕ.] βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του, στη θέση Παρθένι σε απόσταση 9 χλμ., από το κέντρο της Λέρου – Πλάτανος, μέσω του βασικού οδικού δικτύου, που εφάπτεται στις εγκαταστάσεις του.

Ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1984 και τα χαρακτηριστικά του αεροδρομίου επιτρέπουν την προσγείωση μικρών αεροσκαφών τύπου ATR-43 χωρητικότητας 50 ατόμων, DASH – 8 καθώς και ελαφρά αεροσκάφη.

Η κίνηση αεροσκαφών και επιβατών κατά τα τρία τελευταία χρόνια, σύμφωνα με τα στοιχεία της Υ.Π.Α. του αεροδρομίου Λέρου, παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 12_ Κίνηση εσωτερικού Αερολιμένα Λέρου

ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΑΣ ΛΕΡΟΥ					
ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ					
ΕΤΗ	Α/Φ Η	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		ΕΜΠΟΡ/ΤΑ σε τον.	
		ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.
2012	1.556	13.561	15.548	35	3
2013	1.512	12.423	13.257	35	4
2014	1.552	14.449	14.772	29	5

Πηγή: <http://www.ypa.gr/our-airports/dhmotikos-aerolimenas-leroy-dale>,
Ιδία επεξεργασία

Εκτός από την απευθείας σύνδεση του νησιού με το αεροδρόμιο της Αθήνας, συνδέεται ακόμη και με την Κάλυμνο, Κω, Αστυπάλαια και Ρόδο.

Το εισιτήριο των αεροπορικών πτήσεων δεν είναι πλέον επιδοτούμενο και γι' αυτό είναι ακριβό τα τελευταία χρόνια. Είναι συνηθισμένο φαινόμενο η

αδυναμία εξυπηρέτησης επιβατών λόγω της περιορισμένης χωρητικότητας των αεροσκαφών. Η αναβάθμιση του αεροδρομίου της Λέρου θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων, και θα συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη των νησιών του βορείου συγκροτήματος Δωδεκανήσου.

Ενεργειακό δίκτυο –Τηλεπικοινωνίες

ΔΕΗ: Η υψηλή τάση έρχεται από την Κάλυμνο και φεύγει προς Λειψούς. Είναι πλήρες υπέργειο δίκτυο χωρίς ελλείψεις, η υπογείωσή του έχει μεγάλο κόστος και για τον λόγο αυτόν κρίνεται ασύμφορη. Αξίζει να αναφερθεί η ευαισθησία του εν λόγω δικτύου στα καιρικά φαινόμενα. Το χειμώνα λόγω των βροχών και το καλοκαίρι λόγω υγρασίας και υψηλής θερμοκρασίας συμβαίνουν πολύ συχνές διακοπές ρεύματος στο νησί που αποτελούν εμπόδιο τόσο στην εργασία των κατοίκων όσο και στην καθημερινότητά τους.

ΟΤΕ: Πλήρες δίκτυο υπόγειο, πρόσφατα ανακαινισμένο, χωρίς ελλείψεις.

3.6.3_ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Ύδρευση

Όλοι οι οικισμοί καλύπτονται από το δίκτυο ύδρευσης που τροφοδοτείται από υδρογεωτρήσεις και πηγές. Σε εξέλιξη βρίσκεται η κατασκευή φράγματος για τη συγκέντρωση επιφανειακών και ομβρίων υδάτων, κοντά στο Παρθένι. Η εξέλιξη εργασιών στο συγκεκριμένο φράγμα έχει διακοπεί εδώ και αρκετά χρόνια, ενώ επισημαίνεται ότι για την κατασκευή του δαπανήθηκαν τεράστια χρηματικά ποσά και καταστράφηκε ένας θύλακας πρασίνου του νησιού. Η ποιότητα του νερού είναι, από χημική άποψη, ικανοποιητική, διαφαίνεται όμως κίνδυνος μόλυνσης των υπόγειων αποθεμάτων, που οφείλεται στην διείσδυση της θάλασσας λόγω υπεράντλησης.

Τα τελευταία δυο χρόνια ο δήμος σε συνεργασία με την περιφέρεια, αξιοποίησε κοινοτικά κονδύλια και εγκατέστησε μονάδες αφαλάτωσης υφάλμυρου νερού. Την τελευταία περίοδο όμως έχουν εντοπιστεί

προβλήματα στις συγκεκριμένες μονάδες και στην ποιότητα του νερού, έτσι η κατανάλωση εμφιαλωμένου πόσιμου νερού έγινε ξανά απαραίτητη επιβαρύνοντας του κατοίκους με επιπλέον έξοδα.

Αποχέτευση

Οι εργασίες για το ολοκληρωμένο δίκτυο αποχέτευσης των οικισμών του Δήμου και λειτουργίας βιολογικού καθαρισμού, οι εγκαταστάσεις του οποίου βρίσκονται ανατολικά από το Παντέλι, έχουν περατωθεί με αποτέλεσμα όλοι οι οικισμοί να έχουν σύνδεση με το αποχετευτικό δίκτυο και τον ΒΙΟΚΑ [Βιολογικό Καθαρισμό]. Ανεξάρτητο δίκτυο με βιολογικό καθαρισμό καλύπτει τις εγκαταστάσεις ακόμη, του ΚΘΛ.

Απορρίμματα

Στην ανατολική πλευρά του λόφου Τσίγκουνα υπάρχει χώρος απόθεσης απορριμμάτων. Η αποκομιδή γίνεται με τα απορριμματοφόρα οχήματα του Δήμου. Το 2009 με τη δραστηριοποίηση του Μπουλαφέντειου Γενικού Λυκείου Λέρου και τη συνδρομή του Δήμου, ξεκίνησε μία προσπάθεια ανακύκλωσης των πλαστικών μπουκαλιών νερού και αλουμινένιων συσκευασιών αναψυκτικών. Η προσπάθεια αυτή εξαπλώθηκε σε νοικοκυριά, σε καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος και στις δημόσιες υπηρεσίες. Η εύρυθμη και σωστή λειτουργία αυτού του τύπου ανακύκλωσης οδήγησε το δήμο στην προμήθεια «μπλε κάδων» ανακύκλωσης ώστε να ανακυκλώνονται κι άλλα υλικά και ο διαχωρισμός να γίνεται στη βάση. Η λειτουργία αυτού του εγχειρήματος μπορεί να χαρακτηριστεί πλέον μη ανεπαρκής και προβληματική, εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων και έλλειψη ορθολογικού σχεδιασμού – προγραμματισμού του Δήμου. Σε εξέλιξη βρίσκεται η διαδικασία θεσμοθέτησης ΧΥΤΑ.

4_ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ_ΛΑΚΚΙ ΛΕΡΟΥ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση της περιοχής μελέτης της διπλωματικής εργασίας, το Λακκί της Λέρου ή αλλιώς η πόλη του Porto Lago. Αρχικά, αναλύεται η κατάσταση της εποχής, οι προκαταρκτικές εργασίες που πραγματοποιήθηκαν για την υλοποίηση των Ιταλικών «οραμάτων» στη Λέρο και τι οδήγησε στην απόφαση δημιουργίας της πόλης του Porto Lago. Ακόμη γίνεται η ανάλυση του «τελικού» πολεοδομικού σχεδίου του Λακκιού και αναφορά στο αρχιτεκτονικό αποτύπωμα του κατακτητή στην εν λόγω πόλη αλλά και στα Δωδεκάνησα γενικότερα, που συνιστά μία μοναδικότητα. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η έρευνα πεδίου μέσω της ανάλυσης των χαρτών που προέκυψαν από αυτήν. Η ανάλυση αυτή μαρτυρά την υφιστάμενη κατάσταση του Λακκιού και οδηγεί στην κατάρτιση του συγκεντρωτικού αναλυτικού πίνακα SWOT. Τέλος, αναφέρονται τα συμπεράσματα της πρωτογενούς έρευνας που αναδεικνύουν συγκεκριμένες ανάγκες παρέμβασης που θα βελτιώσουν τη δυναμικότητα του Λακκιού και συνάμα της Λέρου στο μέλλον.

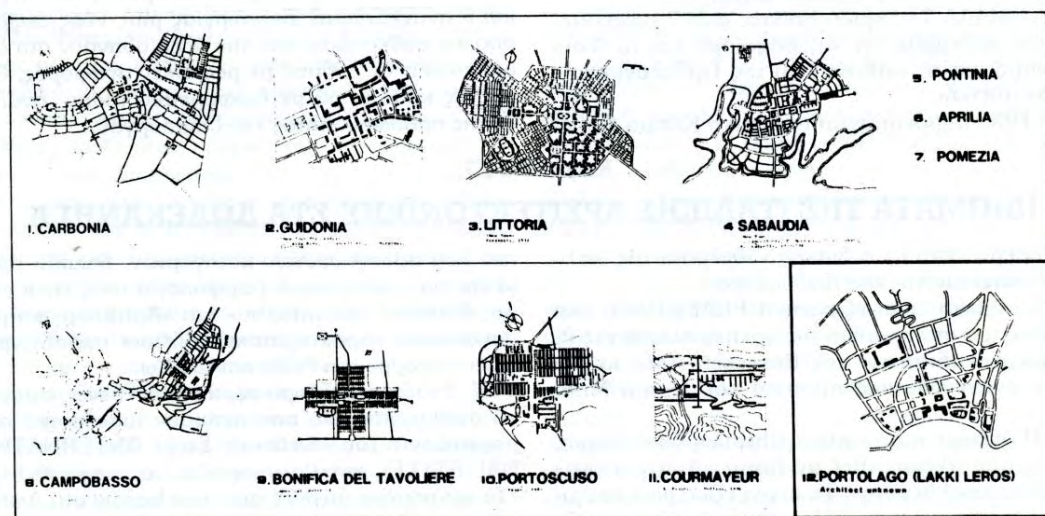
4.1_ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ [PORTO LAGO]

Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στην Ιταλία, παρατηρήθηκε μεγάλη βιομηχανική ανάπτυξη, δυνατός πρωτογενής τομέας, ισχυρή μεταποιητική δραστηριότητα. Για να πετύχει η κυβέρνηση της Ιταλίας την εξασφάλιση της εργασίας, της σίτισης του πληθυσμού της και ταυτόχρονα να περιορίσει την αστικοποίηση, θέτει σε εφαρμογή ένα σχέδιο δημιουργίας Περιφερειακών Πόλεων με νέες υποδομές και διαφορετικό χαρακτήρα δραστηριοτήτων. Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού απασχολήθηκε στην κατασκευή των απαραίτητων μεταφορικών και κοινωνικών υποδομών των πόλεων αυτών. Το εν λόγω σχέδιο απευθυνόταν σε επεκτάσεις υπάρχοντων κωμοπόλεων όπως Littoria, Sabaudia, Aprilia κ.ά. Το πρόγραμμα αυτό περιελάμβανε και το Porto

Lago [Λακκί] της Λέρου αν και αποτελεί εντελώς διαφορετική περίπτωση σχεδιασμού πόλης «εκ των θεμελίων» [Ησυχος, 2014].

Ο κόλπος του Λακκιού το μεγαλύτερο ίσως φυσικό λιμάνι της Μεσογείου έγινε αργότερα το κέντρο του στρατιωτικού ιταλικού σχεδιασμού για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου. Δικαιολογημένα ίσως πήρε από τους Ιταλούς τον συμβολικό τίτλο της Μάλτας του Αιγαίου. Σύμφωνα με έρευνα του Δημήτρη Ήσυχου στο νέο του βιβλίο «Η πόλη του Λακκιού της Λέρου – La città di Porto Lago], «πον 20^ο αιώνα τρεις πόλεις δημιουργήθηκαν από την αρχή σε όλο τον κόσμο. Πρώτη είναι η πόλη Καμπέρα της Αυστραλίας που επιλέχθηκε το 1908 σαν συμβιβασμός ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, του Σίντνεϋ και της Μελβούρνης, και έχει σήμερα πληθυσμό 350.000 περίπου κατοίκους, ενώ η κατασκευή της νέας πόλης ξεκίνησε το 1913. Δεύτερη η πόλη Μπραζίλια της Βραζιλίας, που το σχέδιο πόλης δημιουργήθηκε από τον σπουδαίο αρχιτέκτονα Lucio Costa και τα σημαντικότερα δημόσια κτίρια αυτής, από τον εξίσου ικανό αρχιτέκτονα Oscar Niemeyer. Η πόλη χτίστηκε από το 1956 μέχρι τις 21 Απριλίου του 1960, οπότε και εγκαινιάστηκε, ενώ σήμερα έχει πληθυσμό δύο εκατομμύρια κατοίκους περίπου. Τρίτη πόλη το Λακκί της Λέρου, που οι Ιταλοί το σχεδίασαν το 1923 έως το 1935 και το υλοποίησαν μέχρι το 1941.» [Ησυχος, 2014].

Εικόνα 2_ Οι νέες πόλεις και το Λακκί

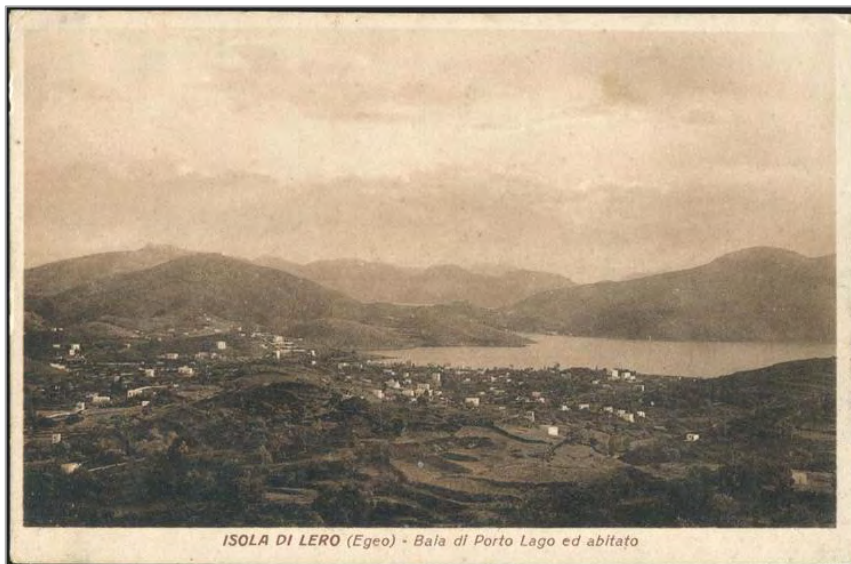
Πηγή: "Italian Architecture of the Dodecanese_A Preliminary Assessment"

Απόφαση ίδρυσης της πόλης του Porto Lago

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο οι πρώτοι Ιταλοί στρατιώτες έφτασαν στο νησί της Λέρου το 1912. Έως το 1923 υπήρχε ένα ιδιότυπο κατακτητικό καθεστώς. Την προσέλευση των Ιταλών στρατιωτών συμπλήρωναν ομάδες ειδικών επί των στρατιωτικών θεμάτων. Οι ειδικοί αυτοί περπάτησαν το νησί, κατέγραψαν τη μορφολογία του εδάφους, τις υπάρχουσες υποδομές, τα υψόμετρα, την οπτική επαφή με το περιβάλλον, τη βλάστηση, τη δυνατότητα ύδρευσης σε κάθε περιοχή, τους κόλπους και τη δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτούς καθώς και το κλίμα που επικρατούσε μέσα από συζητήσεις με τους κατοίκους [Ήσυχος, 2014]. Τελικά η Ιταλική Διοίκηση στη Ρόδο επέλεξε το Λακκί της Λέρου ανάμεσα στις δυο προτάσεις που είχε, τη Λέρο και την Ασυπάλαια, για τη δημιουργία της Ναυτικής Βάσης στα Δωδεκάνησα [Ήσυχος, 1989]. Μετά τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923 με την οποία παραχωρήθηκαν και *de jure* τα Δωδεκάνησα στην Ιταλία, ξεκίνησαν οι εργασίες για τη δημιουργία της αεροναυτικής βάσης υδροπλάνων στα Λέπιδα [Regia Aeronautica Gianni Rossetti] που εκτός από τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις περιελάμβανε και μια μικρή ζώνη κατοικίας στην περιοχή που βρισκόταν η έπαυλη του Τσιγαδά Πασά. Στην απέναντι πλευρά του κόλπου στην περιοχή Γωνιά λειτουργεί ήδη η ναυτική βάση της Ιταλικής Ναυτικής Διοίκησης [Σαμάρκος, 1974].

Στη νέα πόλη, οι Ιταλοί θα δώσουν το όνομα Porto Lago [λιμάνι-λίμνη], που περιγράφει την ασφάλεια του μεγάλου και ήρεμου σαν λίμνη λιμανιού, ενώ δεν παύει να αποτελεί και μια έμμεση αναφορά στο κυβερνήτη Mario Lago. Εκείνη την εποχή στο Λακκί δεν υπήρχε οργανωμένος οικισμός παρά μία βαλτώδης περιοχή εξαιτίας των νερών που λίμναζαν κατά τους χειμερινούς μήνες και δημιουργούσαν έλη, ενώ εντοπιζόνταν ελάχιστα σπίτια που αποτελούσαν εξοχικές κατοικίες. Για το λόγο αυτό, παλαιότερα οι κάτοικοι λαμβάνοντας υπόψη την εικόνα του Λακκιού και το μικρό άνοιγμα στην είσοδο του κόλπου [400 μ.] αποκαλούσαν την περιοχή και Λίμνη. Η νέα πόλη με τα σύγχρονα κτίρια έπρεπε να θυμίζει στους Ιταλούς κατοίκους της «την μητρόπολη» και να είναι διαφοροποιημένη από τα τυπικά αρχιτεκτονικά ιδιώματα της εγχώριας νεοκλασικής ή λαϊκής νησιωτικής αρχιτεκτονικής. Η πόλη αυτή θα συνέβαλε πιο αποφασιστικά στην Ιταλοποίηση του νησιού ακόμη και θα ευνοούσε τις μελλοντικές επιδιώξεις των Ιταλών για την εδραίωσή τους στην Ανατολική Μεσόγειο.

Εικόνα 4_ Το Λακκί πριν την Ιταλική κυριαρχία

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου

Το 1923 – 1924 το πρόπλασμα του γενικού ρυμοτομικού σχεδίου ήταν σχεδόν έτοιμο και από το 1923 - 1930 ομάδες αρχιτεκτόνων, πολιτικών μηχανικών και άλλων επιστημόνων άρχισαν να μελετούν τις επιμέρους

επεμβάσεις ανάλογα με την ειδικότητα για τη δημιουργία της νέας πόλης. Οι ομάδες αυτές των ειδικών επιστημόνων σε συνεργασία με τους στρατιωτικούς, άρχισαν τον προγραμματισμό των εργασιών και τον σχεδιασμό της νέας πόλης και των στρατιωτικών εγκαταστάσεων που προβλεπόταν να δημιουργηθούν σε διάφορα σημεία του νησιού. Το Porto Lago όπως λεγόταν κατά τους Ιταλούς, έπρεπε να εξυπηρετεί περίπου 15.000 κατοίκους [στρατιωτικό και πολιτικό Ιταλικό προσωπικό καθώς και Έλληνες κατοίκους] και να έχει όλες τις δυνατότητες εξυπηρέτησης συνολικά 20.000 κατοίκων του νησιού [5.000 οι μόνιμοι κάτοικοι]. Παρά τις διαφωνίες των πολεοδόμων για την ανάπτυξη της πόλης σε βαλτώδη και καλλιεργήσιμα εδάφη, με τη βοήθεια του «δασικού νόμου» και την πολιτική των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων οι οποίες ξεπερνούν στο χρονικό διάστημα 1928-1935 τις 113 θα έχουμε μια τεράστια επιχείρηση ανάκτησης του χώρου και αλλαγή χρήσεων γης. Ταυτόχρονα θα ξεκινήσουν εκτεταμένες αποξηράνσεις και επιχωματώσεις με τις τεχνικές σταθεροποίησης των εδαφών των υγρών πεδίων της κεντρικής Ευρώπης [Ησυχος, 2014].

Το «τελικό» πολεοδομικό σχέδιο του Porto Lago

Με το διάταγμα της 20^{ης} Ιανουαρίου 1934 εγκρίθηκε το τελικό πολεοδομικό σχέδιο του Porto Lago, το οποίο πιθανότατα αποτελεί έργο του αρχιτέκτονα Rodolfo Petracco. Η Ιταλική Κυβέρνηση και η Στρατιωτική Διοίκηση ήθελαν να ολοκληρωθούν σύντομα τα έργα και να σπλίσουν καλά τη Λέρο, διότι περίμεναν στρατιωτική σύρραξη και επίθεση των Άγγλων που ήταν ο πιο δυνατός σύμμαχος της Ελλάδας. Έτσι το Ιταλικό Υπουργείο Εξωτερικών ενέκρινε τις σχετικές πιστώσεις για την ολοκλήρωση των έργων και στη Λέρο καταφθάνουν άμεσα πολλές τεχνικές εταιρείες που αναλαμβάνουν η καθεμιά σειρά έργων. Η Ναυτική Βάση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την οργάνωση και τις λειτουργίες της νέας πόλης η οποία μελλοντικά θα μπορούσε να αναπτυχθεί προς το βορρά. Τον καθορισμό των χρήσεων γης ακολούθησε η αποψίλωση του χώρου. Έπειτα τα τοπογραφικά συνεργεία χάραξαν τους δρόμους της

πόλης και οριοθέτησαν τις οικοδομικές γραμμές όλων των τετραγώνων και τους άξονες αρχής και τέλους των πεζοδρομίων. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν τα απαραίτητα έργα ύδρευσης και άρδευσης με τις κατευθύνσεις ειδικών γεωλόγων – υδρολόγων. Την ίδια εποχή είχε ξεκινήσει η κατασκευή μεγάλων κτιριακών έργων, όπως η αγορά, το θέατρο, το σχολείο, η εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου, το Ξενοδοχείο Roma, το Δημαρχείο με το κτίριο του φασισμού Fascio, τα καταστήματα ενώ αξιοσημείωτη είναι και η μέθοδος θεμελίωσης των κτιρίων. Η εν λόγω θεμελίωση των κτιρίων περιελάμβανε τη μεταφορά πετρών και κορμών δέντρων από την Ιταλία, την τοποθέτησή τους στο υπέδαφος ώστε αυτό να μην είναι σαθρό, την στερέωση μεταλλικών πασσάλων πάνω από τους κορμούς και τέλος τη λιθόστρωση και τη ρίψη οπλισμένου σκυροδέματος. Το νότιο μέρος της Λέρου, η Κως και η Ρόδος αποκτούν κτηματολόγιο και όλες οι ιδιοκτησίες του Λακκιού αποκτούν αριθμό κτηματολογικής μερίδας. Μέχρι σήμερα ωστόσο ανήκουν στο κτηματολογικό γραφείο της Κω.

Εικόνα 5_ Το τελικό πολεοδομικό σχέδιο του Λακκιού σε σχέδιο ηλεκτροδότησης

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου

Το σχέδιο εστιάζει στην ανάπτυξη ενός γραμμικού θαλάσσιου μετώπου με τη δημιουργία μιας μεγάλης παραλιακής λεωφόρου αφιερωμένη στον Μουσολίνι [Lungomare Duce] με δημόσια κτίρια, αφήνοντας χώρο για τη δημιουργία μίας πλατείας [Piazza Littoria] μπροστά από το κτίριο του φασισμού – Δημαρχείο. Σ' αυτό το χώρο πραγματοποιούνταν οι τελετουργικές παρελάσεις του καθεστώτος, τις οποίες παρακολουθούσαν από τον πύργο του Fascio οι φασιστικές αρχές. Αυτή η πολεοδομική αντίληψη που έχει εφαρμοστεί και σε άλλες πόλεις τόσο της Δωδεκανήσου [Ρόδος, Κως], όσο και των αποικιών της Αφρικής [Λιβύη] αποτυπώνει την παρουσία του κατακτητή [Ιταλία] στο χώρο. Από αυτήν την κεντρική παραθαλάσσια πλατεία μία κάθετη λεωφόρος [Viale Del Re] οδηγεί σε μια δεύτερη εσωτερική πλατεία [Piazza Roma] για να καταλήξει σε ένα μικρό λόφο, όπου πιθανόν ένα μνημείο ή ένα άγαλμα θα επιβεβαίωνε την φασιστική κυριαρχία.

Η αντίληψη του διαχωρισμού της ζώνης κατοικίας των ντόπιων κατοίκων από την αντίστοιχη Ιταλική που είναι παρούσα στις άλλες αποικιακές πόλεις, εδώ δεν υφίσταται, καθώς η νέα πόλη είναι σε μεγάλη απόσταση από τον παραδοσιακό οικισμό της Αγίας Μαρίνας στο κέντρο του νησιού. Έτσι το zoning περιορίζεται στις χρήσεις γης. Στο πολεοδομικό σχέδιο φαίνεται η δημιουργία ενός εμπορικού κέντρου που λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Ζητούμενο από τους πολεοδόμους της εποχής ήταν η ομαλή μετάβαση από το εμπορικό κέντρο στις υπηρεσίες και τον πολιτισμό και τη διασκέδαση με «βόλτα» [passegiata – βόλτα στην παραλία]. Δημιουργήθηκαν επιπλέον ζώνες κατοικίας των στρατιωτικών στις κεντρικές οδούς της πόλης, ισόγειες και διώροφες ανάλογα με το βαθμό των στρατιωτικών που απευθύνονταν. Εντοπίζονται ακόμη άλλες δύο ζώνες «γενικής κατοικίας» με καταστήματα στο ισόγειο και κατοικίες στον α' όροφο, με πολλά από αυτά να έχουν και κήπο στο πίσω μέρος τους. Η χωροθέτηση των τελευταίων έγινε σε γειτνίαση με την παραλία. Οι όποιες βιομηχανικές δραστηριότητες [εργοστάσιο της εταιρείας ηλεκτρισμού SIER,

εμφιαλωτήριο, παγοποιείο, σφαγείο κτλ] μεταφέρονται στην περιοχή των Τεμενίων.

Τα κυριότερα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των κτιρίων είναι οι λευκές σοβατισμένες επιφάνειες, τα μεγάλα οριζόντια ανοίγματα που έφεραν το ηλιακό φως σε όλο το εσωτερικό των κτιρίων, τα οριζόντια σωληνωτά κιγκλιδώματα που εφαρμόστηκαν στα μπαλκόνια των κτιρίων και στις περιφράξεις των κατοικιών, οι απλές κορνίζες και η έλλειψη στολιδιών εκτός από ορισμένα δημόσια κτίρια. Άλλα κατασκευαστικά γνωρίσματα είναι τα κάθετα και στρογγυλά παράθυρα στα κλιμακοστάσια, τα μικρά και συνάμα άνετα κλιμακοστάσια με μωσαϊκό τριμμένο με το χέρι ντόπιων και Ιταλών εργατών.

Το κινηματοθέατρο, το ξενοδοχείο, το Δημοτικό σχολείο, το κτίριο του Φασισμού, το νοσοκομείο, η εκκλησία, οι στρατώνες και τα παλατσίνα [κατοικίες των αξιωματικών], αλλά πάνω από όλα η κυκλική αγορά με τον πύργο του ρολογιού εντυπωσίασε στην Έκθεση του Ιταλικού Ρασιοναλισμού [Ορθολογισμού] στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1935, συνθέτουν ένα μοναδικό σύνολο μεσογειακού ρασιοναλισμού που εντάσσεται στο Διεθνές Στυλ [Antoniadis, 1984].

Εικόνα 6_ Μερική άποψη της νέας πόλης του Porto Lago το 1935

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου

Το αρχιτεκτονικό αποτύπωμα του κατακτητή στα Δωδεκάνησα και στο Porto Lago

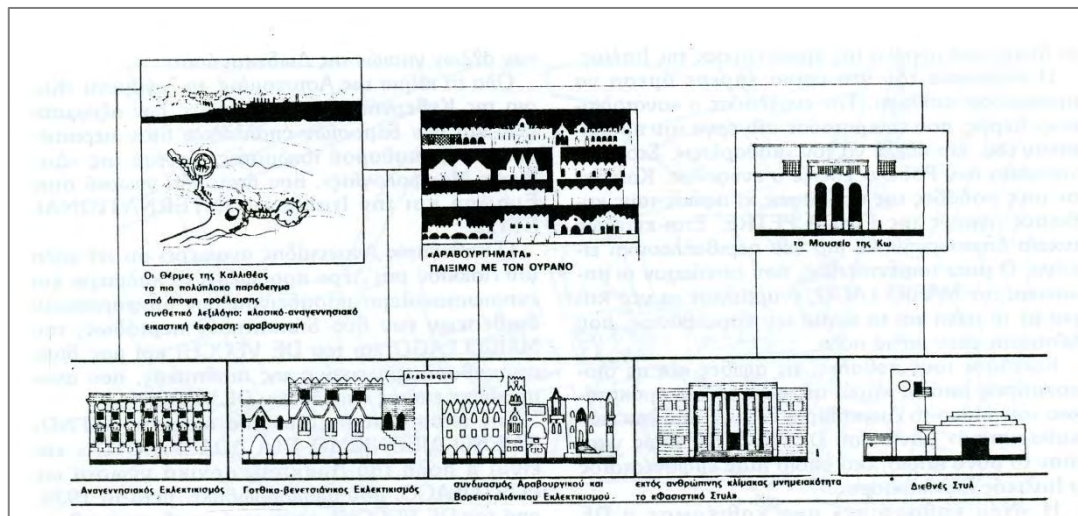
Η αρχή της δεκαετίας του 1930 που συμπίπτει με την εποχή που σχεδιάζονται τα κτίρια για το Λακκί, είναι η εποχή που ο φασισμός θέλοντας να προβάλλει νεωτεριστικά χαρακτηριστικά, υιοθετεί το μοντέρνο κίνημα και σιγά-σιγά ο «ρασιοναλισμός» [ορθολογισμός] γίνεται η επίσημη αρχιτεκτονική έκφραση του καθεστώτος.

Ο Mario Lago είχε υποδείξει το αρχιτεκτονικό στυλ της νέας πόλης, τον ρασιοναλισμό, «in modo razionale» όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν στο κυβερνητικό διάταγμα αφήνοντας ελεύθερους τους αρχιτέκτονες Rodolfo Petracco και Armando Bernabiti να αναδείξουν την μοναδικότητα του Porto Lago [Ήσυχος, 2014]. Η νέα αρχιτεκτονική που δημιουργείται συνδυάζει ενετικά και γοτθικά στοιχεία με διακοσμητικά μοτίβα από τη λαϊκή τέχνη των Δωδεκανήσων και με διακοσμητικά – αραβουργήματα δανεισμένα από την παράδοση των γειτονικών αραβικών μεσογειακών κρατών. Τα νεοκλασικά στοιχεία τα οποία κυριαρχούσαν στα νησιά απορρίφθηκαν, καθώς θεωρήθηκε ότι είχαν κατευθείαν αναφορές στον ελληνισμό. Οι αρχιτέκτονες Petracco [υπεύθυνος για το κύριο σχέδιο] και Bernabiti [υπεύθυνος για τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες] συνεργάζονται και σχεδιάζουν σχεδόν όλα τα σημαντικά κτίρια της νέας πόλης. Ωστόσο η επίβλεψη της κατασκευής των κτιρίων δεν έγινε από τους ίδιους αλλά από τους μηχανικούς των τεχνικών εταιρειών που ήρθαν στο νησί και την τεχνική υπηρεσία του Ναυτικού Σώματος [Genio Marina] [Ήσυχος, 2014].

Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά το 1936, στη δεύτερη δηλαδή κυβερνητική περίοδο στα Δωδεκάνησα, με την ανακήρυξη του imperium, το φασιστικό καθεστώς επιστρέφει στην μνημειακότητα ως αρχιτεκτονική έκφραση που αναδεικνύει τα αυτοκρατορικά του χαρακτηριστικά. Την πολιτική του εξαγνισμού θα κληθεί να υλοποιήσει ο νέος κυβερνήτης De Vecchi που θα αντικαταστήσει τον Mario Lago και δεν θα διστάσει να αλλάξει την μορφή ολόκληρων κτιρίων ιδιαίτερα στη Ρόδο. Ο De Vecchi επενέβη στο έργο των αρχιτεκτόνων αφαιρώντας από τα κτίρια τα στοιχεία που

πρόδιδαν τις αναφορές σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους, επιβάλλοντας την επένδυση με πωρόλιθο στα δημόσια κτίρια παλαιά ή νέα και γενικότερα δημιούργησε μια πρωτόγνωρη συνύπαρξη κλασικού και μοντέρνου. Το Porto Lago, εκτός από τις επεμβάσεις του νέου διοικητή στην εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου, θα συνεχίσει να κτίζεται με τον αρχικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Εικόνα 7_ Τα αρχιτεκτονικά ιδιώματα των Ιταλικών κτιρίων στα Δωδεκάνησα

Πηγή: "Italian Architecture of the Dodecanese_A Preliminary Assessment"

Η πόλη του Portolago, σήμερα ονομάζεται Λακκί, είναι η μοναδική νέα πόλη που έχτισαν οι Ιταλοί στα Δωδεκάνησα και αποτελεί την μεγαλύτερη πολεοδομική τους επέμβαση στο εν λόγω νησιωτικό σύμπλεγμα. Ταυτόχρονα, μαζί με την πόλη Sabaudiá 80 χιλιόμετρα περίπου νότια της Ρώμης στην Ιταλία και την γειτονιά Weissenhof της Στουτγκάρδης που κτίστηκε με αφορμή την έκθεση μοντέρνας αρχιτεκτονικής, αποτελούν τα μοναδικά οικιστικά σύνολα που είναι κτισμένα αποκλειστικά με το ιδίωμα του Διεθνούς Στυλ.

Το σύνολο της δόμησης του οικισμού στις μέρες μας ορίζεται σύμφωνα με το Π.Δ. 594 [ΦΕΚ 594/Δ/1978] με το οποίο έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός. Το κεντρικό τμήμα του οικισμού Λακκί έχει καθοριστεί βάσει απόφασης που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 231/Δ/9-10-1970. Επιπλέον ισχύουν οι κατευθύνσεις και ο τρόπος οικιστικής ανάπτυξης που ορίζονται

από το ΓΠΣ Δήμου Λέρου [ΦΕΚ 8/ΑΑΠ/19-1-2009] στο οποίο αντιμετωπίζεται ως αυτόνομη πολεοδομική ενότητα. Παράλληλα η εκτός σχεδίου δόμηση διέπεται από τις διατάξεις του από 24-5/31-5-1985 Π.Δ. [ΦΕΚ 270/Δ/1985].

Καταληκτικά, υπογραμμίζεται ότι η Ιταλία, όταν αποδεσμεύθηκε από τον Φασισμό, αποδεσμεύθηκε και η αρχιτεκτονική που εκπροσώπησε και άφησε ως κληρονομιά. Ήταν ξεκάθαρο ότι ο φασισμός είχε εκμεταλλευτεί τις θέσεις των πρωτοπόρων του διεθνούς κινήματος, ωστόσο η αρχιτεκτονική αυτή κληρονομιά αγκαλιάστηκε από το λαό της Ιταλίας και έγινε ευρέως γνωστή.

Σύμφωνα όμως με τον Αντωνιάδη Κ. [καθηγητή της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άρλιγκτον του Τέξας - Η.Π.Α.], ο οποίος ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε με την Ιταλική αρχιτεκτονική των Δωδεκανήσων και του Λακκιού και την παρουσίασε το 1983, δε συνέβη το ίδιο και στην περίπτωση της Λέρου. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μανώλης Ήσυχος [Λεριός φιλόλογος] σε ένα δοκίμιο που εξέδωσε η Πανελλήνια Ένωση Λεριών, ότι η αρχιτεκτονική της πόλης του Λακκιού αποτελεί «Ευρωπαϊκή μοναδικότητα» βασισμένη στο αρχιτεκτονικό ιδίωμα του «Διεθνούς Στυλ» και του «Αγνοημένου Διεθνισμού». Αγνοημένος διότι μέχρι και σήμερα τόσο η Ελληνική όσο και η ξένη βιβλιογραφία ελάχιστα έχει ασχοληθεί με το ζήτημα [Antoniades, 1984].

Μετά την απελευθέρωση του νησιού από τους Ιταλούς και στη συνέχεια με την ενσωμάτωσή τους με την Ελλάδα, η αρχιτεκτονική κληρονομιά που άφησαν πίσω εξομοιώθηκε με τον Φασισμό. Το «διεθνές στυλ» που χρησιμοποίησαν οι Ιταλοί στη Λέρο θεωρήθηκε ως «Αρχιτεκτονική των Ιταλών», φασιστική δηλαδή αρχιτεκτονική και κατακριτέα. Έστω και αν η αρχιτεκτονική των Ιταλών στη Λέρο δεν είναι ένα στυλ επηρεασμένο μόνο από τους αρχιτέκτονες της εποχής αλλά και από τους διοικούντες στρατιωτικούς εξαιτίας του καθεστώτος, είναι τουλάχιστον άδικο να καταδικάζεται [Antoniades, 1984]. Πρόκειται για πρωτοποριακή αρχιτεκτονική του 20^{ου} αιώνα την οποία οικειοποιήθηκαν οι φασίστες και

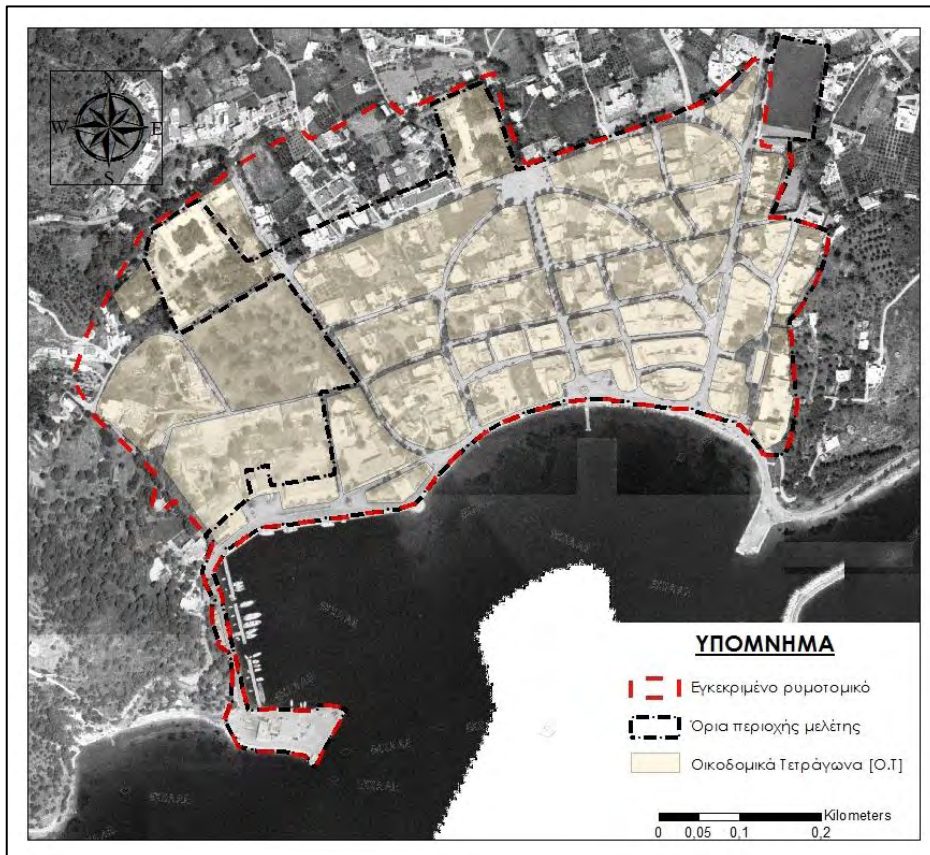
παρουσίασαν στο κοινό σαν την αρχιτεκτονική τους. Το Λακκί έμεινε άγνωστο, αδημοσίευτο, παραμελημένο γιατί με την απελευθέρωση θεωρήθηκε μέσα από τα πλαίσια του καταδικασμού του φασισμού κι όχι μέσα από τα σωστά πλαίσια της ιστορικής προέλευσης του πρωτοπόρου και δημοκρατικού ιδιώματος της διεθνούς μορφολογίας στην οποία ανήκει.

4.2_ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Η εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην επιτόπια έρευνα στην περιοχή μελέτης – το Λακκί της Λέρου. Το υποκεφάλαιο αυτό αποτελεί την «καρδιά» της προσπάθειας που έγινε για τη μελέτη και την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της μελετώμενης περιοχής. Η κατανόηση των εξελίξεων που πραγματοποιήθηκαν στο χώρο αυτό στην πορεία του χρόνου, η επεξεργασία των πρωτογενών δεδομένων και η εξαγωγή συμπερασμάτων, οφείλονται κυρίως στην έρευνα πεδίου που επιλέχθηκε ως μονοπάτι ανάπτυξης της εργασίας.

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε με επισκέψεις στην περιοχή μελέτης, «περπατώντας» την σε όλη την επιφάνειά της αλλά κυρίως στηρίχθηκε στη συμπλήρωση δελτίων απογραφής κτιρίων – ακινήτων. Τα όρια της περιοχής μελέτης ακολουθούν τα όρια του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου στο μεγαλύτερο μέρος τους, ενώ σε κάποια σημεία εστιάζει περισσότερο στο δομημένο περιβάλλον που επηρεάζει το θέμα της εργασίας. Το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης του Λακκιού είναι μέχρι και σήμερα αυτό που άφησαν παρακαταθήκη οι Ιταλοί πολεοδόμοι και αρχιτέκτονες και κυρίως η Ιταλική διοίκηση των Δωδεκανήσων με την αποχώρησή τους από τα νησιά.

Χάρτης 3_ Όριο περιοχής μελέτης

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία

Αναφορικά με το δελτίο απογραφής κτιρίων και γενικότερα ακινήτων που συνέβαλε στη δημιουργία μητρώων κτιρίων, θεωρήθηκε σημαντικό να καταγραφούν στοιχεία εκτός από τις επικρατούσες χρήσεις ισογείου και ορόφου. Για την σε βάθος κατανόηση της περιοχής καταγράφηκαν στοιχεία όπως το είδος του κάθε ακινήτου, ο αριθμός των ορόφων, η παλαιότητα των κτισμάτων, ο χαρακτηρισμός τους ως διατηρητέα ή όχι, το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, ο βαθμός αλλοίωσής τους. Τέλος, κατά την περιπλάνηση στην περιοχή μελέτης και καταγραφή των ανωτέρω στοιχείων τραβήχτηκαν και φωτογραφίες του κάθε ακινήτου και αργότερα αξιοποιήθηκαν κατάλληλα.

Μοντέλο δελτίου απογραφής κτιρίων – ακινήτων

ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΚΤΙΡΙΟΥ/.....	
1_Είδος ακινήτου	
☐ ΟΙΚΟΔΟΜΗ	☐ ΟΙΚΟΠΕΔΟ
☐ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΩΡΟΣ	
2_Αριθμός ορόφων,0=ισόγειο	
☐ 0	☐ 0+1
☐ 0+2	☐ 0+3
☐ 0+....	
3_Παλαιότητα	
☐ ΠΡΟ ΤΟΥ '43	☐ '43 - '90
☐ '90 - 2015	
4_Διατηρητέο	
☐ ΝΑΙ	☐ ΟΧΙ
5_Ιδιοκτησιακό καθεστώς	
☐ ΔΗΜΟΣΙΟ	☐ ΙΔΙΩΤΙΚΟ
6_Βαθμός αλλοίωσης (0=ερείπιο - 5=άριστη κατάσταση)	
☐ 0	☐ 1
☐ 2	☐ 3
☐ 4	☐ 5
7_Χρήση (σημειώνεται η επικρατούσα χρήση ισογείου και ορόφων)	
ΧΡΗΣΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ:	ΧΡΗΣΗ ΟΡΟΦΩΝ:
8_Παρατηρήσεις (αισθητική αξία, σημαντικό τοπόσημο κλπ)	
.....	
.....	
9_Φωτογραφία	

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Το πέρας της καταγραφής και συμπλήρωσης των μητρώων ακολούθησε η συγκέντρωση 230 δελτίων και η ψηφιοποίηση των δεδομένων σε περιβάλλον Microsoft Excel 2010 για την καλύτερη χρήση τους και περαιτέρω επεξεργασία. Κάθε δελτίο αποτελούσε και μία εγγραφή στον πίνακα που καταρτίστηκε με όλα τα στοιχεία του ακινήτου. Τα δεδομένα αυτά στη συνέχεια ψηφιοποιήθηκαν σε περιβάλλον Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών με τη βοήθεια του λογισμικού Arc Map 10.2.2. Αρχικά, κάνοντας χρήση του προγράμματος Global Mapper 11 με το οποίο προβλήθηκε η βάση ορθοφωτογραφιών της ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε. σε γεωδαιτικό σύστημα αναφοράς Ε.Γ.Σ.Α. '87, πραγματοποιήθηκε η λήψη των ορθοφωτογραφιών που απεικονίζουν την περιοχή μελέτης σε κλίμακα 1:2.000. Έπειτα οι φωτογραφίες αυτές προβλήθηκαν στο λογισμικό Arc Map 10.2.2 και πάνω σ' αυτό το υπόβαθρο έγινε η ακριβής ψηφιοποίηση των δελτίων με πολύγωνα, γραμμές και σημεία γεωαναφερόμενα. Κάθε εγγραφή περιλαμβάνει τα στοιχεία του ακινήτου, ενώ επίσης έγινε και σύνδεση με τις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν κατά την καταγραφή.

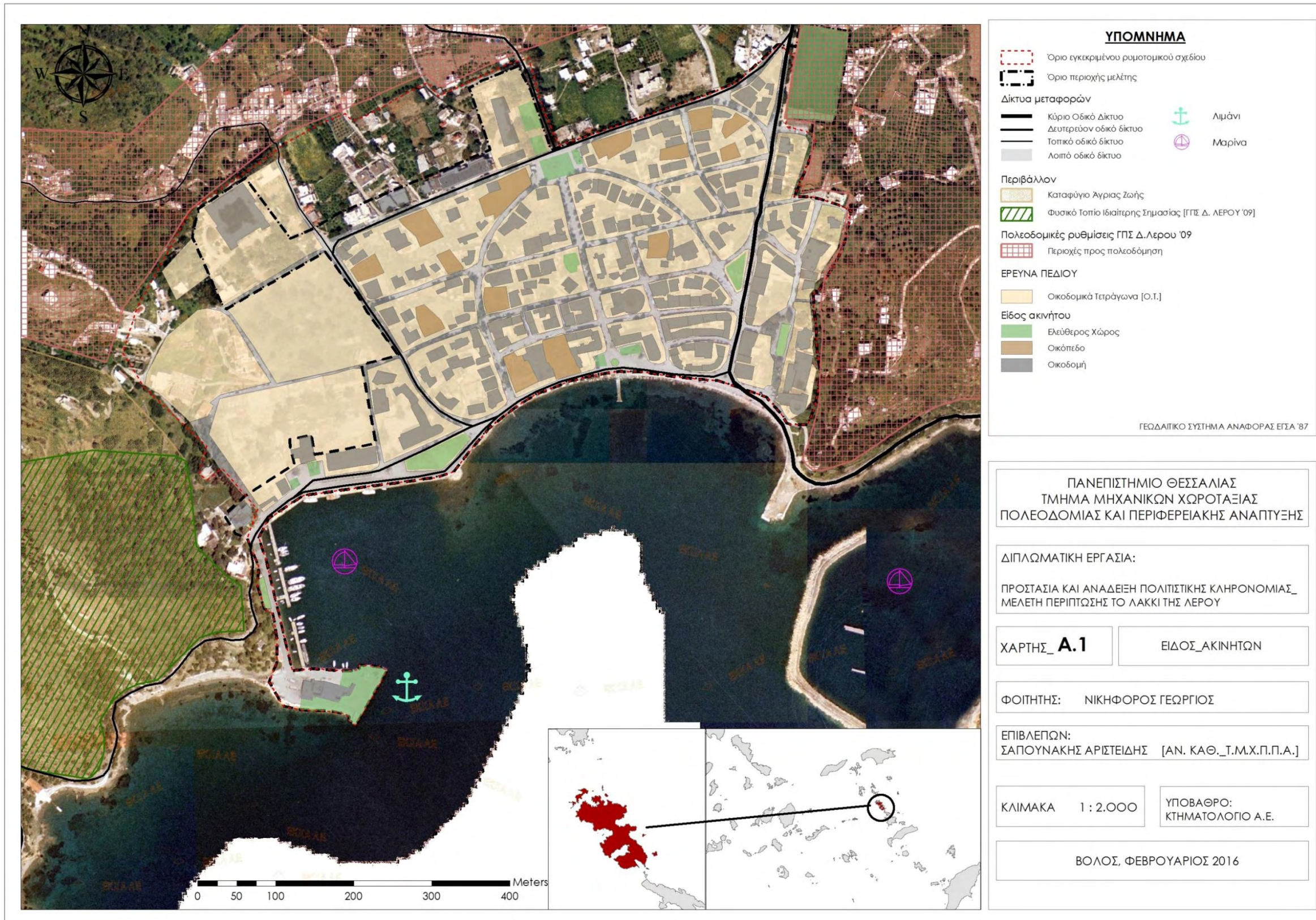
Πίνακας 13_ Τμήμα συγκεντρωτικού πίνακα στοιχείων των δελτίων καταγραφής

ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ					ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ			4_ Διατηρητέο		5_ Ιδιοκτησιακό καθεστώς		6_ Βαθμός αλλοίωσης (0= ερείπιο - 5= άριστη κατάσταση)					7_ Χρήση		8_ Παρατηρήσεις	
0	0+1	0+2	0+3	0+....	ΠΡΟ ΤΟΥ '43	43 - '90	90 - 2015	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΗΜΟΣΙΟ	ΔΙΩΤΙΚΟ	0	1	2	3	4	5	ΧΡΗΣΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ		ΧΡΗΣΗ ΟΡΟΦΩΝ
	1				1				1	1								ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ταυτοποίηση προσφύγων/μερική παραμονή

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

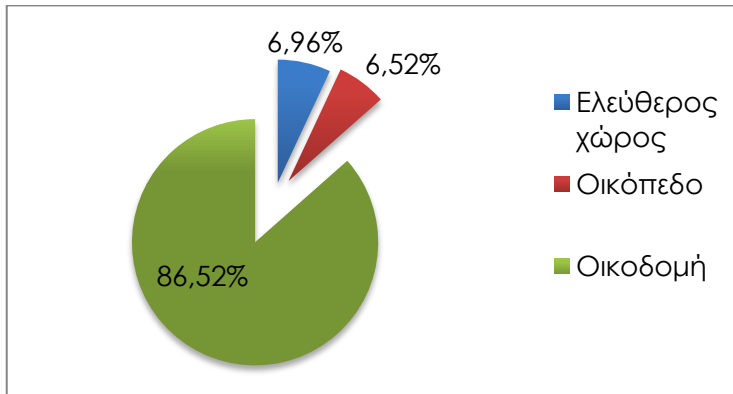
Στη συνέχεια ακολουθεί η παράθεση των χαρτών που δημιουργήθηκαν από τα δεδομένα των δελτίων και η ποσοστιαία απεικόνισή τους με πίτες και ραβδογράμματα.

4.2.1_ΧΑΡΤΗΣ Α1_ΕΙΔΟΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., ίδια επεξεργασία

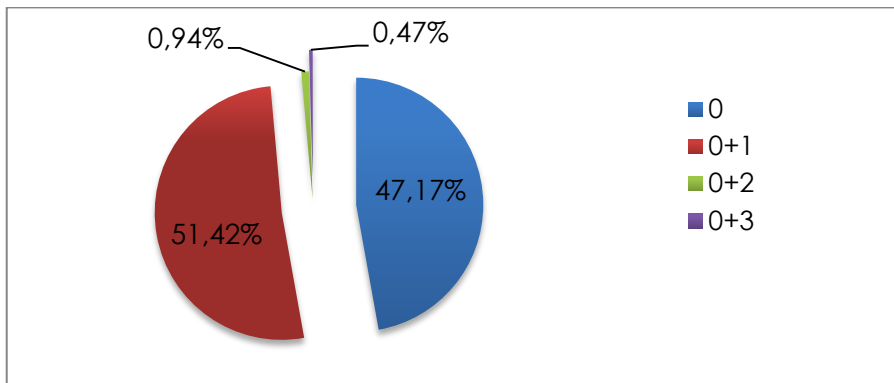
Γράφημα 3_ Ποσοστιαία κατανομή του είδους των ακινήτων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Όπως γίνεται ορατό από τον χάρτη και το γράφημα της ποσοστιαίας κατανομής του είδους των ακινήτων, η πλειοψηφία τους συνιστά το δομημένο περιβάλλον της περιοχής, τις οικοδομές δηλαδή. Το ποσοστό των οικοδομών που στεγάζουν τις χρήσεις που καταγράφηκαν στην περιοχή μελέτης ανέρχεται στο 86,52% στις 230 εγγραφές. Στο χάρτη παρατηρούνται οικοδομές σε όλη την επιφάνεια της περιοχής με πυκνοδομημένες ενότητες στο κέντρο, στο βόρειο και στο ανατολικό τμήμα του οικισμού. Ακολουθούν με μικρή διαφορά μεταξύ τους οι ελεύθεροι χώροι με 6,96% και τα οικόπεδα με 6,52%. Οι ελεύθεροι χώροι στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο κατηγοριοποίησης των ακινήτων, αποτελούνται από μνημεία – πλατείες, ανοιχτούς χώρους στάθμευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις και το χώρο μετεπιβίβασης λιμένα. Η σύνδεση μεταξύ τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ανύπαρκτη εξαιτίας και μόνο του μικρού μεγέθους του οικισμού. Οι ελεύθεροι χώροι συνδέονται μέσω του οδικού δικτύου, ενώ πιο άμεση σύνδεση έχουν αυτοί που είναι χωροθετημένοι σε γεινίαση με την παραλιακή οδό, λόγω του μεγάλου μήκους πεζοδρομίου που διαθέτει. Τέλος τα οικόπεδα αποτελούνται από αδόμετους χώρους κυρίως αλλά και από δενδροκαλλιέργειες και γεωπονικά κέντρα. Τα οικόπεδα εντοπίζονται κυρίως στα ακραία όρια του οικισμού με μία σημαντική συγκέντρωση στο βόρειο τμήμα. Στο χώρο δηλαδή από όπου θα ξεκινούσε η επέκταση της πόλης του Porto Lago και μέχρι σήμερα δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως.

Γράφημα 4_ Ποσοστιαία κατανομή αριθμού ορόφων των κτιρίων

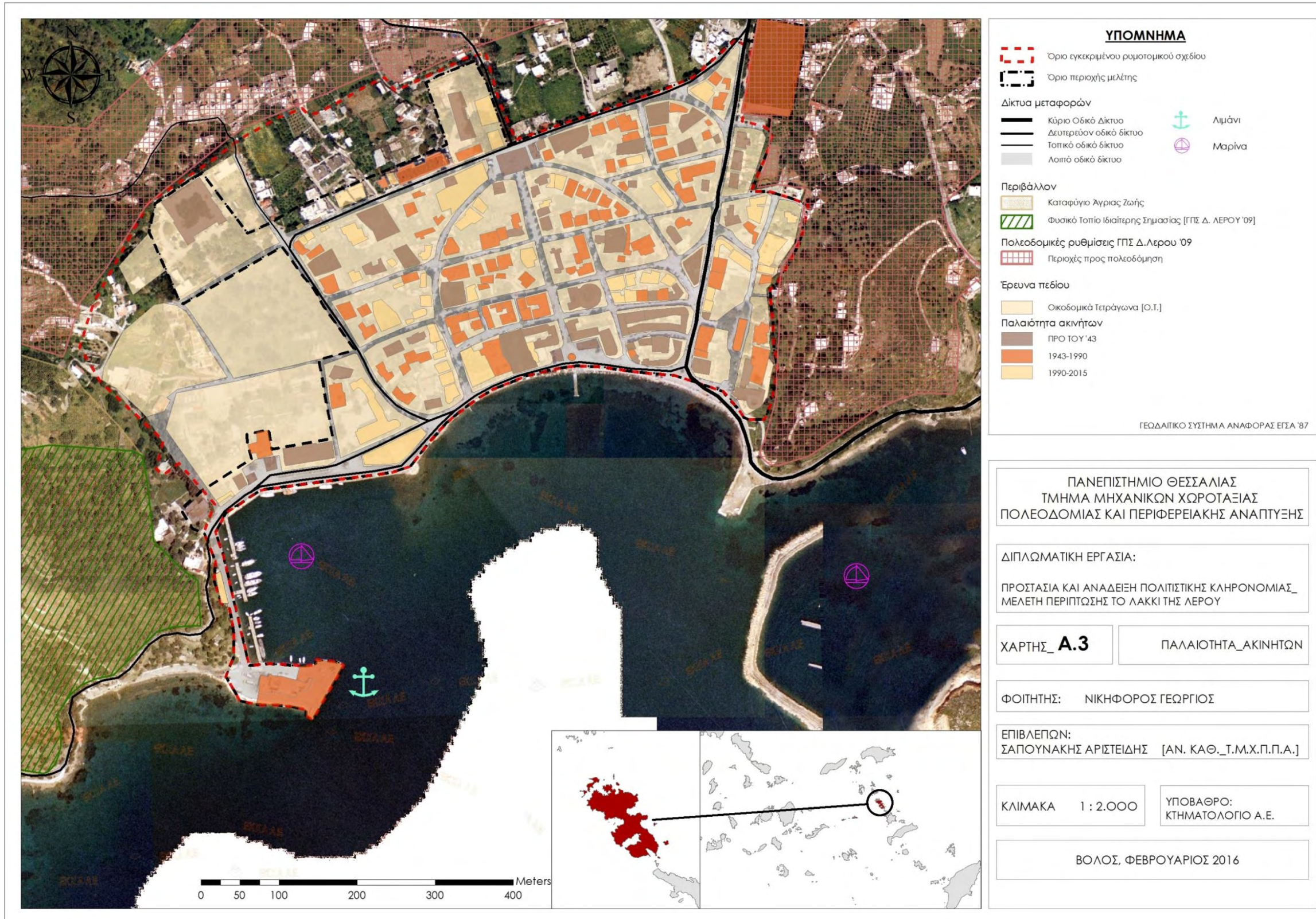

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σύμφωνα με τον ανωτέρω χάρτη αριθμού ορόφων των ακινήτων και τα ποσοστά τους που φαίνονται στο γράφημα, παρατηρείται ότι τα ακίνητα με έναν όροφο πλέον του ισόγειου και τα ακίνητα χωρίς επιπλέον ορόφους κυριαρχούν στην περιοχή μελέτης με ποσοστά 51,42% και 47,17% αντίστοιχα. Τα εν λόγω ακίνητα αποτελούνται κυρίως, όπως είναι προφανές, από κτίρια. Ωστόσο στην κλάση 0 [0=ισόγειο] περιλαμβάνονται και αδόμετα οικόπεδα. Τα κτίρια χωρίς ορόφους και αυτά με ισόγειο και έναν όροφο εντοπίζονται σ' όλη την έκταση του οικισμού. Τα Ιταλικά κτίρια στην πλειοψηφία τους ανήκουν στη δεύτερη κλάση. Το γεγονός αυτό προδίδει ότι οι Ιταλοί αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι, παρά το ύψος που ήθελαν να επιβάλλουν σε έναν τόπο με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά και κλίμακα από τις πόλεις τους, εξειδίκευσαν τα σχέδια και το αρχιτεκτονικό τους ύψος στην κλίμακα ενός νησιού. Ακόμη τα κτίρια των κλάσεων αυτών στεγάζουν χρήσεις όπως κατοικία, λιανικό εμπόριο, καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, υπηρεσίες δημόσιες και ιδιωτικές. Αυτά με έναν όροφο στεγάζουν τις προαναφερόμενες χρήσεις στο ισόγειο με κατοικίες, δωμάτια ή ακόμη και γραφεία στον όροφο.

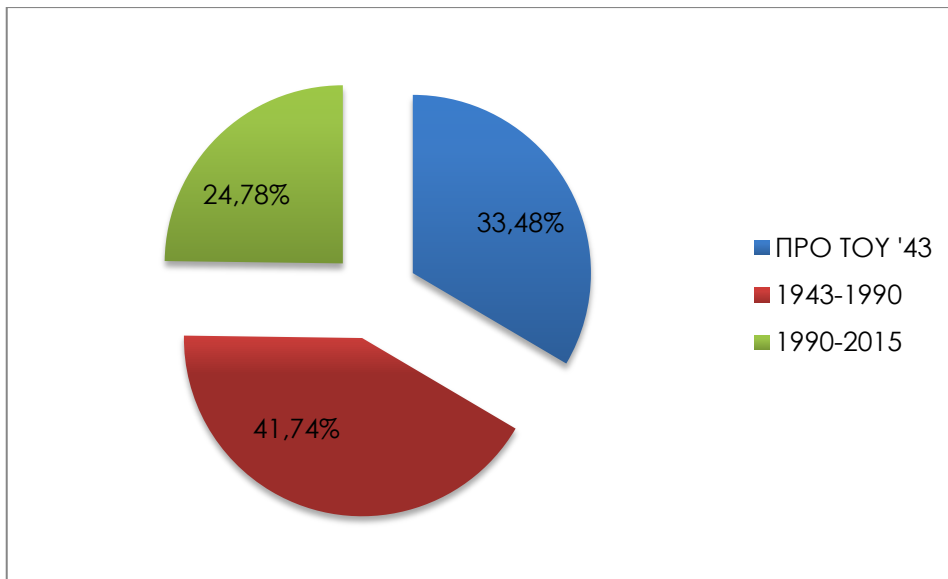
Ακολουθούν με μικρό ποσοστό τα κτίρια με 2 ορόφους με 0,94% και αυτά με 3 ορόφους με 0,47%. Στα κτίρια αυτά περιλαμβάνονται η Ιταλική κυκλική αγορά με τον πύργο του ρολογιού που υπερβαίνει τον έναν όροφο αλλά και κτίρια που στεγάζουν διαμερίσματα, δωμάτια και ξενοδοχεία. Αποδεικνύεται με τα στοιχεία αυτά ότι ούτε το Λακκί δεν κατάφερε να ξεφύγει από την «πολυκατοικιοποίηση» που ξεκίνησε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1970 και στη Λέρο εκτιμάται ότι ξεκίνησε στα τέλη αυτής και στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Τα κτίρια με δύο και τρεις ορόφους παρατηρούνται σε όλη την έκταση του οικισμού διάσπαρτα.

4.2.3_ΧΑΡΤΗΣ Α3_ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 5_ Ποσοστιαία κατανομή παλαιότητας ακινήτων

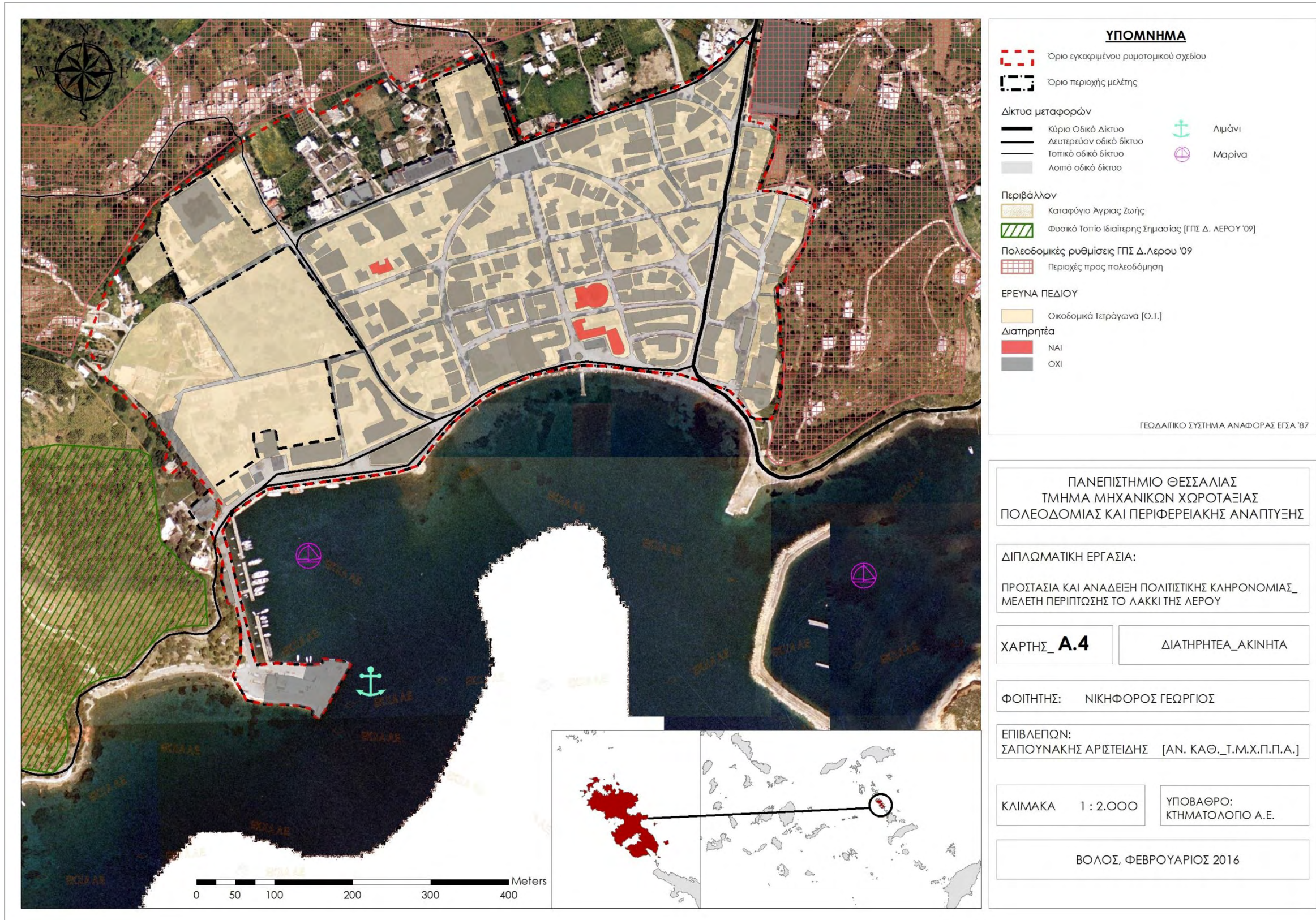
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η επιλογή της κατηγοριοποίησης των ακινήτων ανάλογα με την παλαιότητά τους κρίθηκε ότι θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στη θεώρηση της περιοχής μελέτης. Κατά τη δημιουργία των κλάσεων – περιόδων κατασκευής των κτιρίων λήφθηκαν υπόψη οι ιστορικές φάσεις στην πορεία εξέλιξης της πόλης και το υφιστάμενο κτιριακό απόθεμα. Γι' αυτό και η πρώτη κλάση περιλαμβάνει τα κτίρια που κατασκευάστηκαν μέχρι και το 1943, τη χρονιά δηλαδή που αποχώρησαν οι Ιταλοί από το νησί της Λέρου. Η πρώτη κλάση έχει ποσοστό 33,48% και περιλαμβάνει τα Ιταλικά κτίρια που θα συνέβαλαν θετικά στην καθημερινότητα των Ιταλών κατοίκων της Λέρου την περίοδο 1912-1943 αλλά και στην υλοποίηση του οράματός για διοικητήριο – κέντρο αποφάσεων της Ανατολικής Μεσογείου στο Porto Lago. Τα μεγαλύτερα εξ' αυτών χωροθετούνται στο κέντρο του οικισμού και τα υπόλοιπα που είναι κυρίως κατοικίες των αξιωματικών στα βόρεια και ανατολικά άκρα του ορίου του οικισμού. Εκτός από τα Ιταλικά κτίρια στην κατηγορία αυτή ανήκουν και κτίρια κατοικιών που κατασκευάστηκαν πριν την έλευση των Ιταλών στη Λέρο [1912]. Τα εν λόγω κτίρια ήταν εξοχικές κατοικίες των Λεριών αποδήμων της Αιγύπτου, οι οποίοι είχαν μεγάλη αγάπη για το νησί, και χαρακτηρίζονται από μία μοναδικότητα που παρατηρείται στη Λέρο στα

νεοκλασικά κτίρια. Η μοναδικότητα των νεοκλασικών αυτών κτιρίων συνίσταται στον ριζικό εκσυγχρονισμό στον τόπο και στον τρόπο κατασκευής όσο και από μία ριζική αλλαγή στην εικόνα του κτίσματος και στα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του. Αυτά τα κτίρια εντοπίζονται στο βόρειο τμήμα του οικισμού καθώς στο κεντρικό και στο γειτονικό με τη θάλασσα τμήμα, λίμναζαν νερά πριν τις αποξηράνσεις και τα αρδευτικά έργα των Ιταλών.

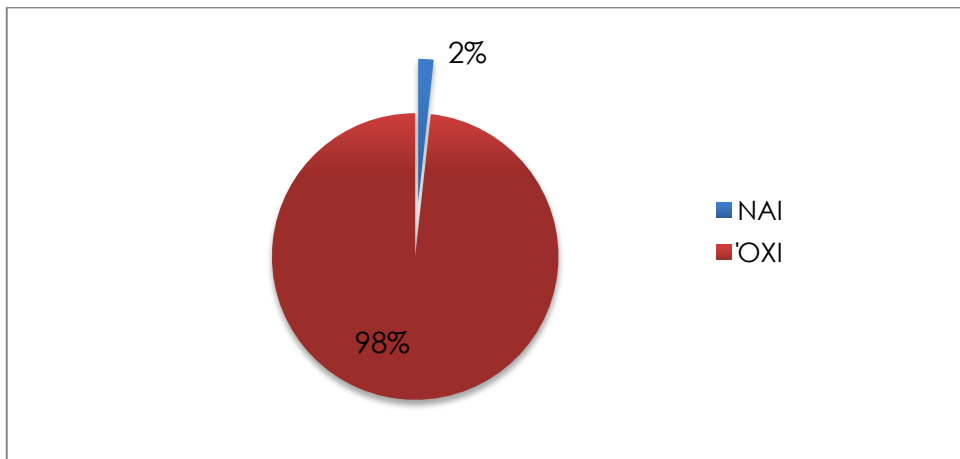
Οι επόμενες δύο κατηγορίες – κλάσεις διαμορφώθηκαν με την εμπειρική έρευνα της περιοχής για τη βέλτιστη απεικόνιση της υφιστάμενης κατάστασης. Αυτές οι κλάσεις που έπονται είναι 1943 – 1990 με ποσοστό 41,74%, από τη χρονιά που αποχώρησαν οι Ιταλοί από το νησί έως το 1990 και τέλος 1990 – 2015 με ποσοστό 24,78%. Στις δύο τελευταίες περιόδους ανήκουν καθαρά «ελληνικές» - «νεοελληνικές» κατασκευές και αντανakλάται από τα ποσοστά τους η αύξηση και η μειούμενη τάση της κατασκευαστικής δραστηριότητας, εξαιτίας της οικονομικής συγκυρίας.

4.2.4_ΧΑΡΤΗΣ Α4_ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 6_ Ποσοστιαία κατανομή διατηρητέων κτιρίων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Χρήσιμη στην εκπόνηση της δεδομένης εργασίας θεωρήθηκε η καταγραφή των διατηρητέων κτιρίων στο Λακκί της Λέρου. Στο χάρτη που παρουσιάζεται παραπάνω, είναι διακριτά τα μόλις τέσσερα διατηρητέα κτίρια στην περιοχή μελέτης αλλά και στο σύνολο του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του οικισμού, που συνιστούν μόλις το 2% των εγγραφών. Τα στοιχεία αυτά δεν προέκυψαν από την επιτόπια έρευνα αλλά από αρχειακή έρευνα στο Γραφείο Αρχείων Κράτους παράρτημα Λέρου και στο Αρχείο παραδοσιακών οικισμών και διατηρητέων κτιρίων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας [πρώην ΥΠΕΚΑ]. Η έρευνα αυτή έδωσε τα εξής αποτελέσματα:

- Κατοικία 1925-1935 στο Λακκί. Το κτίριο θεσμοθετήθηκε ως διατηρητέο με το Π.Δ. 3-12-1985 ΦΕΚ 724 Δ/31-12-1985 «Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται στην 675 Κτηματογραφική Μονάδα [Κ.Μ] του Λακκίου της νήσου Λέρου και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού». Το κτίριο εκφράζει τα βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά της περιόδου 1925-1935. Είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της αρχιτεκτονικής του οικισμού. Υπάρχει διάσπαση των όγκων, κυριαρχία της οριζόντιας ανάπτυξης με δύο συμμετρικές εξάρσεις ύψους δεξιά και αριστερά από την είσοδο, βαριά συμπαγή διαμόρφωση των τοίχων που δημιουργούν την εσοχή. Τα

κουφώματα διατάσσονται αξονικά και κυριαρχούν στις όψεις αναλογικά με τα κενά. Αξονικά και κατά προέκταση της εσοχής εισόδου δημιουργείται μικρός εξώστης.

Εικόνα 8_ Κατοικία 1925-1935 στο Λακκί

Πηγή: ΥΠΕ – Αρχείο παραδοσιακών οικισμών και διατηρητέων κτιρίων, Διαθέσιμο στο: <http://estia.minenv.gr/EXEC>

- Τρία κτίρια της Ιταλοκρατίας που βρίσκονται στο Λακκί, θεσμοθετήθηκαν από τον τότε Υπουργό Πολιτισμού ως «ιστορικά διατηρητέα μνημεία»:
 - Το 1995 με το ΦΕΚ 503/Β/7-6-1995, χαρακτηρίζονται ως «ιστορικά διατηρητέα μνημεία το Κινηματοθέατρο και το Ξενοδοχείο «Λέρως» στο Λακκί Λέρου, ως αξιόλογα δείγματα κτιρίων Ιταλικής Αρχιτεκτονικής και της εποχής του μεσοπολέμου, σημαντικά για τη Μελέτη της ιστορίας της Αρχιτεκτονικής στο συγκεκριμένο χώρο και είναι αναπόσπαστα τμήματα του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού ιστού της πόλης του Λακκιού».

Εικόνα 9_ Κινηματοθέατρο σήμερα

Πηγή: Ιδία λήψη

Εικόνα 10_ Ξενοδοχείο "Λέρος" [πρώην Roma] σήμερα

Πηγή: Ιδία λήψη

- Το 1997 με το ΦΕΚ 856/Β/25-9-1997, χαρακτηρίζεται ως «ιστορικό διατηρητέο μνημείο, το κτίριο της Αγοράς στο Λακκί της Λέρου στα Δωδεκάνησα ιδιοκτησίας του Δήμου Λέρου διότι πρόκειται για σημαντικό δείγμα αρχιτεκτονικής «Διεθνούς Στυλ» της εποχής του μεσοπολέμου, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της Αρχιτεκτονικής του τόπου και άμεσα συνδεδεμένο με τις μνήμες των κατοίκων της περιοχής».

Εικόνα 11_ Κτίριο Αγοράς στο Λακκί

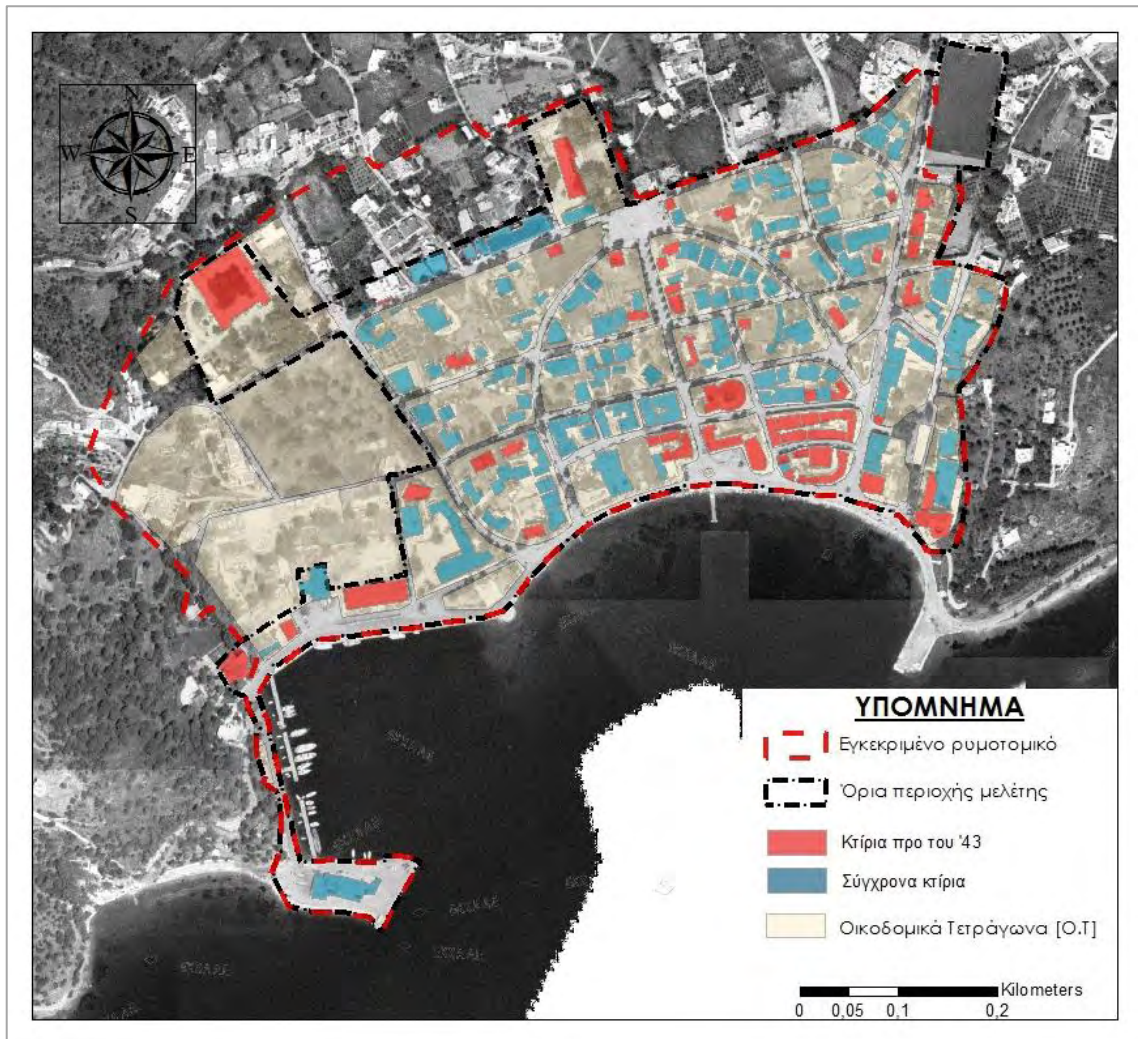

Πηγή: Ιδία λήψη

Το ποσοστό των διατηρητέων είναι ιδιαίτερα μικρό αν αναλογιστεί κανείς ότι το 33,04% των ακινήτων του Λακκιού είναι κατασκευασμένα πριν το 1943. Στο ποσοστό αυτό εντάσσονται τόσο τα Ιταλικά κτίρια που συνθέτουν τη μοναδικότητα της πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής και μορφολογικής φυσιογνωμίας του Λακκιού, η οποία δεν είναι δυνατό να διατηρηθεί και να αναδειχθεί μόνο με τις γενικές διατάξεις προστασίας των παραδοσιακών οικισμών που εφαρμόζονται σήμερα. Πριν το '43, όμως είναι κατασκευασμένες και εξοχικές κατοικίες μοναδικού νεοκλασικού τύπου για τα δεδομένα της Ελλάδας, που άνηκαν στους Λεριούς πάροικους της Αιγύπτου. Τέτοια κτίσματα εντοπίζονται και στο Λακκί, ωστόσο κανένα δεν είναι χαρακτηρισμένο ως διατηρητέο.

Στον παρακάτω χάρτη παρουσιάζονται τα σύγχρονα κτίρια και τα κτίρια που κατασκευάστηκαν πριν το '43. Τα δεύτερα στο σύνολό τους μετατρέπουν ολόκληρο τον οικισμό σε ένα μοναδικό τοπόσημο.

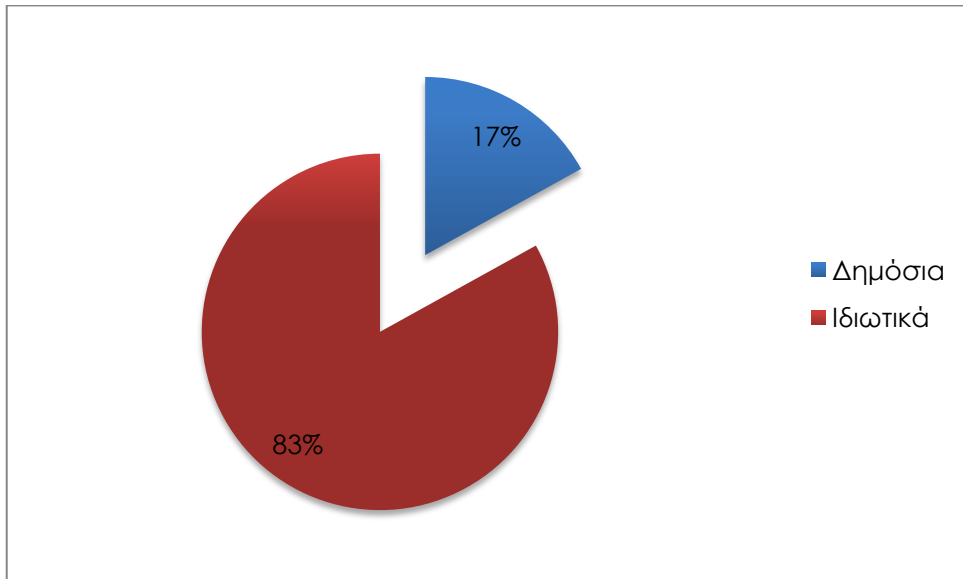
Χάρτης 4_ Παρουσίαση δομημένου περιβάλλοντος ανάλογα με την περίοδο κατασκευής τους στο Λακκί Λέρου

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία
Αλλά και έξω από το όριο του Ιταλικού σχεδίου πόλης, σε άμεση επαφή με την πόλη, υπάρχουν αξιόλογα κτίρια και σύνολα που αποτελούν επίσης τοπόσημα:

- Ο ραδιοφωνικός σταθμός των Ιταλών.
- Τα κτιριακά σύνολα του Κ.Θ.Λ.
- Τα Κατάλοιπα Ιταλικών Στρατιωτικών εγκαταστάσεων [Κουλούκι, Μερικιά, Λέπιδα, Άγιος Γεώργιος]

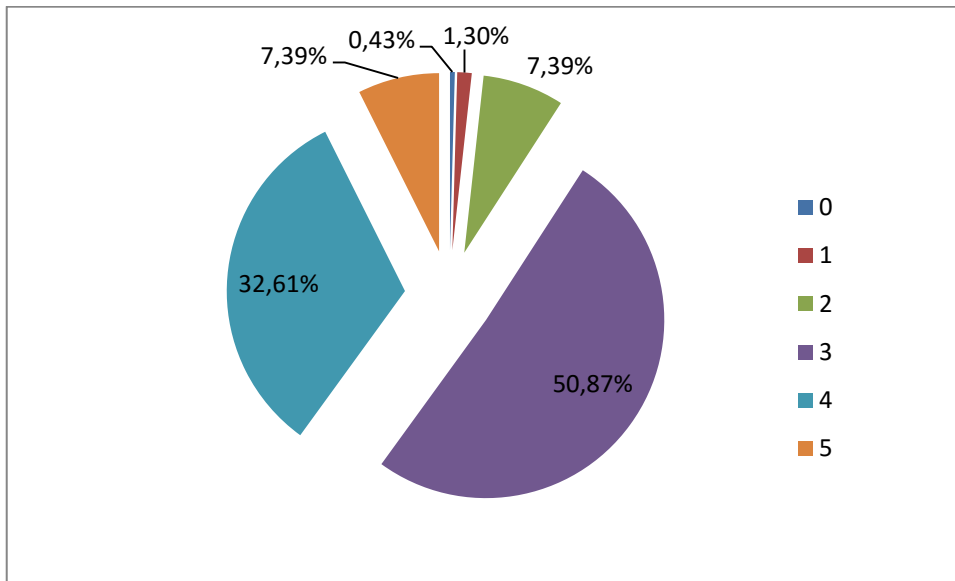
Γράφημα 7_ Ποσοστιαία κατανομή ιδιοκτησιακού καθεστώτος ακινήτων

Πηγή: Ϊδία επεξεργασία

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι στην περιοχή μελέτης το μεγαλύτερο μέρος των ακινήτων είναι ιδιωτικά. Ειδικότερα τα ιδιωτικά ακίνητα επικρατούν των δημόσιων με ποσοστό 83% έναντι 17% των δεύτερων. Τα δημόσια ακίνητα περιλαμβάνουν κυρίως Ιταλικές κατασκευές οι οποίες με την απελευθέρωση των νησιών και έπειτα με την ενσωμάτωσή τους με την Ελλάδα περιήλθαν στην ιδιοκτησία του δημοσίου. Επίσης, δημόσια είναι νεότερα κτίρια καθώς και ελεύθεροι χώροι όπως μνημεία/πλατείες, χώροι στάθμευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις, το λιμάνι. Τα ιδιωτικά ακίνητα συνίστανται από το άθροισμα κυρίως νεότερων κατασκευών που στεγάζουν χρήσεις όπως κατοικία, εμπόριο, υπηρεσίες, των αδόμητων οικοπέδων και των Ιταλικών κατοικιών που απευθύνονταν στους στρατιωτικούς [παλατσίνα] οι οποίες αγοράστηκαν από ντόπιους κατοίκους του νησιού.

Γράφημα 8_ Ποσοστιαία κατανομή βαθμού αλλοίωσης ακινήτων [0= ερείπιο - 5= άριστη κατάσταση]

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο βαθμός αλλοίωσης του κτιριακού αποθέματος ενός οικισμού αποτελεί μία πολύ σημαντική παράμετρο για την διαμόρφωση του προφίλ του οικισμού. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι αντιπροσωπεύει τον «χαρακτήρα» του οικισμού. Ακόμη, η κατάσταση του κτιριακού αποθέματος στους ελληνικούς οικισμούς έχει μια κοινωνική διάσταση [π.χ. τα ακατάλληλα κτίρια κατοικούνται συνήθως από πολίτες με χαμηλό εισόδημα και πρόβλημα διαβίωσης, ενώ τα νεόδμητα κτίρια από πολίτες μεσαίου και υψηλού εισοδήματος], αναδεικνύοντας έτσι κοινωνικές ανισότητες και διαφορές. Κατά την επιτόπια έρευνα ταξινομήθηκαν τα ακίνητα της περιοχής μελέτης ανάλογα με το βαθμό αλλοίωσή τους παίρνοντας τιμές από 0 – 5, με 0 να αντιπροσωπεύει τα κτίρια σε ερειπιώδη κατάσταση και 5 τα κτίρια που εκτιμήθηκε άριστη η κατάστασή τους. Οι ενδιάμεσες τιμές [1,2,3,4] αντιπροσωπεύουν προοδευτικά το βαθμό αλλοίωσης των ακινήτων που δεν ανήκουν στις δύο ακραίες τιμές.

Παρατηρώντας τον χάρτη και την ποσοστιαία απεικόνιση του βαθμού αλλοίωσης των ακινήτων της περιοχής μελέτης, συμπεραίνεται ότι πάνω από τα μισά ακίνητα βρίσκονται σε μέτρια προς καλή κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, με ποσοστό 50,87% η πλειοψηφία δηλαδή των ακινήτων βρίσκεται σε μέτρια κατάσταση ενώ ακολουθούν τα ακίνητα με καλή και

άριστη κατάσταση με ποσοστά 32,61% και 7,39% αντίστοιχα. Στα περισσότερα από αυτά στεγάζονται κατοικίες, εμπόριο, δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες που βρίσκονται στο «κέντρο» της περιοχής μελέτης, δίνοντας μια εικόνα ομοιογένειας στον συγκεκριμένο χώρο.

Ακόμη, στο βόρειο, βορειοανατολικό και νότιο άκρο του οικισμού εντοπίζονται ακίνητα κακής [2] και πολύ κακής κατάστασης [1]. Τα κτίρια αυτά είναι κυρίως υπηρεσίες όπως το κτίριο του ΠΙΚΠΑ και τα γραφεία του Κ.Θ.Λ. το οποίο έχει υποστεί μεγάλη αλλοίωση με την πάροδο του χρόνου σε βαθμό επικινδυνότητας για τους εργαζόμενους. Στις κατηγορίες αυτές [1 στην προκειμένη] ανήκει και το κτίριο του ξενοδοχείου «Λέρος», πρώην ξενοδοχείο «Roma». Η κατάσταση του κτιρίου αυτού είναι ντροπιαστική αν ληφθούν υπόψη τα κονδύλια που δαπανήθηκαν για την ανακαίνισή του, τις χωρίς σχεδιασμό δημοτικές αποφάσεις αλλά και το γεγονός ότι χωροθετείται στην παραλιακή οδό και αποτελεί μία από τις πρώτες εικόνες ενός επισκέπτη. Στις κατηγορίες αυτές εντάχθηκαν επιπλέον κατοικίες και δωμάτια που χωροθετούνται στο βορειοανατολικό και δυτικό άκρο του οικισμού.

Εικόνα 12_ Κτίριο ΠΙΚΠΑ

Πηγή: Ίδια λήψη

Εικόνα 13_ Κτίριο γραφείων ΚΘΛ

Πηγή: Ιδία λήψη

Εικόνα 14_ Εσωτερικό κτιρίου γραφείων ΚΘΛ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Άξια αναφοράς είναι μία Ιταλική κατοικία η οποία εντοπίστηκε στο δυτικό τμήμα της περιοχής μελέτης. Η κατοικία αυτή βρίσκεται σε ερειπιώδη κατάσταση και αυτήν αντιπροσωπεύει το 0,43% των εγγραφών. Είναι ωστόσο γοητευτικό το γεγονός ότι ο χρόνος με την αλλοίωσή του στο κτίριο έκανε ορατά τα υλικά κατασκευής του τα οποία προδίδουν την περίοδο κατασκευής του.

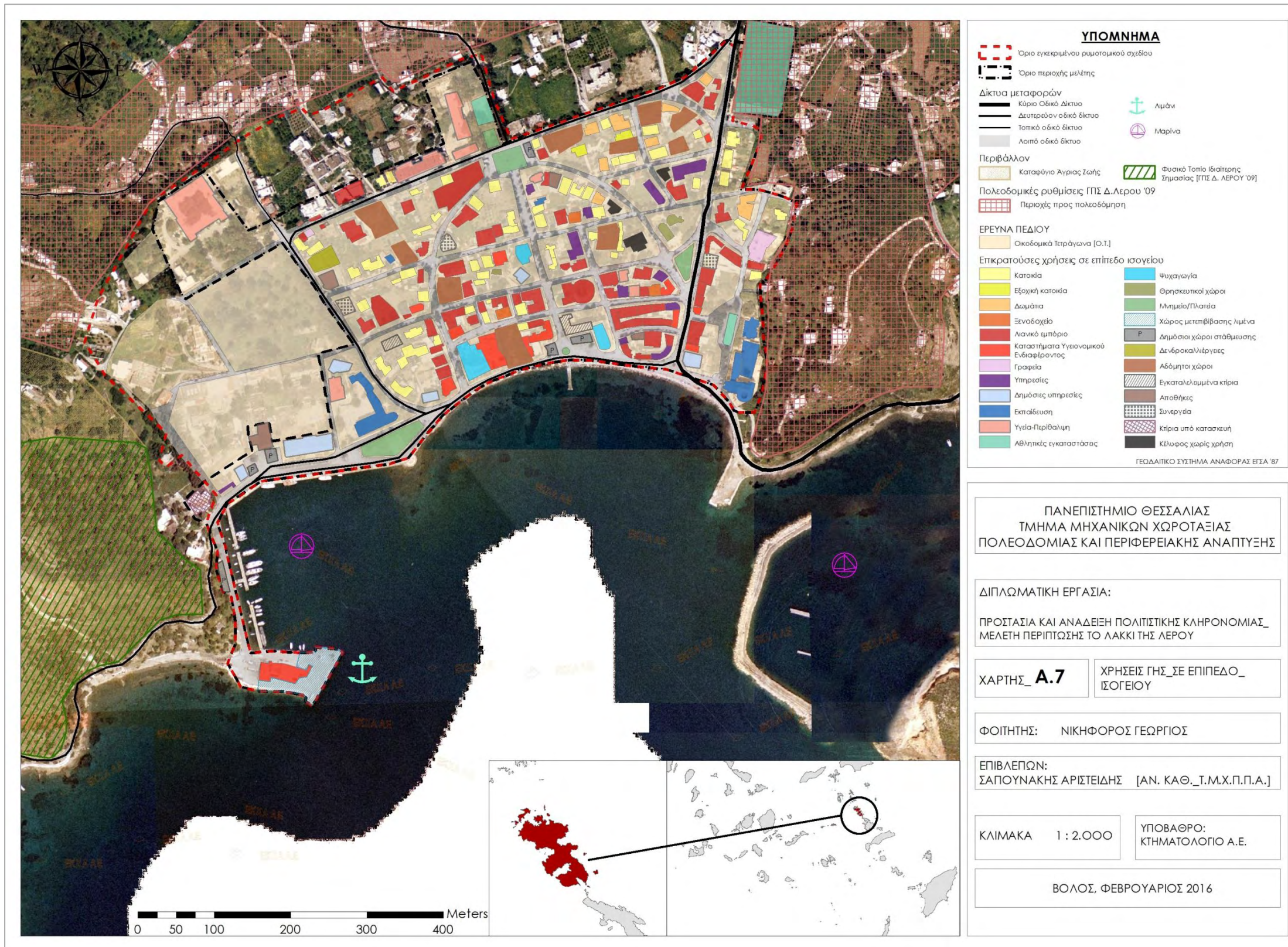
Εικόνα 15_ Ιταλική κατοικία σε ερειπιώδη κατάσταση

Πηγή: Ιδία λήψη

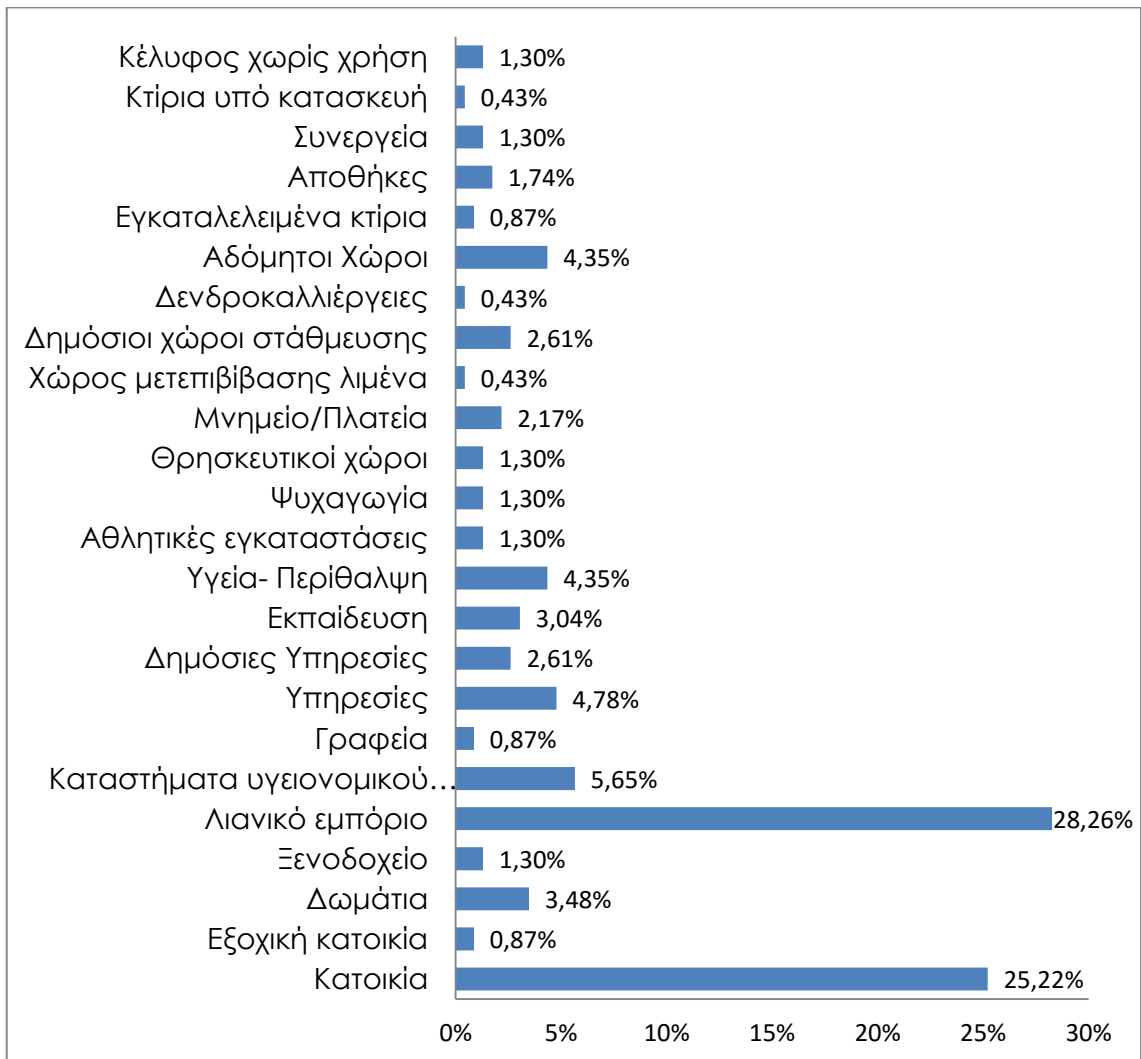
Προκύπτει λοιπόν το συμπέρασμα, ότι αν και ο χρόνος έχει αγγίξει τα ακίνητα της περιοχής μελέτης και τα έχει αλλοιώσει, η πλειοψηφία αυτών χαρακτηρίζεται από μικρό βαθμό αλλοίωσης δηλαδή βρίσκονται σε μέτρια προς καλή κατάσταση.

4.2.7_ΧΑΡΤΗΣ Α7_ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 9_ Ποσοστιαία απεικόνιση χρήσεων γης σε επίπεδο ισογείου

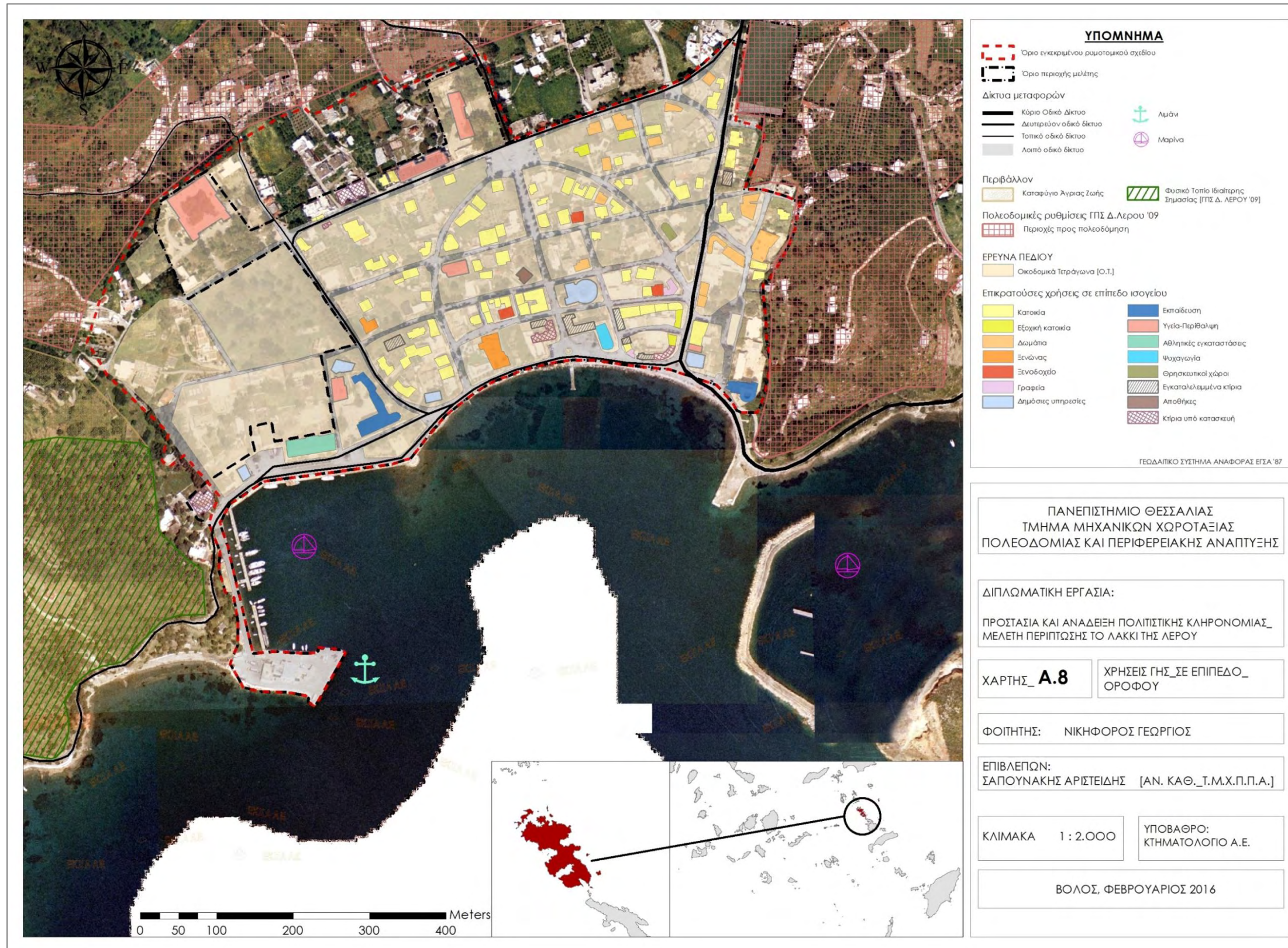
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Έπειτα από την καταγραφή των χρήσεων γης στην περιοχή μελέτης, το Λακκί της Λέρου, και την παρατήρηση τόσο του χάρτη που δημιουργήθηκε αλλά και του ανωτέρω γραφήματος γίνεται αντιληπτό ότι οι επικρατέστερες χρήσεις ισογείου είναι το λιανικό εμπόριο 28,26% και η κατοικία [κατοικία συνεχούς χρήσης] 25,22%. Η κατοικία συναντάται σε μικρότερο ποσοστό στο κέντρο του οικισμού ενώ σε μεγαλύτερο στο δυτικό και το βορειοανατολικό τμήμα του οικισμού μαζί με εξοχικές κατοικίες οι οποίες έχουν ποσοστό ίσο με 0,87% των εγγραφών. Στο κέντρο του οικισμού πέρα από την κατοικία και το λιανικό εμπόριο το οποίο εντοπίζεται σε όλη την περιοχή μελέτης σχεδόν σε κάθε οικοδομικό τετράγωνο, εντοπίζονται καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος 5,65%

τα οποία είναι κυρίως καφετέριες και λίγα εστιατόρια. Ακολουθούν με φθίνουσα σειρά οι υπηρεσίες με ποσοστό 4,78%, οι δημόσιοι χώροι στάθμευσης, 2,61% οι οποίοι αξίζει να επισημανθεί ότι δεν είναι θεσμικά καθορισμένοι αλλά αυθόρμητα - συγκυριακά διαμορφωμένοι. Στο κέντρο ακόμη του οικισμού εντοπίζονται η ψυχαγωγία, ξενοδοχεία, θρησκευτικοί χώροι και κελύφη χωρίς χρήση με ίσα ποσοστά 1,30%. Τα τελευταία είναι χαρακτηριστικά θύματα της οικονομικής κρίσης που έπληξε και το νησί κλείνοντας επιχειρήσεις.

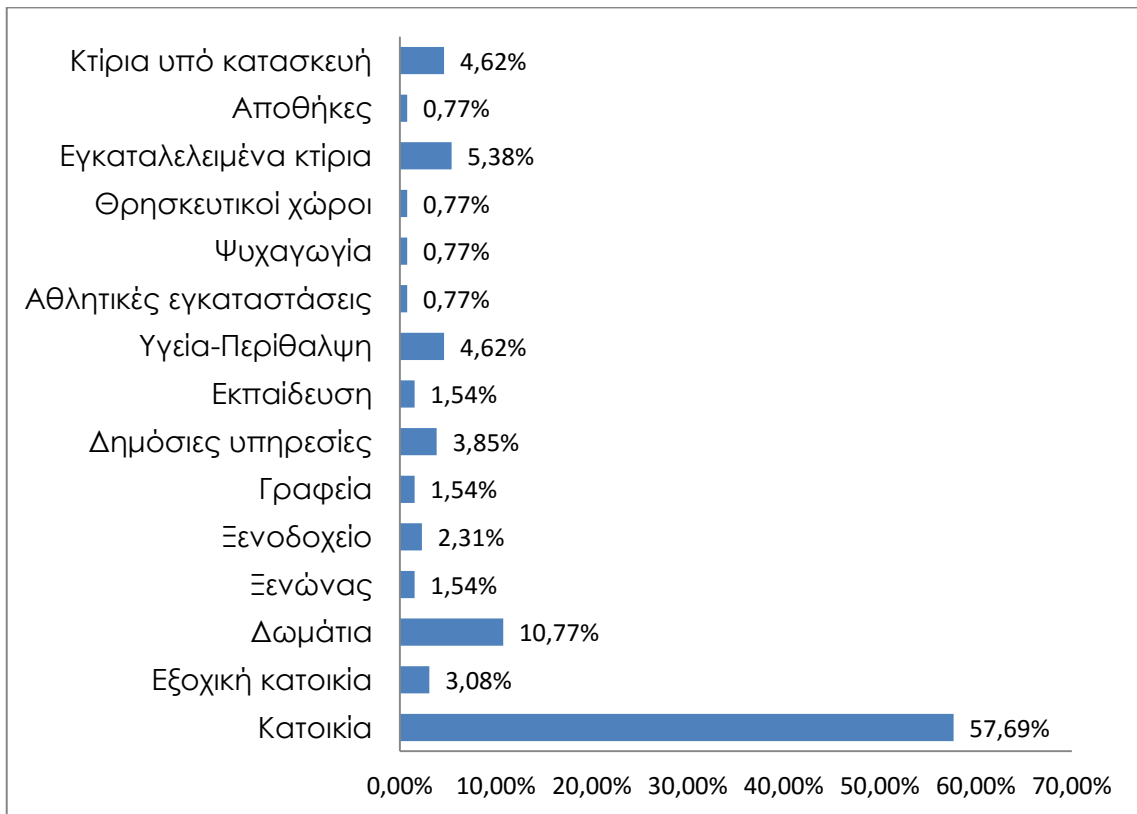
Αναφορικά με τις χρήσεις που εντοπίζονται στα γειτονικά με τα όρια του οικισμού σημεία, εκτός από την κατοικία που έγινε λόγος παραπάνω, κυριαρχούν οι αδόμητοι χώροι 4,35% και οι εγκαταστάσεις υγείας 4,35% που συνιστούν το νοσοκομείο, το ΠΙΚΠΑ καθώς και ιατρεία, φαρμακεία. Έπονται τα κτίρια της εκπαίδευσης του δημοτικού, γυμνασίου και επαγγελματικού λυκείου δηλαδή με 3,04%, οι δημόσιες υπηρεσίες και τα μνημεία/πλατείες 2,17%. Πρέπει να επισημανθεί το φαινόμενο αυτό της έλλειψης ελεύθερων χώρων πλατείας στο κέντρο του οικισμού και ο εντοπισμός τους σχεδόν στα άκρα του. Στη συνέχεια βρίσκονται οι αποθήκες με ποσοστό 1,74%, τα τρία συνεργεία που καταγράφηκαν με ποσοστό 1,30% και οι αθλητικές εγκαταστάσεις που βρίσκονται στο βόρειο τμήμα του οικισμού αλλά και βορειοανατολικά της περιοχής μελέτης – εκτός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου. Τέλος, εντοπίζονται με ποσοστά κάτω της μονάδας τα υπό κατασκευή κτίρια – γιατί, τα εγκαταλελειμμένα κτίρια όπου εντάχθηκε κατά την άποψη του μελετητή το ξενοδοχείο «Λέρος», ο χώρος μετεπιβίβασης του κυριότερου για το νησί λιμένα που εξυπηρετεί το σύνολο των μετακινήσεων επιβατών και εμπορευμάτων και οι χώροι γραφείων.

4.2.8_ΧΑΡΤΗΣ Α8_ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΡΟΦΟΥ

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου, ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε., Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 10_ Ποσοστιαία απεικόνιση χρήσεων γης σε επίπεδο ορόφου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στον χάρτη αυτό παρουσιάζονται οι επικρατούσες χρήσεις των κτιρίων με ορόφους πλέον του ισογείου. Οι όροφοι των κτιρίων στην περιοχή μελέτης, όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση του σχετικού χάρτη φτάνουν μέχρι και τους τρεις πέραν του ισογείου. Η επικρατούσα χρήση ορόφων στο Λακκί είναι η κατοικία με 57,69% γεγονός που θα μπορούσε να προβλεφθεί με ευκολία αν λάβει κανείς υπόψη το μέγεθος του νησιού, του οικισμού και την ακτίνα εξυπηρέτησής τους. Ακολουθώς εντοπίζονται τα δωμάτια με ποσοστό 10,77% σε κτίρια τύπου πολυκατοικίας. Τα κτίρια αυτά θεωρείται ότι δεν ελέγχθηκαν κατά την περίοδο κατασκευής τους και η εικόνα που απέκτησαν προσβάλλει το ύψος και το χαρακτήρα του οικισμού με την Αθηναϊκού τύπου πολυκατοικιοποίηση. Το κοινό στο οποίο απευθύνονται αυτά τα δωμάτια είναι κυρίως προσωρινοί δημόσιοι υπάλληλοι στο νησί όπως δάσκαλοι και καθηγητές.

Στη συνέχεια βρίσκονται οι όροφοι των κτιρίων που κατασκευάστηκαν κατά την Ιταλοκρατία, οι οποίοι σήμερα είναι εγκαταλελειμμένοι και το

ποσοστό τους ανέρχεται στο 5,38%. Οι αμέσως επόμενες χρήσεις ορόφων είναι αυτές της υγείας – περίθαλψης και των υπό κατασκευή ορόφων με ποσοστά 4,62%. Έπονται οι δημόσιες υπηρεσίες με 3,85% οι οποίες είτε στεγάζονται σε όροφο, όπως η ΔΕΥΑ Λέρου που λειτουργεί στον όροφο του κτιρίου της Ιταλικής αγοράς, είτε σε αυτοτελή κτίρια με ορόφους. Στο βορειοανατολικό και νοτιοανατολικό τμήμα του οικισμού παρατηρείται η χωροθέτηση εξοχικής κατοικίας με 3,08%. Τα ξενοδοχεία της περιοχής μελέτης έχουν ποσοστό 2,31% σε επίπεδο χρήσεων ορόφων και υπογραμμίζεται ότι σ' αυτά εντάσσεται το μοναδικό κτίριο με τρεις ορόφους στην περιοχή. Ακολουθούν οι ξενώνες, τα γραφεία και η εκπαίδευση με 1,54% και τέλος βρίσκονται αποθήκες, θρησκευτικοί χώροι, ψυχαγωγία με το πρόσφατα ανακαινισμένο κινηματοθέατρο που διαθέτει και όροφο. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Ιταλικό κτίριο ναυτικής διοίκησης πρώην Caserma Marinai, παρατηρείται πολυχρηστικότητα με τη διεύθυνση πολεοδομίας του νησιού στο ισόγειο και στον όροφο χώροι εκγύμνασης και χορού.

4.3_SWOT ANALYSIS

<p style="text-align: center;">ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ιστορική και μορφολογική μοναδικότητα ▪ αξιόλογο λιμάνι ▪ παλιό αλλά ιδιαίτερα αξιόλογο ρυμοτομικό σχέδιο ▪ πλούσιο κτιριακό απόθεμα ▪ εκτεταμένο παραλιακό μέτωπο ▪ προσπελασιμότητα εντός του οικισμού ▪ άμεση σύνδεση με άλλους οικισμούς 	<p style="text-align: center;">ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ αγνοημένη και αναξιοποίητη μοναδικότητα ▪ σημαντικό ποσοστό κτιριακού αποθέματος άσχετο με το ιστορικό δομημένο περιβάλλον ▪ προβληματική λειτουργία του ΚΘΛ ▪ κρίσιμα δομικά προβλήματα στον λιμένα ▪ ελάχιστες τουριστικές χρήσεις – λειτουργίες
<p style="text-align: center;">ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ανάδειξη της πόλης του ιστορικού Porto Lago μέσα από την αξιοποίηση του εναπομείναντος κτιριακού αποθέματος ▪ αναθεώρηση του υφιστάμενου πολεοδομικού σχεδίου ▪ συγκράτηση και αύξηση του πληθυσμιακού δυναμικού ▪ αξιοποίηση της μορφολογίας του κόλπου [μαρίνες, υδατοδρόμια] ▪ διαμόρφωση νέας τουριστικής πολιτικής [συνεδριακός τουρισμός] – διαφοροποιημένης από το πρότυπο Ρόδου και Κω ▪ προοπτικές ανάπτυξης υπηρεσιών τριτογενούς τομέα και ήδη σύγχρονης τεχνολογίας ▪ επανάχρηση των Ιταλικών κτιρίων [Ξενοδοχείο Λέρου] ▪ επαναφορά των αρχικών αρχιτεκτονικών τους χαρακτηριστικών 	<p style="text-align: center;">ΚΙΝΔΥΝΟΙ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ερήμωση οικισμού ▪ αφανισμός της ιστορικής πόλης από την πολυκατοικιοποίηση ▪ υποβάθμιση του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος ▪ εσωστρέφεια της πόλης και αποκοπή από το παραλιακό μέτωπο ▪ αναστολή λειτουργίας επιπλέον επιχειρήσεων ▪ ανενεργό ανθρώπινο δυναμικό ▪ μετανάστευση πληθυσμού

4.4_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Λακκί συνιστά ένα μοναδικό παράδειγμα ολοκληρωμένου σχεδιασμού, που περιλαμβάνει όλες τις βαθμίδες: καθορισμό χρήσεων γης, πολεοδομικό σχέδιο, μελέτη και κατασκευή έργων υποδομής, αρχιτεκτονικό σχεδιασμό συνόλων και μεμονωμένων κτιρίων. Ακόμη και σήμερα η πόλη χαρακτηρίζεται από τη λιτή αστικότητα της συγκεκριμένης περιόδου της Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, που δεν έχει καμιά σχέση με τον παραδοσιακό χαρακτήρα των νησιώτικων οικισμών λαϊκής Αιγαιοπελαγίτικης ή νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Αν και συνιστά ένα ιδιαίτερο φαινόμενο για νησί, οι αρχιτέκτονες που εκπροσωπούσαν το μοντέρνο κίνημα των αρχών του 20^{ου} αιώνα κατάφεραν να αποδώσουν ένα αποτέλεσμα το οποίο προσαρμόστηκε στην κλίμακα του οικισμού.

Η μοναδική αυτή υποδομή που ενισχύεται από τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής, μολονότι θα μπορούσε να αποτελέσει τα θεμέλια για την μετέπειτα εξέλιξη του οικισμού, φαίνεται ότι δεν την επηρέασε καθόλου. Ωστόσο η άγνοια και αδιαφορία των σημερινών κατοίκων δεν είναι ικανή να αφανίσει το έργο αυτό που αποτελεί το μοναδικό ζωντανό μνημείο μεσοπολεμικής βιομηχανικής αισθητικής στο νησί.

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Λακκιού είναι πλούσια και σύμφωνα με την έρευνα πεδίου βρίσκεται σε μέτρια προς καλή κατάσταση και χωρίς εμφανείς συγκρούσεις χρήσεων γης. Οι νεωτερικές ανορθολογικές πρακτικές ανοικοδομήσεων και «πανωσηκωμάτων» δεν κατάφεραν να αλλοιώσουν την αισθητική και τον χαρακτήρα της εν λόγω κληρονομιάς.

Σήμερα στην ευρύτερη περιοχή του Λακκιού συγκεντρώνονται χρήσεις κυρίως υπερτοπικού χαρακτήρα: το λιμάνι, το κρατικό θεραπευτήριο, εμπορικές και μεταποιητικές μονάδες ευρύτερης εμβέλειας, με συνέπεια τη συγκέντρωση, σε καθημερινή βάση, του μεγαλύτερου μέρους του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του νησιού. Ουσιαστικά, το Λακκί δεν λειτουργεί σαν οικισμός 2000 κατοίκων.

Τα κατάλοιπα ωστόσο της οικονομικής κρίσης δε θα μπορούσαν να μην ήταν εμφανή και εδώ. Στον δεδομένο τόπο το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού απασχολείται μεν στον τριτογενή τομέα παραγωγής αλλά στον κλάδο της υγείας – περίθαλψης, λόγω του ιδρύματος. Με τις υπηρεσίες του τελευταίου να υποβαθμίζονται με το πέρασμα των χρόνων, η ανάγκη για πολιτικές που θα αλλάξουν τη φυσιογνωμία και θα αναζωογονήσουν τον τόπο είναι εμφανείς. Επισημαίνεται ότι οι γενικές διατάξεις της πολιτικής των παραδοσιακών οικισμών και οι κατευθύνσεις του ΓΠΣ δεν θεωρούνται ικανές να το πραγματοποιήσουν αυτό.

Μία πολιτική προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις της πραγματικότητας, είναι ικανή να προβάλλει το Λακκί αλλά και τη Λέρο μέσα από το Λακκί. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του οικισμού είναι προφανώς κάτι παραπάνω από ικανή ώστε να υποστηρίξει την πολιτική αυτή. Αυτό θα προσπαθήσει να πραγματοποιήσει και η συγκεκριμένη εργασία στο επόμενο κεφάλαιο των προτάσεων. Ο συνδυασμός και η εστίαση στα αξιόλογα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικισμού λιμάνι – θάλασσα – πολιτισμός, θα συμβάλλει στη διατύπωση και χάραξη της πολιτικής αξιοποίησης και ανάδειξης για το Λακκί.

5_ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΛΑΚΚΙ ΛΕΡΟΥ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται η ανάλυση της πρότασης για την περιοχή μελέτης – Λακκί Λέρου, η οποία κρίνεται ικανή να αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων του οικισμού, των επισκεπτών αλλά και να στηρίξει μακροπρόθεσμα το όραμα για το Λακκί. Αρχικά γίνεται επεξήγηση της σκοπιμότητας των επιλεγμένων παρεμβάσεων για την περιοχή, οι οποίες προέκυψαν από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ίδιου του οικισμού. Στη συνέχεια γίνεται η αποδόμηση πρότασης. Παρατίθεται η συνεκτική διατύπωση του οράματος για τον οικισμό και ακολουθούν οι στρατηγικοί στόχοι που θα στηρίξουν το όραμα. Οι στρατηγικοί στόχοι εξειδικεύονται σε συγκεκριμένους άξονες παρέμβασης κι αυτοί με τη σειρά τους σε τελικές προτεινόμενες ιεραρχημένες βάσει προτεραιότητας δράσεις παρέμβασης. Τέλος, αναφέρονται οι προτεινόμενοι φορείς υλοποίησης της πρότασης της εν λόγω εργασίας.

5.1_ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

Η ιδιαίτερη μορφολογία του κόλπου στον οποίο εντοπίζεται ο οικισμός Λακκί της Λέρου, το αποτύπωμα στο χώρο της ιστορικής του εξέλιξης, διάφορες συγκυριακές αποφάσεις φορέων του νησιού ή αποφάσεις – προϊόντα «ορθολογικού» σχεδιασμού έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του οικισμού.

Αξίζει να επισημανθεί ότι στο Λακκί το σύνολο των αξιόλογων ιστορικών κτισμάτων με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον κατασκευάστηκαν από μία διαφορετική «κοινωνία» από αυτήν που τα χρησιμοποιεί σήμερα. Μπορεί η εισαγόμενη τεχνοτροπία των Ιταλών να υλοποιήθηκε και σε σημαντικό μέρος της από ντόπιο εργατικό δυναμικό που εκπαιδεύτηκε και συνδύασε την μαστορική του με τις νέες μεθόδους, δεν παύει ωστόσο να αποτελεί μία επιβεβλημένη ριζοσπαστική αλλαγή δια της βίας από «έξω» και από «τα πάνω» [top – down]. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ασυλοποιημένο παραγωγικό μοντέλο που επικράτησε στο νησί έπειτα

από κρατικές επιλογές, εξηγεί την ενοχή που προσέδιδαν οι ντόπιοι στο αποτύπωμα του μέχρι πρότινος κατακτητή, αλλά και για ποιο λόγο δεν εκτιμήθηκαν και αξιοποιήθηκαν με ανάλογο τρόπο μέχρι και σήμερα. Ο οικισμός Λακκί «σήμερα» διαθέτει:

- πλούσια και μοναδική αρχιτεκτονική κληρονομιά απροστάτευτη, μη διατηρημένη και αναξιοποίητη,
- παραλιακό μέτωπο με αποκλειστική χρήση των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος και του λιμανιού,
- έλλειψη κοινωνικής ευσυνειδησίας για τον δημόσιο χώρο και τη δημόσια εικόνα των ιδιωτικών δομημένων στοιχείων.
- εμπορικό κέντρο σε αποσύνθεση επηρεασμένο από τους νέους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που αναδύονται.

Το Λακκί λειτουργεί ως 2^ο κέντρο διοίκησης του νησιού με προοπτική να συγκεντρώσει μελλοντικά το σύνολο των δημόσιων υπηρεσιών και των εν γένει δημόσιων και δημοτικών υπηρεσιών σύμφωνα με το τελευταίο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα ανωτέρω προβλήματα έκαναν τον οικισμό να λειτουργεί «με ωράριο» και εποχιακά.

Η δεδομένη χωρική οργάνωση του οικισμού προσαρμοσμένη στην μικρή κλίμακά του, παρέχει άμεση προσβασιμότητα και προσπελασιμότητα σε όλα τα οργανικά του μέρη. Η σύνδεση αυτή που έγκειται στους προαναφερόμενους λόγους δεν είναι ικανή «από μόνη της» να εξασφαλίσει τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση του αποθέματος και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων με βιώσιμους όρους. Επίσης χωρίς τη συμβολή ορθολογικού – αειφορικού σχεδιασμού δεν εξασφαλίζεται η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και η διάχυση των ωφελειών στην κοινωνία από την αξιοποίηση των ιστορικών στοιχείων και την εύρυθμη λειτουργία του οικισμού ως σύνολο. Η γοητεία της βουβά συγκρουσιακής και αντιφατικής εξέλιξης του οικισμού, μπορεί να χαρακτηρίζεται από την τελικώς συμφιλιωμένη συνύπαρξη έντονων διαφορών δίπλα – δίπλα, δεν παύει ωστόσο να χρήζει ορθολογικής διαχείρισης, ώστε μακροπρόθεσμα

να αποφευχθεί ο αφανισμός των αξιόλογων στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς. [Κυράνης, 2011]

Το πάλαι ποτέ Porto Lago, διαθέτει όλα τα προσόντα ώστε να προσαρμοστεί στις σύγχρονες ανάγκες της οικονομικής – κοινωνικής – ψηφιακής πραγματικότητας, να αναπτυχθεί και να αποτελέσει την αφετηρία μίας συγκροτημένης και ορθολογικής ανάπτυξης του νησιού.

Η πρόταση εστιάζει σε αναγκαίες παρεμβάσεις ακολουθώντας τις διεθνικές οδηγίες και συμβάσεις καθώς και το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο που ορίζουν την πολιτιστική κληρονομιά ως αναπόσπαστο κομμάτι του χωρικού σχεδιασμού. Οι παρεμβάσεις αυτές αφορούν την προστασία και τη διατήρηση της πολιτιστικής παρακαταθήκης του οικισμού ως σημείο αφετηρίας και μέσω αυτής της σύνταξης μίας ολοκληρωμένης πρότασης έργων αναμόρφωσης του οικιστικού ιστού, του παραλιακού μετώπου στοχεύοντας στην άρση των μεταξύ τους δυσλειτουργιών. Με τις εν λόγω προτάσεις θα ενισχυθεί η δυναμική τόσο του οικισμού όσο και της Λέρου στο ευρύτερο πλαίσιο ανταγωνισμού των τόπων ενώ παράλληλα το περιβάλλον του οικισμού θα γίνει πιο ελκυστικό για τους κατοίκους, τους επισκέπτες και τους υποψήφιους επενδυτές.

Με την αποκατάσταση και επανάχρηση των ιστορικών κελυφών, την αναμόρφωση του παραλιακού μετώπου, την ενεργοποίηση θεσμικών εργαλείων που έμεναν ανενεργά για πολλά χρόνια εξυπηρετώντας «λίγους» δίνεται η δυνατότητα ανάκτησης του δημόσιου χώρου και ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων που προκύπτουν από «τα κάτω».

Για την επίτευξη του ανωτέρω στόχου κρίνεται αναγκαίος ο ανασχεδιασμός της περιοχής με χρήση κατάλληλων μέτρων και τη χωροθέτηση νέων δραστηριοτήτων, προκειμένου να ενσωματωθεί το απόθεμα και τα οργανικά μέρη του οικισμού στην οικονομική και κοινωνική ζωή των κατοίκων. Πιο συγκεκριμένα, ο κυριότερος στόχος των έργων αναμόρφωσης που προτείνονται για το Λακκί, είναι να αποκτήσει μία εξολοκλήρου νέα ταυτότητα, με γνώμονα τη βιώσιμη μίξη των χρήσεων γης, την αισθητική και ποιοτική αναβάθμιση του δομημένου

περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου και την αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής.

Συνοψίζοντας, σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η διατύπωση περιεκτικού οράματος με καθαρή στρατηγική κατεύθυνση συγκεκριμένη και εφικτή, στηριγμένη κυρίως στην αυτογνωσία, στην παρακαταθήκη και τις συμπληρωματικότητες του ίδιου του τόπου.

5.2_ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Η ανάλυση της περιοχής μελέτης μέσω της έρευνας πεδίου και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της που απεικονίστηκαν σε χάρτες και γραφήματα σε προηγούμενο κεφάλαιο, αποτελούν το έρεισμα για τη σύνταξη του οράματος και των γενικών στρατηγικών στόχων για την περιοχή μελέτης. Λαμβάνοντας υπόψη αφενός τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που αναδύθηκαν από την αποτύπωση του εσωτερικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τις διαφαινόμενες ευκαιρίες και απειλές, προκύπτει το όραμα βάσει του οποίου διαμορφώνεται το πλαίσιο εντός του οποίου θα πραγματοποιηθεί ο σχεδιασμός για το Λακκί της Λέρου. Το όραμα που προκύπτει για τον οικισμό του Λακκιού συνιστά τη συνοπτική διατύπωση της μελλοντικής επιθυμητής κατάστασής του. Αναλυτικότερα το όραμα που τίθεται για τον οικισμό του Λακκιού είναι το εξής:

«Ένα καινοτομικό, βιώσιμο, ελκυστικό και λειτουργικό μοντέλο μίξεως χρήσεων γης υπό το πρίσμα της διατήρησης της ενδογενούς φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και μιας πολυτομεακής ενδογενούς και συνάμα εξωγενούς ανάπτυξης, με βασικό στόχο τη διασφάλιση της κοινωνικοοικονομικής συνοχής»

Οι στρατηγικοί στόχοι αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των ελλείψεων και προβλημάτων που εντοπίστηκαν κατά την αναγνώριση της περιοχής και στην πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων και προοπτικών της όπως εκτιμήθηκαν και αξιολογήθηκαν. Παράλληλα οι στόχοι αυτοί εναρμονίζονται με τα υπερκείμενα σχέδια που αφορούν την περιοχή

μελέτης όπως το ΠΠΧΣΑΑ. Ν. Αιγαίου, το ΓΠΣ Δ. Λέρου και αφουγκράζονται τις ανάγκες και τις απόψεις των κατοίκων του οικισμού.

Οι στρατηγικοί στόχοι για τον οικισμό του Λακκιού είναι:

- Ο προσδιορισμός του ρόλου και της ταυτότητας του Λακκιού στην ευρύτερη περιοχή του Νοτίου Αιγαίου αλλά και διεθνικά στο πλαίσιο των πόλεων με όμοια χαρακτηριστικά [Sabaudia, Littoria, Weissenhof – Stuttgart] ως πόλος πολιτισμού, τουρισμού – αναψυχής και παροχής υπηρεσιών υψηλού επιπέδου.
- Η ριζική αναβάθμιση με παρεμβάσεις πολεοδομικού – κοινωνικού, οικονομικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα του αστικού χώρου με προτεραιότητα τον ιστορικό πυρήνα και στόχο την άρση των δυσλειτουργιών.
- Η ριζική αναβάθμιση των χώρων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος όπως ο δημόσιος χώρος, το παραλιακό μέτωπο μέσα από ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών.
- Η σταθεροποίηση – συγκράτηση του πληθυσμού και εν δυνάμει αύξησή του. Ιδιαίτερα των νεανικών και περισσότερο παραγωγικών ηλικιών.
- Η συγκεκριμένη εργασία για το Λακκί να αποτελέσει τη βάση για την κατάρτιση ενός συγκροτημένου μακροπρόθεσμου και πολυτομεακού σχεδίου ανάπτυξης για ολόκληρο το νησί της Λέρου το οποίο θα στηρίζεται στις πραγματικές ενδογενείς δυνατότητες του τόπου.

Σύμφωνα με τους στρατηγικούς στόχους προκύπτει η ανάγκη για την ανάπτυξη και ενίσχυση του τριτογενούς τομέα παραγωγής και κυρίως στους κλάδους παροχής υπηρεσιών υψηλής ποιότητας εξειδικευμένου θεματικού τουρισμού, αναψυχής και πολιτισμού, σε συνδυασμό ωστόσο με συμπληρωματικότητες του πρωτογενή. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δραστική αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος με προστασία και ανάδειξη των ιστορικών στοιχείων, κτιρίων και της πολεοδομικής τους

οργάνωσης και κάλυψη του μεγαλύτερου ποσοστού των οικιστικών αναγκών στο υπάρχον απόθεμα. Παράλληλα η προστασία, η διατήρηση και η ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και της αισθητικής του αξιόλογου ανθρωπογενούς τοπίου συνιστούν σημαντικούς παράγοντες για την ενίσχυση της επισκεψιμότητας στην περιοχή, την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Καταληκτικά, τα κρίσιμα ζητήματα για την περιοχή μελέτης, τα οποία πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο βραχυπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού είναι:

- Ανάδειξη και αξιοποίηση της ταυτότητας του οικισμού, με παράλληλη επίλυση προβλημάτων όπως η σχέση του ιδιωτικού με τον δημόσιο χώρο, το κυκλοφοριακό και με στόχο την αναγνώριση του ως κέντρο πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Αναβάθμιση του παραλιακού μετώπου, με στόχο την αύξηση της χρήσης του από τους κατοίκους, επισκέπτες και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Αξιοποίηση του ιστορικού κτιριακού αποθέματος με στόχο τη διεύρυνση των προσφερόμενων τουριστικών και πολιτιστικών υπηρεσιών.
- Επίλυση θεμάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον και την καθαριότητα.
- Προώθηση ενεργειών χωροταξικού και πολεοδομικού χαρακτήρα για την ορθολογική – βιώσιμη οργάνωση του χώρου, την υποστήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Αξιοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων για τη βελτίωση της αναγνωρισιμότητας του οικισμού και την ανάδειξη της ταυτότητας του.

- Προώθηση ενεργειών για την αντιμετώπιση των ελλείψεων σε υποδομές, κοινόχρηστους χώρους και δημοτικές εγκαταστάσεις για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και της ποιότητας ζωής.

5.3_ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΑΞΟΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Το όραμα της περιοχής μελέτης αποτελεί συνεκτικό σύνολο στόχων και πολιτικών, που αποσκοπούν στον προσδιορισμό των κρίσιμων ζητημάτων της τοπικής ανάπτυξης και της διαμόρφωση των κατάλληλων εσωτερικών στρατηγικών επιλογών που θα διασφαλίσουν την επιτυχή προσέγγιση των στρατηγικών στόχων. Η εξειδίκευση της προτεινόμενης στρατηγικής για το Λακκί ξεκινά με τον προσδιορισμό των αξόνων παρέμβασης, οι οποίοι με βάση τα χαρακτηριστικά, τα δεδομένα και τις προοπτικές του έχουν ως εξής:

- Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς
- Περιβάλλον και ποιότητα ζωής.
- Δίκτυα υποδομής.
- Κοινωνική μέριμνα - δημόσια υγεία – εκπαίδευση.
- Οικονομία και απασχόληση.
- Τεχνολογία – ψηφιακή πραγματικότητα – ευαισθητοποίηση κατοίκων και φορέων.
- Ανάδειξη του παράκτιου χώρου ως χώρος αναψυχής και τουρισμού.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρατίθενται οι άξονες παρέμβασης με τη σειρά που αναφέρθηκαν, μαζί με τις προτεινόμενες δράσεις που εντάχθηκαν στο πλαίσιο τους κατά προτεραιότητα. Οι προτεινόμενες δράσεις θεωρήθηκαν αναγκαίες για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της μελέτης και για την υποστήριξη και ανάδειξη της νέας ταυτότητας του οικισμού.

Πίνακας 14_ Άξονας 1 _ **Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς	1.1	Κήρυξη διατηρητέων Κτιρίων	Υψηλή
	1.2	Ολοκλήρωση εργασιών Ξενοδοχείου Λέρου	Υψηλή
	1.3	Τουριστική προβολή - Place Marketing	Υψηλή
	1.4	Αισθητική αποκατάσταση κτιρίου Αγοράς	Υψηλή
	1.5	Οριοθέτηση ιστορικού πυρήνα	Μεσαία
	1.6	Αισθητική αποκατάσταση νεότερων των Ιταλικών κτιρίων/εξυγίανση όψεων όλων των κτιρίων	Μεσαία
	1.7	Χώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων στον όροφο του κτιρίου της Αγοράς	Μεσαία
	1.8	Μουσειακός χώρος στον πύργο - ρολόι της Αγοράς.	Μεσαία
	1.9	Φωτισμός δημόσιων χώρων και δημόσιων διατηρητέων κτιρίων	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο άξονας αυτός αφορά στην ορθολογική διαχείριση της πολιτιστικής παρακαταθήκης της περιοχής και την προώθηση της πολιτιστικής ταυτότητάς της. Οι προτεινόμενες δράσεις στοχεύουν στην προστασία του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος, στην επανάχρηση και στη σύνδεσή του, στις κατευθύνσεις για τα νεότερα κτίρια και την προβολή της περιοχής.

1.1_ Για την επίτευξη των στόχων του συγκεκριμένου άξονα παρέμβασης προτείνεται η κήρυξη όλων των κτιρίων που κατασκευάστηκαν κατά την Ιταλοκρατία, δημόσια και ιδιωτικά, ως διατηρητέα. Πρόκειται για σημαντικά

δείγματα αρχιτεκτονικής «Διεθνούς στυλ» της εποχής του μεσοπολέμου, σημαντικά για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής του τόπου και άμεσα συνδεδεμένα με τις μνήμες των κατοίκων. Η θεσμική αυτή κατοχύρωση δεν αποσκοπεί στην επανάληψη πρακτικών του παρελθόντος, παρέχοντας απλά έναν χαρακτηρισμό. Κρίνεται απαραίτητη η ανάγκη θέσπισης συγκεκριμένων όρων και περιορισμών για τις χρήσεις και τις νόμιμες επεμβάσεις στα κτίρια αυτά. Ωστόσο δεν μπορούν να παραγκωνιστούν οι σύγχρονες ανάγκες. Στόχος είναι η διατήρηση των κτισμάτων, η απόδοσή τους στους χρήστες του και η ανάδειξή τους ως μνημεία της αρχιτεκτονικής και όχι ως Φασιστικά κατάλοιπα που τείνουν να αφανιστούν.

1.2_ Επίσης προτείνεται η επανεκκίνηση των εργασιών στο ξενοδοχείο «Λέρου» [πρώην Roma] και η άμεση ολοκλήρωσή τους. Το δεδομένο διατηρητέο κτίριο γεινιάζει με το παραλιακό μέτωπο και αποτελεί το πρόσωπο του ιστορικού πυρήνα στον εκάστοτε χρήστη [κάτοικο ή επισκέπτη]. Η αποκατάστασή του προτείνεται να είναι σύμφωνη με τα αρχικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του όπως είναι τα οριζόντια σιδερένια σωληνωτά κιγκλιδώματα και τα ορθοκανονικά του ανοίγματα, τα οποία είχαν αλλοιωθεί στο παρελθόν. Αποτελεί έναν ιδιαίτερος αξιολογικό κτιριακό όγκο με ισχυρές – εφικτές και πολύπλευρες μελλοντικές χρήσεις που θα υποστηρίξουν τον χαρακτήρα του οικισμού.

1.3_ Το καθεστώς ανταγωνισμού των τόπων στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία καθορίζει σημαντική την προώθηση – προβολή της περιοχής μελέτης στηριζόμενη στα ενδογενή χαρακτηριστικά της. Το μάρκετινγκ του τόπου αποτελεί ένα εργαλείο με το οποίο οι πόλεις ή οι τόποι γενικότερα έχουν την ευκαιρία μέσω μίας στρατηγικά σχεδιασμένης διαδικασίας να υιοθετήσουν ορισμένες πολιτικές και να οδηγηθούν στην ανάπτυξη. Το Place Marketing για το Λακκί είναι μία επιτακτική διαδικασία που θα πρέπει να λειτουργήσει παράλληλα και με ανατροφοδότηση με τις επιμέρους προτεινόμενες δράσεις.

1.4_ Στο διατηρητέο κτίριο της Αγοράς προτείνεται η αισθητική αποκατάστασή του εξωτερικά. Οι μεμονωμένες ενέργειες χρωματισμού

των όψεων δεν μπορούν να συνεχίσουν να είναι η συνήθης πρακτική. Με την πρόταση αυτή το κτίριο θα διατηρηθεί με τα αρχικά αρχιτεκτονικά του ιδιαίτερα στοιχεία και θα αποδεσμευθεί από νεωτερικά ανώνυμα και μη σχετικά με την ιστορία του στοιχεία. Μ' αυτόν τον τρόπο θα αναδειχθεί το αρχιτεκτονικό στυλ της περιόδου που κατασκευάστηκε και η μελλοντική του επανάχρηση θα είναι αισθητικά ανώτερη.

1.5_ Προτείνεται μελέτη οριοθέτησης του ιστορικού πυρήνα του οικισμού. Αν και το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο είναι ελλιπές για τη βιώσιμη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οριοθέτηση του ιστορικού πυρήνα σύμφωνα με τον νόμο Ν.3028/2002 με σαφείς όρους προστασίας και όρους – περιορισμούς δόμησης θα συμβάλλει με τη σειρά του στην ορθολογική προστασία και ανάδειξη της περιοχής μελέτης.

1.6_ Απαραίτητη κρίνεται η ολοκληρωμένη αισθητική αποκατάσταση των κτιρίων που κατασκευάστηκαν την περίοδο της Ιταλοκρατίας στην περιοχή μελέτης. Η αποκατάσταση θεωρείται κρίσιμη καθώς η πλειοψηφία αυτών των κτιρίων έχει υποστεί σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τις επιπτώσεις της άγνοιας και της αδιαφορίας των χρηστών τους και των φορέων του νησιού. Η αισθητική αναβάθμισή τους θα αναδείξει το αρχιτεκτονικό στυλ σύμφωνα με το οποίο δομήθηκαν. Παράλληλα προτείνεται η εξυγίανση των όψεων όλων των κτιρίων του οικισμού από ανώνυμα στοιχεία όπως πινακίδες, επιχρίσματα, συμπληρωματικά ηλεκτρικών συσκευών κ.ά. Για την πραγματοποίηση της πρότασης αυτής είναι χρήσιμη η ενημέρωση των κατοίκων και των φορέων του νησιού, ενώ για την υλοποίησή της μπορούν να αξιοποιηθούν κοινοτικοί πόροι. Η βελτίωση της δημόσιας εικόνας του ιδιωτικού χώρου σε συνδυασμό με την ανάπλαση του δημόσιου χώρου θα οδηγήσει στην αισθητή αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος. Με την πρόταση αυτή, η εικόνα του οικισμού θα αλλάξει αισθητά και θα παρέχει μία μοναδική ολοκληρωμένη εμπειρία στον επισκέπτη.

1.7_ Προτείνεται η μετεγκατάσταση των Δημοτικών υπηρεσιών που φιλοξενεί τη λειτουργία του ο όροφος του κτιρίου της Αγοράς [ΔΕΥΑΛ, γραφείο τεχνικής υπηρεσίας], η χωροθέτησή τους σε νεόδμητα δημοτικά

ακίνητα στο δυτικό τμήμα του οικισμού και η αξιοποίηση του ορόφου ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων [παρουσιάσεις, εκθέσεις κ.ά.]. Ο χώρος την περίοδο της Ιταλοκρατίας αποτελούσε τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση του οικισμού και η εσωτερική του διαμόρφωση βοηθά την προτεινόμενη μελλοντική χρήση.

1.8_ Προτείνεται η αξιοποίηση του πύργου – ρολοί της Αγοράς να λειτουργήσει ως μουσειακός χώρος. Το μικρό σχετικά εμβαδόν του κτίσματος και το μεγάλο του ύψος είναι ικανά να αποδώσουν στον χρήστη – επισκέπτη την αίσθηση της μεταφοράς στην τότε κοινωνική ζωή του τόπου. Ο συνδυασμός εικόνων στους τοίχους, σιδερένιων κιγκλιδωμάτων στο κλιμακοστάσιο με ηχητικά αποσπάσματα μαχών ή εμβλημάτων του Φασιστικού καθεστώτος και τον ήχο του ρολογιού θα παρέχουν μία μοναδική εμπειρία. Η εμπειρία αυτή θα ολοκληρώνεται με την έξοδο του επισκέπτη στο μπαλκόνι του τελευταίου ορόφου από όπου θα έχει την ευκαιρία να απολαύσει τη θέα στο παραλιακό μέτωπο και να δει τον οικισμό από το ψηλότερό του κτίριο.

1.9_ Η ολοκλήρωση των προτάσεων δράσης για τον πρώτο άξονα παρέμβασης γίνεται με τη μελέτη κατάλληλου φωτισμού για τον δημόσιο χώρο και τα δημόσια διατηρητέα κτίρια. Η εύρεση κατάλληλου σχεδίου για το σώμα του φωτισμού θα είναι μία από τις προκλήσεις της μελέτης καθώς θα πρέπει να συνάδει με το αρχιτεκτονικό πρότυπο των κτιρίων της περιοχής και θα ολοκληρώνει την εμπειρία στον επισκέπτη. Επιπλέον ο σχεδιασμός του δημόσιου φωτισμού θα ορίζει τις προτεινόμενες από τις παρεμβάσεις πορείες – διαδρομές [π.χ. στο παραλιακό μέτωπο], θα προβάλλει τα κομβικά στοιχεία [πλατείες, σταυροδρόμια] και θα αναδεικνύει τα τοπόσημα [κτίρια, μνημεία, ναοί]. Τέλος, ο φωτισμός στη περιοχή μελέτης προτείνεται να γίνει με μη ενεργοβόρα συστήματα όπως είναι η χρήση λαμπτήρων τύπου LED ή φωτοβολταϊκών πάνελ που πετυχαίνουν υψηλότερη απόδοση με χαμηλότερη κατανάλωση ενέργειας και τελικά χαμηλότερο δημόσιο κόστος.

Πίνακας 15_ Άξονας 2_ **Περιβάλλον και ποιότητα ζωής**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Περιβάλλον και ποιότητα ζωής	2.1	Αναθεώρηση - επικαιροποίηση πολεοδομικού σχεδίου οικισμού	Υψηλή
	2.2	Αισθητική αναβάθμιση - ανάπλαση ελεύθερων χώρων [μνημείων /πλατειών]	Υψηλή
	2.3	Δημιουργία νέων χώρων πρασίνου	Μεσαία
	2.4	Κήρυξη των ευκαλύπτων ως "διατηρητέα στοιχεία της φύσης"	Μεσαία
	2.5	Μελέτη κατάλληλης δενδροφύτευσης του οικισμού- παραλιακού μετώπου	Μεσαία
	2.6	Περιβαλλοντική ενημέρωση - ευαισθητοποίηση περί καθαριότητας και ανακύκλωσης	Μεσαία
	2.7	Αποκατάσταση - συντήρηση και αναβάθμιση των αθλητικών χώρων	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο άξονας αυτός αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και την βελτίωση της ποιότητας ζωής και έχει ως στόχο την βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών αλλά και των τουριστών με την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως οι οικιστικές πιέσεις, η έλλειψη χώρων πρασίνου και ελεύθερων χώρων, αλλά και η μειωμένη προσβασιμότητα σε δημόσιους χώρους. Θα πραγματοποιηθούν δράσεις που αποσκοπούν στην προστασία και την ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, στην αύξηση του πρασίνου και τη βελτίωση των αθλητικών εγκαταστάσεων της περιοχής.

2.1_ Αρχικά προτείνεται η αναθεώρηση και η επικαιροποίηση του πολεοδομικού σχεδίου του Λακκιού το οποίο έχει παραμείνει ως έχει από την Ιταλική κατοχή. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η συγκεκριμένη πρόταση καθώς ποτέ στην πρόσφατη ιστορία της περιοχής μελέτης δεν υπήρχαν θεσμοθετημένοι από το Ελληνικό κράτος όροι δόμησης, χώροι αστικού πρασίνου και κοινόχρηστοι – ελεύθεροι χώροι. Το νέο πολεοδομικό σχέδιο καλείται να λάβει υπόψη τις προτεινόμενες παρεμβάσεις της δεδομένης εργασίας, να τις αξιολογήσει και να τις εφαρμόσει στο χώρο.

2.2_ Προτείνεται επίσης η αισθητική αναβάθμιση των υπαρχόντων ελεύθερων χώρων και των μνημείων – πλατειών καθώς και η ανάπλαση ορισμένων από αυτούς. Οι ελεύθεροι χώροι ικανοποιούν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων [χώροι συνάθροισης, περιπάτου, αναψυχής κ.λπ.], ενώ παράλληλα βελτιώνουν την αισθητική εικόνα του δομημένου περιβάλλοντος και συμβάλλουν στη διασφάλιση ανώτερου βιοτικού επιπέδου για τους κατοίκους του Λακκίου. Κατά το στάδιο της μελέτης εντοπίστηκαν οι δημόσιοι χώροι οι οποίοι είναι ανεκμετάλλευτοι και αδιαμόρφωτοι και προορίζονται για κοινόχρηστους χώρους- ελεύθερους χώρους. Οι παρεμβάσεις αυτές στον ιστορικό πυρήνα του οικισμού καλούνται να δένουν αρμονικά με τις προτεινόμενες woonef οδούς καθώς και με το ευρύτερο περιβάλλον. Συγκεκριμένα προτείνεται:

- Αισθητική αναβάθμιση στον χώρο του μνημείου πεσόντων από το ναυάγιο του αντιτορπιλικού Βασ. Όλγα και του χώρου έναντι του μνημείου σε γεινίαση με τη θάλασσα. Ο χώρος αυτός λειτουργεί ως τόπος συνάντησης νέων και παιδιών που χρησιμοποιούν ως σημείο αναφοράς τα «κανόνια» του μνημείου. Διεξάγονται ακόμη μουσικές εκδηλώσεις, εκθέσεις [έκθεση αντίκας] με μεγάλη προσέλευση κατοίκων και επισκεπτών τους θερινούς μήνες. Ωστόσο είναι και τόπος συνάντησης για παράτυπους αγώνες ταχύτητας μηχανοκίνητων το βράδυ. Είναι αναγκαία λοιπόν μία παρέμβαση στο χώρο αυτό που θα αλλάξει ριζικά την αισθητική του και θα αναδείξει το μνημείο.
- Αισθητική αναβάθμιση στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου [πρώην αγίου Φραγκίσκου] και στον έναντι από την εκκλησία δημόσιο χώρο με λειτουργία κυκλοφοριακού κόμβου. Ο εξωτερικός χώρος του ναού έχει αξιολογη έκταση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε ως στάση είτε ως παιδική χαρά. Στον έναντι χώρο από τον ναό που προβλεπόταν από το Ιταλικό πολεοδομικό σχέδιο ως κοινόχρηστος – ελεύθερος χώρος, επικρατεί μία ιδιότυπη κατάσταση φύτευσης και χρήσης τραπεζοκαθισμάτων από καταστήματα που υπολειτουργούν. Προτείνεται η διαπλάτυνση των

πεζοδρομίων που το περιβάλλουν, η δημιουργία μονοπατιού και στάσεων εντός του χώρου καθώς είναι ένας αισθητικά αξιόλογος χώρος με σκίαση και χαμηλότερη θερμοκρασία τους θερινούς μήνες.

- Αισθητική αναβάθμιση προτείνεται επίσης και στον χώρο που περιβάλλει το γήπεδο του δημοτικού σχολείου στο νοτιοανατολικό τμήμα του οικισμού ο οποίος είναι παραμελημένος.
- Ανάπλαση στην πλατεία Ελευθερίας [ή Ρούσσου, πρώην Piazza Roma] στο βόρειο τμήμα του οικισμού που λειτουργεί σαν κυκλοφοριακός κόμβος γύρω από ένα άγαλμα και σε πολλές περιπτώσεις με λάθος τρόπο. Ο χώρος αυτός έχει μεγάλη ανεκμετάλλευτη έκταση που αποτελεί τη βόρεια κεντρική είσοδο στον ιστορικό πυρήνα του οικισμού. Εξαιτίας του μεγέθους του και της κακής οδικής συμπεριφοράς των κατοίκων, οι κινήσεις των πεζών είναι επισφαλείς και των οδηγών δεν είναι πάντα νόμιμες. Μία ανάπλαση στο συγκεκριμένο χώρο κρίνεται ότι θα αναβαθμίσει την αισθητική του, θα δημιουργήσει σαφή όρια μεταξύ των οδών και του ελεύθερου χώρου και θα είναι εν τέλει πιο ασφαλής τόσο για τον οδηγό όσο και για τον χρήστη του δημόσιου χώρου.
- Ανάπλαση στο μνημείο για τους «Λεριούς Αγωνιστές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου» [πρώην Piazza Littoria] που βρίσκεται στο τέλος του δρόμου που ξεκινά από την Πλατεία Ρούσσου, σε γειτνίαση με το παραλιακό μέτωπο. Ο χώρος αυτός είναι η νότια κεντρική είσοδος στον ιστορικό πυρήνα του οικισμού, λειτουργεί ως κυκλοφοριακός κόμβος ενώ πέρα από το μνημείο έχει μεγάλη αδιαμόρφωτη δημόσια έκταση που χρησιμοποιείται για στάθμευση. Αποτελεί επίσης το πρόσωπο του οικισμού καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένη με σημαντικά ιστορικά κτίρια όπως το κινηματοθέατρο, το ξενοδοχείο, το πρώην δημαρχείο και σήμερα δείχνει μία εικόνα εγκατάλειψης. Είναι επιτακτική λοιπόν η ανάπλαση του δημόσιου αυτού χώρου η οποία θα δημιουργήσει χώρους

στάσης, πρασίνου, σύνδεση μεταξύ του παραλιακού μετώπου και του αστικού ιστού.

2.3_ Προτείνεται η δημιουργία νέων χώρων πρασίνου σε όλη την έκταση του οικισμού καθώς και η επέκταση ορισμένων υφιστάμενων. Οι χώροι πρασίνου βελτιώνουν την αισθητική του δομημένου περιβάλλοντος σαν τοπίο και προσφέρουν ποιοτικότερο μικροκλίμα. Προτείνεται η δημιουργία νέων χώρων πρασίνου προκειμένου να αναβαθμιστεί η ποιότητα του περιβάλλοντος και οι συνθήκες διαβίωσης στον αστικό ιστό.

2.4_ Προτείνεται η κήρυξη των ευκαλύπτων που υπάρχουν παρόδια στον οικισμό ως «διατηρητέα στοιχεία της φύσης». Οι ευκάλυπτοι αυτοί φυτεύτηκαν μετά τα υδρολογικά έργα των Ιταλών και χρησιμοποιήθηκαν για αποξηράνσεις και να απορροφούν τα όμβρια ύδατα. Είναι αναγκαία η προστασία τους και οι συγκεκριμένοι όροι διατήρησής τους ώστε να αποφεύγονται παράνομες ενέργειες κοπής.

2.5_ Προτείνεται μελέτη κατάλληλης δενδροφύτευσης στο σύνολο του οικισμού και στο παραλιακό μέτωπο. Η συμπλήρωση του γοητευτικού αστικού χώρου μετά τις προτεινόμενες επεμβάσεις με φυτά τα οποία το υπέδαφος και το κλίμα της περιοχής μπορεί να υποστηρίξει θα διαμορφώσουν επιμέρους γοητευτικές εικόνες, θα παρέχουν σκίαση και θα δώσουν «ανάσα» τις περιόδους με υψηλές θερμοκρασίες. Επιπλέον στο παραλιακό μέτωπο του οικισμού προτείνεται η φύτευση φοινίκων, φυτά τα οποία ανέκαθεν υπήρχαν στο νησί και στο Λακκί. Η ποσότητα των δένδρων και η μεταξύ τους απόσταση προτείνεται να είναι τέτοια ώστε να μην αλλοιώνεται το αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο αλλά να το συμπληρώνει. Η κατάλληλη δενδροφύτευση σε συνδυασμό με τις επεμβάσεις στον οικισμό με ψυχρά και ανακυκλώσιμα υλικά ακολουθούν τις αρχές του βιοκλιματικού αστικού σχεδιασμού.

2.6_ Απαραίτητη θεωρείται επίσης και η ενημέρωση των κατοίκων και των φορέων του νησιού για θέματα που αφορούν την καθαριότητα και την ανακύκλωση. Η ενημέρωση είναι το αρχικό στάδιο ευαισθητοποίησης και θα συνδράμει στην επαναλειτουργία της πραγματικής ανακύκλωσης στο νησί, στην περιβαλλοντική ευσυνειδησία των κατοίκων αλλά και πρακτικά

στην αύξηση του αριθμού των κάδων για τους εκάστοτε τύπους απορριμμάτων στον οικισμό, ώστε ο διαχωρισμός τους να γίνεται στην «πηγή».

2.7_ Στον δεδομένο άξονα παρέμβασης εντάχθηκαν και οι δράσεις για τον αθλητισμό. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις στο νησί [πέραν ενός δημοτικού κολυμβητηρίου] είναι πλήρεις και οι αποστάσεις μεταξύ των οικισμών μικρές με αποτέλεσμα ο καθένας να έχει άμεση πρόσβαση σ' αυτές. Έτσι στον οικισμό δεν προτείνεται η δημιουργία νέου χώρου αθλητικών εγκαταστάσεων. Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις αφορούν στα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά διότι η φύλαξη και η συντήρηση των χώρων αυτών είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Προτείνεται λοιπόν η ενεργοποίηση των φορέων του νησιού για την συντήρηση και αναβάθμιση των αθλητικών χώρων στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 16_ Άξονας 3_ **Δίκτυα υποδομής**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Δίκτυα υποδομής	3.1	Κυκλοφοριακή οργάνωση	Υψηλή
	3.2	Δημιουργία οργανωμένων χώρων στάθμευσης	Μεσαία
	3.3	Υπογείωση δικτύου Δ.Ε.Η.	Μεσαία
	3.4	Υπογείωση δικτύου Ο.Τ.Ε.	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο τρίτος άξονας αφορά την αναβάθμιση και τη δημιουργία νέων υποδομών που να εξυπηρετούν πλήρως τις ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών της περιοχής καθώς και να τους παρέχεται η απαραίτητη πρόσβαση, άνεση και ασφάλεια με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Με βάση το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δ. Λέρου '09 το οδικό δίκτυο στην περιοχή μελέτης ιεραρχείται με τον παρακάτω τρόπο.

Ως πρωτεύον οδικό δίκτυο στην περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται:

- Η οδός Βασ. Γεωργίου [πρώην Viale del Impero – Λεωφόρος της Αυτοκρατορίας] η οποία ανιχνεύεται στον οικισμό στο βόρειο όριο του γειτονικά με το γήπεδο ποδοσφαίρου μέχρι το παραλιακό μέτωπο νότια, με κατεύθυνση την περιοχή των Τεμενίων ανατολικά.

Ως δευτερεύον οδικό δίκτυο χαρακτηρίζονται:

- Η οδός Βασ. Όλγας [πρώην Viale della Regina Elena – Λεωφόρος της Βασιλίσσης Έλενας] στο βόρειο τμήμα του οικισμού που ξεκινά από το γήπεδο ποδοσφαίρου μέχρι την πλατεία Ελευθερίας με κατεύθυνση το νοσοκομείο.
- Η κάθετη οδός στην Βασ. Όλγας στο ύψος του ΠΙΚΠΑ που συνδέει το Λακκί με την περιοχή του Αγ. Ιωάννη Θεολόγου και έπειτα με το επαρχιακό οδικό δίκτυο Γούρνας.
- Η οδός Ερυθρού Σταυρού [πρώην Viale Savoia – Λεωφόρος Σαβοΐας] που ξεκινά από τα γραφεία του Κρατικού Θεραπευτηρίου Λέρου [ΚΘΛ] στο παραλιακό μέτωπο με κατεύθυνση το νοσοκομείο.

Ως τοπικό οδικό δίκτυο στην περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται:

- Το τμήμα που αποτελεί συνέχεια της χάραξης της οδού Ερυθρού Σταυρού και συνδέει το Λακκί με την περιοχή Καμαράκι.

3.1_ Προτείνεται η δημιουργία τοπικής οδικής σύνδεσης στο δυτικό τμήμα του οικισμού, για τη διοχέτευση της κυκλοφορίας από το λιμάνι του Λακκιού στο κύριο οδικό δίκτυο, χωρίς να διασχίζει το παραλιακό μέτωπο του οικισμού.

Προτείνεται επέμβαση στον ιστορικό πυρήνα του οικισμού στο λοιπό οδικό δίκτυο, στο τμήμα δηλαδή που περικλείεται από το κύριο και δευτερεύον οδικό δίκτυο. Ειδικότερα προτείνεται η ανακατασκευή των οδών ώστε να γίνουν ήπιας κυκλοφορίας, με παράλληλη διαπλάτυνση των πεζοδρομίων και μέριμνα και την κίνηση των ΑμεΑ. Η κατασκευή των οδών προτείνεται να γίνει με ψυχρά φωτοκαταλυτικά υλικά [κυβόλιθοι] τα οποία έχουν υψηλό δείκτη ηλιακής ανάκλασης, μειώνουν τη θερμοκρασία του εδάφους, διατηρούν το περιβάλλον ψυχρότερο και σταθεροποιούν τη θερμοκρασία. Ταυτόχρονα παρέχουν ένα καλύτερο αισθητικό αποτέλεσμα και συμβαδίζουν με τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. Στα ίδια πρότυπα προτείνεται να γίνει και η ανακατασκευή των πεζοδρομίων παρέχοντας χώρο για φύτευση και παρόδια στάθμευση των κατοίκων. Το πλάτος των δρόμων στην περιοχή μελέτης επιτρέπει μία

επέμβαση τέτοιου είδους που κρίνεται αναγκαία και υποστηρικτική στο όραμα για το Λακκί. Η συγκεκριμένη πρόταση προβλέπεται να συνδράμει στη μείωση των ταχυτήτων των οχημάτων εντός της περιοχής και θα δημιουργήσει την αίσθηση της «εισόδου σ' έναν ιστορικό τόπο» στους κατοίκους και τους επισκέπτες. Ακόμη θα συμβάλλει στην εύρυθμη λειτουργία των κεντρικών λειτουργιών του οικισμού ως ζωντανό σύστημα. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι στον οικισμό δεν υφίσταται σημαντικό κυκλοφοριακό πρόβλημα γι' αυτό και η πρόταση αυτή αντικαθιστά τις πεζοδρομήσεις και συμβάλλει στην ενοποίηση των ιστορικών στοιχείων. Η ποσοτική αποσυμφόρηση του πυρήνα θα πραγματοποιηθεί με μονοδρομήσεις όπου κρίνεται απαραίτητο από συγκοινωνιακές μελέτες, ελεγχόμενη στάθμευση για τους κατοίκους και οργανωμένους χώρους στάθμευσης για τους εργαζομένους – επισκέπτες, αποδίδοντας ένα αναβαθμισμένο ποιοτικά αστικό περιβάλλον στον οικισμό. Προτείνεται στις νέες ανακατασκευασμένες οδούς η χάραξη του ίχνους της ενοποίησης με διπλό κυβόλιθο ξεχωριστού χρώματος από τους υπόλοιπους.

3.2_ Προτείνεται η δημιουργία οργανωμένων – οριοθετημένων χώρων στάθμευσης και η λειτουργία συστήματος ελεγχόμενης στάθμευσης. Οι χώροι αυτοί προτείνονται να βρεθούν στο κεντρικό τμήμα του οικισμού όπου εντοπίζεται και το «πρόβλημα». Όπως αναφέρθηκε στην ανάλυση προηγούμενου άξονα παρέμβασης στο λοιπό οδικό δίκτυο που θα ανακατασκευαστεί στα πρότυπα των woonerf θα επιτρέπεται η στάθμευση στους κατοίκους. Έτσι για τους εργαζόμενους και τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή προτείνεται η στάθμευση να γίνει σε οργανωμένους χώρους είτε δωρεάν είτε με ένα μικρό τέλος το οποίο θα είναι και ανταποδοτικό σ' αυτούς. Η δράση αυτή αναμένεται να βοηθήσει στη μείωση της άναρχης στάθμευσης και να βελτιώσει τις συνθήκες κυκλοφορίας εντός του οικισμού καθώς και θα βελτιώσει το αστικό περιβάλλον.

3.3_ Προτείνεται η υπογείωση του δικτύου της Δ.Ε.Η η οποία θα συμβάλλει στη μείωση των ηλεκτροδοτικών προβλημάτων των κατοίκων που

εντοπίζονται όλο το χρόνο. Η πρόταση αυτή συμβαδίζει με τις κατευθύνσεις του ΓΠΣ '09 για το δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας στους παραδοσιακούς οικισμούς. Το μεγάλο κόστος αυτής της επέμβασης μπορεί να μειωθεί εάν πραγματοποιηθεί κατά την ανακατασκευή του λοιπού οδικού δικτύου του οικισμού και στο υπόλοιπο νησί κατά την ποιοτική αναβάθμιση των οδών, η οποία είναι απαραίτητη. Τέλος, θα αποδεσμεύσει τον οικισμό από στοιχεία που αλλοιώνουν την εικόνα του.

3.4_ Προτείνεται η υπογείωση του δικτύου Ο.Τ.Ε., το οποίο αν και πλήρες στο νησί με την πρόταση αυτή θα βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το μεγάλο κόστος αυτής της επέμβασης μπορεί να μειωθεί εάν πραγματοποιηθεί κατά την ανακατασκευή του λοιπού οδικού δικτύου του οικισμού και στο υπόλοιπο νησί κατά την ποιοτική αναβάθμιση των οδών, η οποία είναι απαραίτητη. Τέλος, θα αποδεσμεύσει τον οικισμό από στοιχεία που αλλοιώνουν την εικόνα του.

Πίνακας 17_ Άξονας 4_ **Κοινωνική μέριμνα - δημόσια υγεία - εκπαίδευση**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Κοινωνική μέριμνα - δημόσια υγεία - εκπαίδευση	4.1	Ανακαίνιση κτιρίου ΠΙΚΠΑ [πρώην Caserma di Regina Mitraglieri] για προσωρινή χρήση ως φιλοξενία προσφύγων ,με μακροπρόθεσμη μελέτη επανάρχησης	Υψηλή
	4.2	Συντήρηση χώρων εκπαίδευσης και βελτίωσης της λειτουργίας τους	Υψηλή
	4.3	Μετεγκατάσταση των Δημόσιων υπηρεσιών υγείας στο δυτικό τμήμα του οικισμού σε γεινίαση με το νοσοκομείο - προοπτική αποδέσμευσης του χώρου στα Λέπιδα	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο συγκεκριμένος άξονας αφορά δράσεις κοινωνικής μέριμνας, στρατηγικές επιλογές για χωροθέτηση των εγκαταστάσεων δημόσιας υγείας, την ενίσχυση των υπηρεσιών τους και τέλος τη βελτίωση της λειτουργίας των χώρων εκπαίδευσης.

4.1_ Απαραίτητη και συνάμα άμεση ανάγκη χαρακτηρίζεται η συνδρομή στο έργο των εθελοντικών οργανώσεων που δρουν στο νησί με την ανακαίνιση του κτιρίου ΠΙΚΠΑ [πρώην Caserma di Regina Mitraglieri] και την παραχώρησή του για την προσωρινή φιλοξενία των προσφύγων. Η πρόταση αυτή μπορεί να ανατρέψει τα σχέδια περί «στρατοπέδων συγκέντρωσης» χαρακτηρίζεται όμως περισσότερο ανθρώπινη και αποδεικνύει έμπρακτα ότι το νησί έχει μάθει από το πρόσφατο παρελθόν του, που το στιγμάτισαν εξορίες και άσυλα. Ακόμη το κτίριο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τον αστικό ιστό του Λακκιού και έτσι δε δημιουργείται η αίσθηση του αποκλεισμού ή της περιφραξης σε έναν τόπο μακριά από την κοινωνική ζωή. Η ενσωμάτωση των ανθρώπων αυτών θα είναι πιο εύκολη για όσο καιρό μείνουν στο νησί αφού θα έρχονται σε επαφή με τους κατοίκους του νησιού και δε θα είναι εξορισμένοι στον ίδιο τόπο. Τέλος, η επέμβαση αυτή θα βοηθήσει στη μελλοντική επανάχρηση του ιστορικού αυτού κτιρίου.

4.2_ Προτείνεται η συντήρηση των εγκαταστάσεων εκπαίδευσης με αποκατάσταση των κτιριακών προβλημάτων, η συνεχής διαθεσιμότητα της υποτιθέμενης αυτονόητης παροχής θέρμανσης και η βελτίωση της λειτουργίας τους με διαθέσιμο προσωπικό. Οι προτάσεις αυτές προβλέπεται να είναι σημαντικές για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού έργου.

4.3_ Προτείνεται η μετεγκατάσταση των Δημόσιων υπηρεσιών υγείας στο δυτικό τμήμα του οικισμού σε γεινίαση με το νοσοκομείο. Ταυτόχρονα προτείνεται η αναβάθμιση των κτιριακών εγκαταστάσεων του Κρατικού Θεραπευτηρίου Λέρου, η στελέχωση του νοσοκομείου με όλες τις ειδικότητες και ο εξοπλισμός του με πλήρες ιατρικό υλικό. Μ' αυτό τον τρόπο το νοσοκομείο της Λέρου θα αναβαθμίσει και θα βελτιώσει τις παρεχόμενες υπηρεσίες του ώστε να ανταποκρίνεται στην προβλεπόμενη ακτίνα εξυπηρέτησής του. Δηλαδή το νησί της Λέρου και τα γύρω νησιά του βορείου τμήματος Δωδεκανήσου Λειψοί, Πάτμος, Αγαθονήσι κ.ά. Επιπλέον θα μειωθεί η εξάρτηση του νησιού από τη Ρόδο και από την Αθήνα όπου και απευθύνονται οι κάτοικοι για βασικές ιατρικές υπηρεσίες.

Η πρόταση αυτή συμβαδίζει με τις κατευθύνσεις του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δ. Λέρου '09 και διευκολύνει την προοπτική αποδέσμευσης του χώρου στην περιοχή Λέπιδα που λειτουργεί μέχρι και σήμερα το ψυχιατρικό ίδρυμα. Στην περιοχή των Λεπίδων υπάρχει μεγάλη έκταση με πολυάριθμο αξιόλογο ιστορικό κτιριακό απόθεμα που κτίστηκε κατά την περίοδο της Ιταλοκρατίας. Στο χώρο αυτό δημιουργήθηκε η Ιταλική αεροναυτική βάση Gianni Rosseti ενώ αργότερα υποδέχθηκε με ωμό τρόπο όλες τις «περιθωριακές» πληθυσμιακές ομάδες της Ελλάδας. Μελλοντικά είναι δυνατό να γίνει ένα σχέδιο αξιοποίησης της περιοχής των Λεπίδων που θα είναι αποδεκτό από τους φορείς και τον πληθυσμό του νησιού ώστε το νησί να ξεφύγει «μια και καλή» από την ασυλοποιημένη οικονομία που το συντηρούσε.

Πίνακας 18_ Άξονας 5_ **Οικονομία και απασχόληση**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Οικονομία και απασχόληση	5.1	Θεματικός τουρισμός [συνεδριακός, πολιτιστικός, ιαματικός, θαλάσσιος]	Υψηλή
	5.2	Λειτουργία λαϊκής αγοράς στον αίθριο χώρο του κτιρίου της Αγοράς & έκθεση τοπικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης	Υψηλή
	5.3	Βελτίωση της λειτουργίας του κινηματοθεάτρου	Μεσαία
	5.4	Έπανάλειτουργία του Ξενοδοχείου Λέρου	Μεσαία
	5.5	Δημιουργία ελκυστικού περιβάλλοντος για εγκατάσταση δημιουργικών επιχειρήσεων	Μεσαία

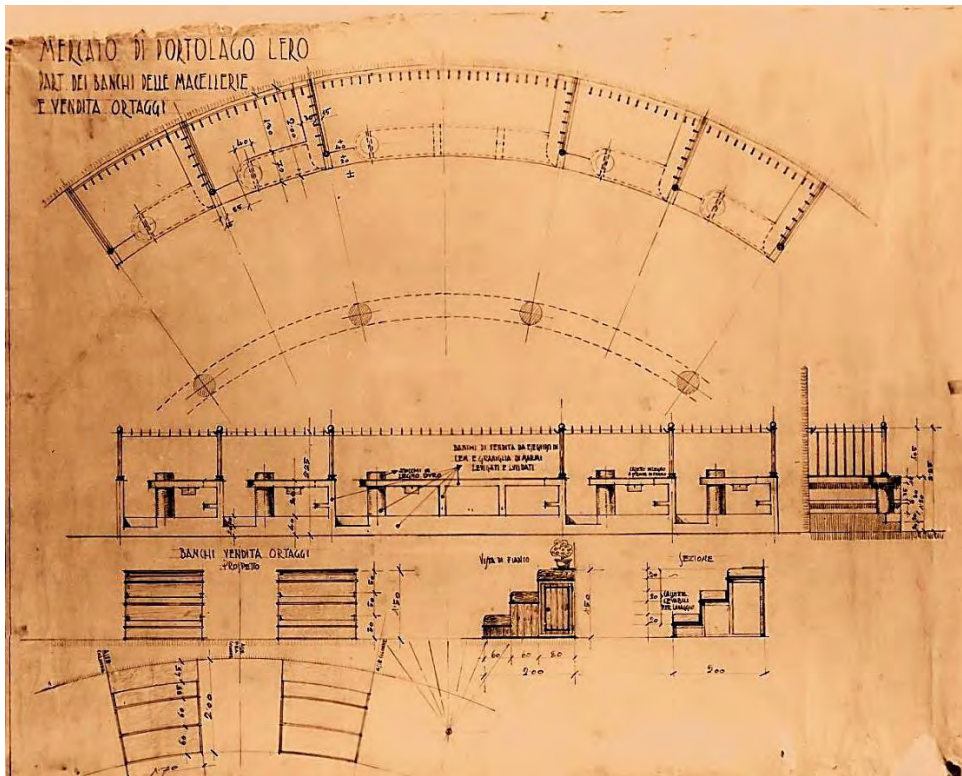
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο άξονας αυτός αφορά στρατηγικές επιλογές για τη διαμόρφωση του παραγωγικού προτύπου του οικισμού και του νησιού σε μεγαλύτερη κλίμακα. Είναι δράσεις με «μικρό» σχετικά κόστος που θα συγκρατήσουν τον πληθυσμό στο νησί, θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας και θα αποφέρουν έσοδα στο νησί και στο Δήμο ειδικότερα.

5.1_ Προτείνεται αρχικά ο προσανατολισμός της τουριστικής πολιτικής του νησιού σε εναλλακτικά – θεματικά πρότυπα τα οποία δύναται να υποστηρίξει. Ο τουρισμός είναι ένας από τους σημαντικότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και είναι ικανός να αποφέρει εξωγενές εισόδημα στο νησί. Η ιστορία, η πολιτιστική παρακαταθήκη και η μορφολογία του Λακκιού μπορούν να υποστηρίξουν συνεδριακό, πολιτιστικό, ιαματικό και θαλάσσιο τουρισμό. Στο Λακκί μπορούν να πραγματοποιηθούν συνέδρια περί αρχιτεκτονικής, πολιτισμού, περιβάλλοντος, τοπίου, ιατρικής, επιστημονικά συμπόσια και συζητήσεις. Ακόμη η θέση του οικισμού διευκολύνει τη σύνδεση μέσω περιπάτου με τις Ιταλικές οχυρωματικές εγκαταστάσεις και ο πλούσιος κόλπος του μπορεί να αξιοποιηθεί με πολλούς τρόπους. Στο βυθό του κόλπου του Λακκιού υπάρχει το ναυάγιο του Αντ. Βασ. Όλγα και ανθυποβρυχιακά δίκτυα στην είσοδο του κόλπου που είχαν τοποθετήσει οι Ιταλοί πριν ακόμα από τον πόλεμο. Το μέγεθος ακόμη του κόλπου μπορεί να φιλοξενήσει αγώνες φουσκωτών σκαφών και στάσεις διεθνών ιστιοπλοϊκών αγώνων [Regatta]. Η στροφή σε τέτοιους είδους τουριστικές δραστηριότητες θα αναπτύξει τις παρεχόμενες υπηρεσίες στον οικισμό και θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας.

5.2_ Προτείνεται η λειτουργία λαϊκής αγοράς στον αίθριο χώρο του κτιρίου της Αγοράς με παράλληλη έκθεση τοπικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης. Μέχρι και σήμερα ποτέ δεν έχει λειτουργήσει στο νησί λαϊκή αγορά και η κάτοικοι δεν είχαν ποτέ πρόσβαση σε φθηνότερα είδη πρώτης ανάγκης, ενώ κατά την Ιταλοκρατία το κτίριο προοριζόταν και τελικά λειτουργούσε ως τέτοιο. Αυτό αποδεικνύεται και από τα παρακάτω σχέδια των πάγκων πωλήσεων. Ακόμη η έκθεση των παραδοσιακών προϊόντων στον χώρο αυτό θα συμβάλλει στην ανάδειξή τους και στην κάρπωση της υπεραξίας μέσα από τις συνεργασίες των παραγωγών του νησιού, τη σύσταση τοπικής εγχώριας «μπράντας» και τις εξαγωγές. Ο τομέας των επώνυμων βιολογικών προϊόντων ιεραρχεί την ποιότητα έναντι της ποσότητας και έχει δυνατότητες πολύ σοβαρής ανάπτυξης, χάρη στη μεγάλη βιοποικιλότητα του νησιού.

Εικόνα 16_ Σχέδιο πάγκων πωλήσεων

Πηγή: ΓΑΚ παράρτημα Λέρου

5.3_ Προτείνεται η βελτίωση της λειτουργίας του κινηματοθεάτρου το οποίο τα τελευταία χρόνια, ενώ έχει επέλθει μία πλήρης και επιτυχημένη αρχιτεκτονικά ανακαίνιση, λειτουργεί κυρίως ως χώρος διεξαγωγής ομιλιών. Αυτό το κτίριο – στολίδι μπορεί να βελτιώσει τη λειτουργία του σταδιακά με την προβολή κάποιων νέων ταινιών, είτε με αφιερώματα σε παλιές κλασικές ταινίες. Με τη δράση αυτή θα προσφέρεται ένας τρόπος ψυχαγωγίας του μόνιμου πληθυσμού ειδικά τους χειμερινούς μήνες κατά τους οποίους οι επιλογές είναι λιγοστές και μακροπρόθεσμα θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας και θα είναι ικανή να συγκρατήσει μέρος του πληθυσμού. Ακόμη προτείνονται συχνότερες θεατρικές παραστάσεις είτε από τη δραστήρια και ταλαντούχα Θεατρική Ομάδα Λέρου είτε από θιάσους που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Σε βάθος χρόνου η πρόταση αυτή μπορεί να οδηγήσει στη διεξαγωγή Φεστιβάλ Θεάτρου στο Λακκί της Λέρου.

5.4_ Προτείνεται ακόμη μετά την ολοκλήρωση των εργασιών του ξενοδοχείου Λέρου η επαναλειτουργία του. Η επαναλειτουργία του

ξενοδοχείου θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας στο νησί, θα συγκεντρώσει τον νεανικό πληθυσμό του και παράλληλα θα αποτελέσει ιδιαίτερα σημαντική πηγή εσόδων για τον Δήμο Λέρου εφόσον αποτελεί ιδιοκτησία του. Ακόμη, εξαιτίας της γειτνίασης του κτιρίου με αυτά του κινηματοθεάτρου, του πρώην Ιταλικού Δημαρχείου, της Αγοράς [μετά τις προτεινόμενες επεμβάσεις] καθίσταται σαν αξιόλογος χώρος φιλοξενίας συνεδρίων και συμβάλλει στη νέα οργανωμένη και διαφοροποιημένη από τα πρότυπα της Ρόδου και της Κω τουριστικής πολιτικής του νησιού. Το σύμπλεγμά των κτιρίων αυτών μπορεί να λειτουργήσει ως cluster πολιτισμού.

5.5_ Προτείνεται η δημιουργία ελκυστικού οικονομικού περιβάλλοντος για δραστηριότητες του τριτογενή τομέα παραγωγής. Με τις προτεινόμενες επεμβάσεις η περιοχή μελέτης θα είναι ιδανική να φιλοξενήσει επιχειρήσεις και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών λόγω του νέου χαρακτήρα της. Ωστόσο η δημιουργία κατάλληλου οικονομικού περιβάλλοντος με φοροελαφρύνσεις, επενδυτικά κίνητρα λόγω των προβλημάτων που δημιουργεί η απόσταση από την ενδοχώρα, θα λειτουργήσει συνεργητικά στην προσέλκυση δημιουργικών επιχειρήσεων όπως αρχιτεκτονικά, γραφιστικά, διαφημιστικά, τουριστικά γραφεία και επιχειρήσεις τύπου start – up. Σημειώνεται ωστόσο ότι η συγκεκριμένη πρόταση απευθύνεται σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ποιότητας που συνιστούν τη βάση της Ελληνικής οικονομίας και όχι σε μεγάλες και «ανώνυμες».

Πίνακας 19_ Άξονας 6_ Τεχνολογία - ψηφιακή πραγματικότητα - ευαισθητοποίηση κατοίκων και φορέων

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Τεχνολογία - ψηφιακή πραγματικότητα - ευαισθητοποίηση κατοίκων και φορέων	6.1	Ενημέρωση περί του πολιτιστικού πλούτου του νησιού	Υψηλή
	6.2	Δημιουργία κλίματος ευαισθητοποίησης για τον τόπο και ενδιαφέροντος για τον δημόσιο χώρο	Υψηλή
	6.3	Συμμετοχή στον σχεδιασμό	Υψηλή
	6.4	Επιδαπέδεις - ηλεκτρονικές - ενημερωτικές οθόνες αφής σε κάθε ιστορικό κτίριο	Μεσαία
	6.5	Δημιουργία hot spot ασύρματου internet στους δημόσιους χώρους και στα δημόσια κτίρια	Μεσαία
	6.6	Διαγωνισμός για τη δημιουργία smart phone application για το Λακκί - Porto Lago	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο συγκεκριμένος άξονας παρέμβασης αποσκοπεί στην αλλαγή της νοοτροπίας των ίδιων των κατοίκων και των φορέων του νησιού. Επίσης σκοπεύει στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων προβολής του οικισμού με τη χρήση νέων τεχνολογικών μεθόδων.

6.1_6.2_6.3_ Πολλά από τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στον οικισμό κατά την επιτόπια έρευνα, κρίνεται ότι οφείλονται στην άγνοια και στην έλλειψη αισθήματος υποχρέωσης προς τον δημόσιο χώρο. Τέτοια ήταν η καταπάτηση του δημόσιου χώρου, η προσβολή του αξιόλογου δομημένου περιβάλλοντος κ.ά. Προτείνεται λοιπόν η ακριβής ενημέρωση σχετικά με τον πολιτιστικό πλούτο του νησιού στο σύνολό του, η δημιουργία κλίματος ευαισθητοποίησης για τον τόπο και ενδιαφέροντος για τον δημόσιο χώρο. Η πρόταση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για να γίνουν κατανοητές οι δυνατότητες της πολιτιστικής παρακαταθήκης που με κάθε ευκαιρία αλλοιώνεται. Επίσης είναι αναγκαίο να γίνει κατανοητή και η υπεραξία την οποία δύνανται να αποκομίσουν οι κάτοικοι του νησιού από την πολιτιστική κληρονομιά του. Πρέπει να τονιστεί όμως ότι

τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων θα είναι ορατά μακροπρόθεσμα και όχι άμεσα όπως προέβλεπε μέχρι τώρα η τοπική νοοτροπία. Μ' αυτό τον τρόπο οι κάτοικοι του νησιού θα σεβαστούν το δημόσιο χώρο, το δομημένο περιβάλλον και θα συμμετέχουν στον σχεδιασμό της περιοχής εκφέροντας άποψη και όχι απορρίπτοντάς τον χωρίς σκέψη.

6.4_ Τα διάφορα τεχνολογικά μέσα προβολής μνημείων έχουν εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια ραγδαία. Προτείνεται η χρήση τεχνολογικών μεθόδων και ειδικότερα επιδαπέδιων – ηλεκτρονικών – ενημερωτικών οθόνων αφής σε κάθε ιστορικό κτίριο. Η πρόταση αυτή θα πλαισιώνει τις ανωτέρω προτάσεις αναμόρφωσης κτισμένου και αδόμητου, θα αναδεικνύει το πολιτιστικό απόθεμα και θα αποδεικνύει ότι τα μάτια της κοινωνίας του οικισμού βλέπουν το παρελθόν του με μάτια στραμμένα στο μέλλον.

6.5_ Ανάγκη των χρηστών συσκευών τεχνολογίας για ασύρματο ίντερνετ οπουδήποτε είναι μεγάλη και ταυτόχρονα η συγκεκριμένη παροχή θεωρείται αυτονόητη και δωρεάν σε ορισμένες πόλεις. Προτείνεται η δημιουργία hot spot ασύρματου ίντερνετ στους δημόσιους χώρους και στα δημόσια κτίρια του οικισμού. Η πρόταση αυτή θα λειτουργήσει αθροιστικά στην ελκυστικότητα των χώρων αυτών ενώ παράλληλα θα βελτιώσει και τη διάδοση του προσφερόμενου σήματος. Τέλος θα είναι ένα ακόμη πλεονέκτημα στην προσέλκυση δημιουργικών επιχειρήσεων και θα μειώσει το κόστος εργασίας τους.

Πίνακας 20_ Άξονας 7_ **Ανάδειξη του παράκτιου χώρου ως χώρος αναψυχής και τουρισμού**

ΑΞΟΝΑΣ		Δράση	Προτεραιότητα
Ανάδειξη του παράκτιου χώρου ως χώρος αναψυχής και τουρισμού	7.1	Χάραξη οριογραμμής αιγιαλού και παραλίας/ χερσαίας και θαλάσσιας ζώνης λιμένα	Υψηλή
	7.2	Αποκατάσταση βλαβών παραλιακού κρηπιδώματος λιμένα και ενίσχυση κτιριακών και μη αναγκών του	Υψηλή
	7.3	Δημιουργία υδατοδρομίου στον κόλπο και χώρου επιβίβασης σε πλωτή προβλήτα εγκάρσια στον λιμένα	Υψηλή
	7.4	Δημοτική μαρίνα σκαφών αναψυχής [πλωτές προβλήτες, πλήρης εξυπηρέτηση]	Μεσαία
	7.5	Αποκατάσταση του προβλήτα που βρίσκεται σε αχρησία στο ανατολικό τμήμα	Μεσαία
	7.6	Έλεγχος και προστασία των θαλάσσιων υδάτων του κόλπου από ρύπανση	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο τελευταίος άξονας παρέμβασης στοχεύει στην εφαρμογή των εργαλείων του θεσμικού πλαισίου για την προστασία του παράκτιου χώρου αλλά περιλαμβάνει και μία σειρά αναγκαίων και δυναμικών προτάσεων για την αξιοποίησή του που θα ολοκληρώσουν τις λειτουργίες του οικισμού και θα τον καταστήσουν ως χώρο αναψυχής και τουρισμού.

7.1_ Προτείνεται η μελέτη χάραξης οριογραμμών αιγιαλού και παραλίας στο τμήμα του παραλιακού μετώπου που ορίζεται από τον προβλήτα στο ανατολικό τμήμα του οικισμού μέχρι τον κεντρικό λιμένα. Παράλληλα προτείνεται ο καθορισμός της χερσαίας και θαλάσσιας ζώνης του κεντρικού λιμένα και των επιτρεπόμενων χρήσεων στο χώρο αυτό. Η πρόταση αυτή είναι μεγάλης σημασίας και ταυτόχρονα χαμηλής χρηματικής αξίας. Προβλέπεται ότι θα αποδώσει ένα ξεκάθαρο καθεστώς στο παραλιακό μέτωπο και στον λιμένα το οποίο μόνο θετικά μπορεί να λειτουργήσει για τις μελλοντικές τους χρήσεις. Επίσης θα παρέχει τη

δυνατότητα αποδέσμευσης κοινοτικών κονδυλίων για επεμβάσεις διαμόρφωσης, και ανάπτυξης δραστηριοτήτων κρίσιμων για το νησί. Τέτοιες είναι μία δημοτική μαρίνα σκαφών αναψυχής ή ένα υδατοδρόμιο.

7.2_ Τα τελευταία χρόνια ο κεντρικός λιμένας του νησιού αντιμετωπίζει σημαντικό δομικό πρόβλημα. Προτείνεται η αποκατάσταση των βλαβών του παραλιακού κρηπιδώματος του λιμένα καθώς και η ενίσχυση των κτιριακών και μη αναγκών του. Ειδικότερα προτείνεται αναβάθμιση και ο εξοπλισμός με την απαιτούμενη υποδομή [υπαίθριες και κτιριακές εγκαταστάσεις λειτουργίας, αναμονής – εξυπηρέτησης, υποδοχής – προώθησης επιβατών και προϊόντων] και βελτίωση των τεχνικών χαρακτηριστικών του ώστε να είναι δυνατή η λειτουργία του ανεξαρτήτων καιρικών συνθηκών. Η αποκατάσταση αυτή μπορεί να οδηγήσει και σε μελλοντική αξιοποίηση του λιμένα ως πύλη εισόδου – εξόδου. Η πρόταση αυτή υποστηρίζεται από το μέγεθος του λιμένα, το υφιστάμενο και μελλοντικά ενισχυμένο κτιριακό δυναμικό του και την άμεση οδική σύνδεση με το υπόλοιπο νησί με ικανοποιητικό πλάτος οδού.

7.3_ Προτείνεται η δημιουργία υδατοδρομίου στον κόλπο του Λακκιού με χώρο επιβίβασης σε πλωτή προβλήτα εγκάρσια στον λιμένα. Ο νόμος Ν.4146/2013 άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία ενός βιώσιμου και λειτουργικού δικτύου υδροπλάνων. Η μορφολογία του κόλπου του οικισμού που δεν επιτρέπει να συμβούν έντονα καιρικά φαινόμενα και το μέγεθός του επιτρέπουν τη δημιουργία αυτού του εγχειρήματος ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλλει καταλυτικά στο βιωτικό επίπεδο των κατοίκων του νησιού. Τα επιδοτούμενα δρομολόγια συμβατικών αεροπλάνων έχουν σταματήσει για τα ακριτικά νησιά, τα δρομολόγια των πλοίων ειδικά τους χειμερινούς μήνες δεν είναι συχνά με αποτέλεσμα οι κάτοικοι είτε να εγκλωβίζονται στο νησί για οικονομικούς λόγους και εξαιτίας των καιρικών συνθηκών, είτε να επιβαρύνονται περισσότερο από κάθε άλλον Έλληνα για σαράντα λεπτά πτήσης εσωτερικού. Τα υδροπλάνα μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην άμβλυνση των περιφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και στην αντιμετώπιση του προβλήματος της νησιωτικότητας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αλλά και της Ελλάδας

γενικότερα. Με αυτό το μέσο μεταφοράς θα προσφέρονται εναλλακτικοί τρόποι ταξιδιού, αυξημένα δρομολόγια, εναλλακτικοί χώροι προσαπογείωσης και το ταξίδι θα γίνεται μία σύντομη εμπειρία.

7.4_ Προτείνεται η δημιουργία δημοτικής μαρίνας σκαφών αναψυχής με πλήρεις παροχές εξυπηρέτησης και εξοπλισμού. Η μαρίνα προτείνεται να γίνει με πλωτές προβλήτες στον κόλπο του Λακκιού μπροστά από τον ιστορικό πυρήνα του οικισμού. Με τη δράση αυτή ο Δήμος Λέρου μπορεί να υποστηρίξει μία επιπλέον μορφή εναλλακτικού τουρισμού να έχει επιπλέον έσοδα. Σημειώνεται ότι η λειτουργία της μαρίνας αυτής προβλέπεται να ακολουθεί τους περιβαλλοντικούς περιορισμούς αλλά και στάνταρ ποιότητας, ασφάλειας και τιμής.

7.5_ Προτείνεται ακόμη η αποκατάσταση των δομικών αναγκών του προβλήτα που βρίσκεται σε αχρησία για πολλά χρόνια στο νοτιοανατολικό τμήμα του οικισμού. Στο χώρο αυτό προβλέπεται να δένουν φορτηγά πλοία που εισέρχονται στον κόλπο και προβλέπεται να μείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα δεμένα. Η πρόταση αυτή είναι αναγκαία ειδικά τους θερινούς μήνες καθώς απελευθερώνεται μεγάλος χώρος στο δυτικό τμήμα του οικισμού μπροστά από το μνημείο πεσόντων του Αντ. Βασ. Όλγα που δύναται να αξιοποιηθεί από την ιδιωτική μαρίνα που έχει την έδρα της εκεί.

7.6_ Προτείνεται η μέριμνα για την ποιότητα των υδάτων του κόλπου. Είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο συνεχής έλεγχος της ποιότητας των θαλάσσιων υδάτων και η προστασία τους από τη ρύπανση. Προτείνεται η επιβολή αυστηρών προστίμων στα πρόσωπα που δραστηριοποιούνται στον θαλάσσιο χώρο και δεν λειτουργούν στα περιβαλλοντικά πλαίσια και στους περιορισμούς των εκάστοτε μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Συνιστά επιλογή της δεδομένης μελέτης, η πραγματοποίηση των ανωτέρω δράσεων να γίνει σε **δύο διαδοχικές φάσεις**. Η επιλογή αυτή έγινε για τη βέλτιστη εφαρμογή των προτάσεων του σχεδίου προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής μελέτης και για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών που θα προκύψουν απ' αυτές. Επίσης λήφθηκαν υπόψη οι άμεσες ανάγκες της περιοχής, η εφικτότητα πραγματοποίησης των δράσεων στο άμεσο μέλλον αλλά και η προτεραιότητά τους όπως αυτή εκτιμήθηκε. Παρακάτω παρατίθενται οι δύο φάσεις υλοποίησης των αξόνων παρέμβασης με ιεραρχημένες τις προτεινόμενες δράσεις.

Πίνακας 21_ Πρώτη φάση υλοποίησης - Ιεράρχηση δράσεων

Σειρά	Δράση	Προτεραιότητα
1	Κήρυξη διατηρητέων Κτιρίων	Υψηλή
2	Χάραξη οριογραμμής αιγιαλού και παραλίας/ χερσαίας και θαλάσσιας ζώνης λιμένα	Υψηλή
3	Αποκατάσταση βλαβών παραλιακού κρηπιδώματος λιμένα και ενίσχυση κτιριακών και μη αναγκών του	Υψηλή
4	Ανακαίνιση κτιρίου ΠΙΚΠΑ [πρώην Caserma di Regina Mitraglieri] για προσωρινή χρήση ως φιλοξενία προσφύγων ,με μακροπρόθεσμη μελέτη επανάχρησης	Υψηλή
5	Δημιουργία υδατοδρομίου στον κόλπο και χώρου επιβίβασης σε πλωτή προβλήτα εγκάρσια στον λιμένα	Υψηλή
6	Αναθεώρηση - επικαιροποίηση πολεοδομικού σχεδίου οικισμού	Υψηλή
7	Αισθητική αναβάθμιση - ανάπλαση ελεύθερων χώρων [μνημείων /πλατειών]	Υψηλή
8	Κυκλοφοριακή οργάνωση	Υψηλή
9	Ολοκλήρωση εργασιών Ξενοδοχείου Λέρου	Υψηλή
10	Τουριστική προβολή - Place Marketing	Υψηλή
11	Θεματικός τουρισμός [συνεδριακός, πολιτιστικός, ιαματικός, θαλάσσιος]	Υψηλή
12	Αισθητική αποκατάσταση κτιρίου Αγοράς	Υψηλή
13	Ενημέρωση περί του πολιτιστικού πλούτου του νησιού	Υψηλή
14	Δημιουργία κλίματος ευαισθητοποίησης για τον τόπο και ενδιαφέροντος για τον δημόσιο χώρο	Υψηλή
15	Συμμετοχή στον σχεδιασμό	Υψηλή
16	Λειτουργία λαϊκής αγοράς στον αίθριο χώρο του κτιρίου της Αγοράς & έκθεση τοπικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης	Υψηλή
17	Συντήρηση χώρων εκπαίδευσης και βελτίωσης της λειτουργίας τους	Υψηλή
18	Βελτίωση της λειτουργίας του κινηματοθεάτρου	Μεσαία
19	Δημιουργία νέων χώρων πρασίνου	Μεσαία
20	Δημιουργία οργανωμένων χώρων στάθμευσης	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 22_ Δεύτερη φάση υλοποίησης - Ιεράρχηση δράσεων

Σειρά	Δράση	Προτεραιότητα
1	Οριοθέτηση ιστορικού πυρήνα	Μεσαία
2	Αισθητική αποκατάσταση νεότερων των Ιταλικών κτιρίων/ εξυγίανση όψεων όλων των κτιρίων	Μεσαία
3	Έπαναλειτουργία του Ξενοδοχείου Λέρου	Μεσαία
4	Χώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων στον όροφο του κτιρίου της Αγοράς	Μεσαία
5	Μουσειακός χώρος στον πύργο - ρολόι της Αγοράς.	Μεσαία
6	Κήρυξη των ευκαλύπτων ως "διατηρητέα στοιχεία της φύσης"	Μεσαία
7	Μελέτη κατάλληλης δένδροφύτευσης του οικισμού- παραλιακού μετώπου	Μεσαία
8	Επιδαπέδεις - ηλεκτρονικές - ενημερωτικές οθόνες αφής σε κάθε ιστορικό λτίριο	Μεσαία
9	Φωτισμός δημόσιων χώρων και δημόσιων διατηρητέων κτιρίων	Μεσαία
10	Περιβαλλοντική ενημέρωση - ευαισθητοποίηση περί καθαριότητας και ανακύκλωσης	Μεσαία
11	Μετεγκατάσταση των Δημόσιων υπηρεσιών υγείας στο δυτικό τμήμα του οικισμού σε γειτνίαση με το νοσοκομείο - προοπτική αποδέσμευσης του χώρου στα Λέπινδα	Μεσαία
12	Δημοτική μαρίνα σκαφών αναψυχής [πλωτές προβλήτες, πλήρης εξυπηρέτηση]	Μεσαία
13	Αποκατάσταση του προβλήτα που βρίσκεται σε αχρησία στο ανατολικό τμήμα	Μεσαία
14	Υπογείωση δικτύου Δ.Ε.Η.	Μεσαία
15	Υπογείωση δικτύου Ο.Τ.Ε.	Μεσαία
16	Δημιουργία ελκυστικού περιβάλλοντος για εγκατάσταση δημιουργικών επιχειρήσεων	Μεσαία
17	Έλεγχος και προστασία των θαλάσσιων υδάτων του κόλπου από ρύπανση	Μεσαία
18	Αποκατάσταση - συντήρηση και αναβάθμιση των αθλητικών χώρων	Μεσαία
19	Δημιουργία hot spot ασύρματου internet στους δημόσιους χώρους και στα δημόσια κτίρια	Μεσαία
20	Διαγωνισμός για τη δημιουργία smart phone application για το Λακκί - Porto Lago	Μεσαία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.4_ΦΟΡΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η αποτελεσματική εφαρμογή των προτεινόμενων δράσεων για τον επανακαθορισμό της ταυτότητας και του χαρακτήρα της περιοχής μελέτης καθώς και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων απαιτεί τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, δηλαδή των νομικών ή φυσικών προσώπων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και των τοπικών συλλόγων.

Η συνεργασία αυτή ωστόσο απαιτεί συντονισμό, καθοδήγηση και προγραμματισμό για να είναι επιτυχής. Η διαδικασία αυτή θεωρείται αδύνατο να επιτευχθεί μόνο από τον Δήμο Λέρου ως αυτόνομη διοικητική μονάδα καθώς δεν απουσιάζουν κι απ' αυτόν τα γνωστά προβλήματα των Ελληνικών ΟΤΑ. Έτσι η υλοποίηση των προτεινόμενων δράσεων για την «αναγέννηση» της περιοχής μελέτης, την μελλοντική επίτευξη των στρατηγικών στόχων και την εκπλήρωση του οράματος για το Λακκί, κρίνεται ότι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς τη σύσταση ενός φορέα ή φορέων υλοποίησης των συγκεκριμένων παρεμβάσεων. Για τη διαχείριση όλων των παραπάνω, ώστε να επιτευχθεί ένα ολοκληρωμένο και ομοιογενές αποτέλεσμα, κρίνεται σκόπιμη η δημιουργία του φορέα ή των φορέων υλοποίησης και οργάνωσης των απαραίτητων δράσεων για την περιοχή μελέτης. Στη δράση του φορέα αυτού θα συμμετέχουν και θα έχουν λόγο όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς. Η χωρική αρμοδιότητα του εν λόγω φορέα θα είναι η περιοχή του Λακκιού αρχικά και μελλοντικά δύναται με επιπλέον στελέχωση να περιλαμβάνει και το νησί της Λέρου στο σύνολό του. Ως φορέας υλοποίησης μιας ανάπλασης ορίζεται συνήθως μια υφιστάμενη ή μια νέα δημοτική ή κοινοτική επιχείρηση ή οργανισμός, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2508/97, η οποία θα αναλάβει εξ' ολοκλήρου την διαχείριση, την οργάνωση και την υλοποίηση των έργων αναμόρφωσης. Ο φορέας υλοποίησης εκτός από την εξασφάλιση της πραγματοποίησης των προτάσεων, θα είναι υπεύθυνος και για τον προγραμματισμό τους, τον έλεγχο λειτουργίας των προτεινόμενων δράσεων και για την εύρυθμη λειτουργία της περιοχής.

Σκοπός του οργανισμού, πέρα από τα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, θα είναι η εξεύρεση των κατάλληλων πηγών χρηματοδότησης για την πραγματοποίηση των κατασκευαστικών έργων. Οι πηγές αυτές θα προέρχονται είτε από κρατικά και ευρωπαϊκά κονδύλια είτε από ιδιωτικές επενδύσεις. Προτείνεται να λειτουργεί συνεργατικά και με ανατροφοδότηση με το Δήμο Λέρου, την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και την Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για την εύρεση των κατάλληλων κοινοτικών πόρων ώστε να έχουν και μεγαλύτερα οφέλη στην κοινωνία. Επίσης προτείνεται και η ανταλλαγή γνώσης και επιτυχημένων πρακτικών με αντίστοιχες περιοχές του εξωτερικού, όπως είναι ο Δήμος της Sabaudia της Ιταλίας, με τον οποίο πρόσφατα υπεγράφη σύμφωνο φιλίας με τον Δήμο Λέρου.

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, παίζει καθοριστικό ρόλο για τη πραγματοποίηση του σχεδίου, καθώς παρέχει το κεφάλαιο που απαιτείται για την πραγματοποίηση των έργων υποδομής αλλά και την εκπόνηση των σχετικών μελετών, που προηγούνται του σταδίου της υλοποίησης.

Η συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να έχει ως βασική προτεραιότητα την ικανοποίηση των συμφερόντων του πολίτη και της κοινωνίας και έπειτα την εξασφάλιση κέρδους για τους επενδυτές και τους επιχειρηματίες. Τέλος θεωρείται απαραίτητο, να εξακολουθήσει να λειτουργεί ο οργανισμός και μετά το πέρας του σχεδίου παρέμβασης, ώστε να αναλάβει τον έλεγχο της εφαρμογής του και τη λειτουργία των δράσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην Ελλάδα η κατάσταση όσον αφορά στην διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην ορθολογική διαχείρισή της δεν έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η υπάρχουσα νομοθεσία είναι ανεπαρκής, και αναφέρεται κυρίως στην προστασία ιστορικών μνημείων και αρχαιοτήτων και όχι αξιόλογων ιστορικών συνόλων και κτιρίων. Η έννοια της ολικής προστασίας είναι ανύπαρκτη. Το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει πολυνομία, μη ευέλικτους φορείς και αλληλοκάλυψη αρμόδιων φορέων [Γοσπονδίνη, Μπεριάτος & Ράσκου, 2007].

Η φύση του αντικειμένου προστασίας, καθώς συνιστά ταυτόχρονα πολιτιστικό πόρο και ζωντανή οντότητα, απαιτεί προσεκτική μελέτη. Η προστασία δεν μπορεί να βασίζεται σε μηχανιστικές λύσεις, καθώς οι οικισμοί δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ένα πολιτιστικό εύρημα που εκθέτεται σε μουσείο. Αποτελούν κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές οντότητες οι οποίες χρήζουν ολοκληρωμένης διαχείρισης.

Η έλλειψη ενός ενιαίου φορέα ο οποίος θα στελεχώνεται από πολλές ειδικότητες και θα φέρει την ευθύνη διατήρησης των αξιόλογων πολιτιστικών συνόλων έχει σαν συνέπεια ιδιωτικές ή συλλογικές πρωτοβουλίες να χάνονται κατά τις μακρές και κουραστικές γραφειοκρατικές διαδικασίες. Αυτή η κατάσταση επιδεινώνεται από την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπαρχόντων φορέων. Γεγονός είναι πως στο συγκεκριμένο θέμα υπάρχει και τεράστιο θεσμικό κενό, μιας και οι υπάρχουσες διατάξεις απαγορεύουν γενικά, χωρίς να προτείνουν λύσεις-απαντήσεις στις σύγχρονες ανάγκες.

Το Λακκί της Λέρου, αποτελώντας τη μεγαλύτερη Ιταλική επέμβαση στο χώρο στα Δωδεκάνησα αποτελεί το μοναδικό ζωντανό μνημείο μεσοπολεμικής βιομηχανικής αισθητικής στο νησί που ελάχιστα έχει μελετηθεί ενώ κατάφερε να επιβιώσει στο πέρασμα του χρόνου. Η περιοχή διατηρεί ακόμη το αρχικό πολεοδομικό ιστό και τον ιστορικό – πολιτιστικό χαρακτήρα που αποπνέουν τα ιστορικά κτίρια, παρά την άγνοια και την

έλλειψη ευθύνης για τον τόπο αυτό, των κατοίκων και των φορέων του νησιού. Τις τελευταίες δεκαετίες ωστόσο η ανεξέλεγκτη ανοικοδόμηση επηρέασε τη συνολική εικόνα του οικισμού, με ανώνυμα κτίσματα και στοιχεία. Επίσης οι κοινωνικοοικονομικές μεταβολές που τα τελευταία χρόνια είναι ραγδαίες δημιουργούν νέα προβλήματα κοινωνικά, αναπτυξιακά, περιβαλλοντικά με σημαντικές συνέπειες στο χώρο.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων και την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του οικισμού που με τη σειρά της θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής και θα αναβαθμίσει την ελκυστικότητά του, προτείνεται μία σειρά κατάλληλων παρεμβάσεων που θα υλοποιηθούν σε δύο φάσεις, ώστε να αποκτήσει το Λακκί έναν πιο δυναμικό ρόλο. Μακροπρόθεσμος στόχος παραμένει όμως, μέσα από το δεδομένο σχέδιο προστασίας και ανάδειξης, να καταρτιστεί ένα συγκροτημένο αναπτυξιακό σχέδιο για το νησί που θα επανακαθορίσει το ρόλο και τον χαρακτήρα του.

Με την αξιοποίηση των ενδογενών συγκριτικών πλεονεκτημάτων του ιστορικού οικισμού [αρχιτεκτονική παρακαταθήκη, παραλιακό μέτωπο, λιμάνι, μορφολογία του κόλπου] σε συνδυασμό με τις κατάλληλες προτεινόμενες επεμβάσεις δύναται να μετατραπεί το Λακκί σε έναν πολιτιστικό πόλο με ποιοτική τουριστική ανάπτυξη μεγαλύτερης διάρκειας. Παράλληλα με τις δράσεις που προτάθηκαν τα οφέλη από τον νέο χαρακτήρα του οικισμού θα διαχυθούν στην κοινωνία της Λέρου και θα τονώσουν όλους τους παραγωγικούς τομείς δημιουργώντας κίνητρα απασχόλησης και επένδυσης.

Οι συνολικές πολεοδομικές παρεμβάσεις στον χώρο στο πλαίσιο του ενιαίου σχεδιασμού, της μεταξύ τους σύνδεσης και της ελκυστικότητας προς τους κατοίκους αρχικά, θα συμβάλλουν στην δημιουργία χώρων, οι οποίοι θα καλύψουν τις ανάγκες των πολιτών σε πράσινο, σε ελεύθερους χώρους, σε γοητευτικό αστικό περιβάλλον, σε εναλλακτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες και ευκαιρίες ουσιαστικής ψυχαγωγίας. Ακόμη συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του παλαιού με το

νέο, του οικιστικού ιστού με τον παράκτιο χώρο και στην ανάδειξη της ιστορικότητας του τόπου.

Ο οικισμός Λακκί της Λέρου με την αξιοποίηση και εφαρμογή των δεδομένων παρεμβάσεων, καλείται να διαδραματίσει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάδειξη του πολιτισμού και την ενίσχυση του τουρισμού και να συμβάλλει καθοριστικά στην συνολική βελτίωση της αισθητικής, της λειτουργίας και εξυπηρέτησης, για την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στους κατοίκους και στους επισκέπτες της.

ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αραβαντινός, Ι.Α. [2007] *Πολοδομικός σχεδιασμός: Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Αργυρόπουλος, Θ. & Κωτσιόπουλος, Α.Μ. [1983] 'Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων'. Στο: *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Βόλου*. Σεπτέμβριος 1981. 2^η έκδ. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, ΤΕΕ.
- Βαλανίδου, Ε. [2008] *Προστασία, αναβάθμιση και ένταξη παραδοσιακών πυρήνων στον αστικό ιστό της πόλης. Η περίπτωση της παλιάς συνοικίας Μουττάλου*. Διπλωματική εργασία. Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Βενιάδου, Μ. [1984] *Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική: Λέρος*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Γεωργίου, Θ. [2015] 'Ευρώπη και προσφυγικό ζήτημα'. Εφημερίδα των Συντακτών, 17 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.efsyn.gr/arthro/eyropi-kai-prosfygiko-zitima>, [Τελευταία πρόσβαση 12/12/2015]
- Γοσποδίνη, Α., Μπεριάτος, Η. & Ράσκου, Ε. [2007] 'Διαχείριση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: Η διαχρονική εξέλιξη των πολιτισμών στην Ευρώπη και οι νέες προκλήσεις στην Ελλάδα'. *Αειχώρος*, 6 (1), σελ. 146-173.
- Γκουτίδης, Χ. [2009] 'Παρουσία στο χώρο και στο χρόνο, νήσος Λέρος: Ένας κρίκος στην καδένα της ιστορίας, Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου'. Στο *11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Management υπηρεσιών υγείας*. Χανιά, 22-25 Οκτωβρίου.
- Δέφνερ, Α. [1999/2006] *Σχεδιασμός για τον ελεύθερο χρόνο [τουρισμός – πολιτισμός - αθλητισμός. Διδακτικές σημειώσεις*. Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ήσυχος, Ε. [1989] *Το πανόραμα της Λέρου*. Λέρος: Εκδόσεις Μανώλης Ήσυχος.
- Ήσυχος, Α.Δ. [2014] *Η πόλη του Λακκίου της Λέρου= La cita di Porto Lago*. Λέρος: Ιστορικό Αρχείο Λέρου.
- Κοκκώσης, Χ., Δημητρίου, Κ. & Κωνσταντογλου, Μ. [1999] 'Δημιουργία Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών για τις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας'. Στο: *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών: Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών: Δυνατότητες και Εφαρμογές, Προοπτικές και Προκλήσεις*. Αθήνα, 9-10 Δεκεμβρίου.
- Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. [2001] *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*. Αθήνα: Κριτική.

- Κολώνας, Β. [2002] *Ιταλική Αρχιτεκτονική στα Δωδεκάνησα*. Αθήνα: Ολκός ΕΠΕ
- Κοτζαμάνης, Β., Τσιλιμίγκας, Γ. & Σταθάκης, Δ. [2008] 'Ο ρόλος των αλλοδαπών στη δομή και διάρθρωση του παράκτιου και νησιωτικού χώρου'. Στο: *10ο Εθνικό Συνέδριο Χαρτογραφίας*. Ιωάννινα, 12-15 Νοεμβρίου.
- Κότσαλη, Κ. [1978] 'Μηχανισμοί διατήρησης παραδοσιακών οικισμών'. *Άνθρωπος και Χώρος*. Διαθέσιμο στο: <http://www.akx.gr> [Τελευταία πρόσβαση 05/01/2016].
- Κυράνης, Α. [2011] *Προτάσεις για πρωτοβουλίες αναστροφής της αρνητικής οικονομικής κατάστασης στο νησί της Λέρου: Dubai ή Λέρος;* Διαθέσιμο στο: <http://www.kyranis.gr/el/texts/selected/dubai-leros> [Τελευταία πρόσβαση 15/01/2016].
- Μεγαλοοικονόμου, Θ. [2015] 'Ξανά προς στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Λέρο'. *Εφημερίδα των Συντακτών*, 11 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.efsyn.gr/arthro/xana-pros-stratopedo-sygkentrosis-sti-lesvo>, [Τελευταία πρόσβαση 12/12/2015].
- Μπεριάτος, Η. [2015] 'Κτισμένη κληρονομιά'. *Εφημερίδα των Συντακτών*, 17 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.efsyn.gr/arthro/ktismeni-klironomia> [Τελευταία πρόσβαση 9/12/2015].
- Οικονόμου, Δ. [2004] 'Αστική αναγέννηση και πολεοδομικές αναπλάσεις'. *Τεχνικά Χρονικά*, 3. Διαθέσιμο στο: <http://www.ceam.gr/ftp/2010/trexonta/trexonta-arthra-astikh-anagenisi.pdf> [Τελευταία πρόσβαση 22/11/2015].
- Οικονόμου, Δ. [2010] 'Εισαγωγή στην ελληνική και διεθνή εμπειρία από την εφαρμογή προγραμμάτων αστικής αναγέννησης: Προτάσεις για το μέλλον'. Στο: *Προγράμματα Αστικής Αναγέννησης και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Ελληνικές και Βρετανικές Εμπειρίες*. Θεσσαλονίκη: 28 Μαΐου.
- Οικονόμου, Δ. [2010] *Πολεοδομική πολιτική. Διδακτικές σημειώσεις*. ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Παπαγεωργίου, Μ., Λαϊνάς Ι. & Νικολακοπούλου Χ. [2010] 'Η χωροταξία της μνημειακής πολιτιστικής κληρονομιάς: Κατευθύνσεις σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο'. Στο: Μπεριάτος, Η. & Παπαγεωργίου, Μ. [επιμ.] *Χωροταξία – πολεοδομία – περιβάλλον στον 21ο αιώνα: Ελλάδα – Μεσόγειος*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σελ. 619-634.
- Παπαθεοχάρη, Θ. & Κοκκώσης, Χ. [2009] 'Ανάπλαση παραλιακού μετώπου στις πόλεις της Μεσογείου σε σχέση με την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών'. Στο: *Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*. Βόλος, 24-27 Σεπτεμβρίου.

- Σαπουνάκης, Α. [2015] *Το δομημένο περιβάλλον και ο παράγων «χρόνος»*. Διάλεξη ΠΜΣ. ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Στεφάνου, Ι., Χατζοπούλου-Τζικα, Α. & Νικολαΐδου Σ. [1995] *Αστική ανάπλαση*. Αθήνα: ΤΕΕ.
- Φράγκου, Μ. [2009] 'Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την διαχείριση των παράκτιων ζωνών και η εφαρμογή της στην Ελλάδα'. Στο: 1ο Ελληνοκινεζικό φόρουμ για το περιβάλλον. Αθήνα, 3-4 Δεκεμβρίου.
- Χριστοδούλου, Ν. [2010] *Προγράμματα αστικής αναγέννησης και εξευγενισμός: Μονοσήμαντη ή πολυδιάστατη σχέση; Διπλωματική εργασία*. ΤΜΧΠΠΑ, ΠΘ.

Θεσμικά Κείμενα

Ν.5351/1932 «Περί αρχαιοτήτων»

Ν.1469/1950 [ΦΕΚ 169/Α' 07-08-1950], 'Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830'

ΒΔ της 06-02-1956 [ΦΕΚ 47/Α'/ 08-02-1956], 'Περί καθορισμού των επαρχιακών οδών των Νομών του Κράτους κατά τις διατάξεις του Νόμου 3155)1955 περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών'

ΠΔ της 19-10-1978 [ΦΕΚ 594/Δ/ 13-11-1978], 'Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών'

Ν.1103/1980 [ΦΕΚ 297/Α'/ 29-12-1980], 'Για την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών'

Ν.1337/1983 [ΦΕΚ 33/Α'/ 14-03-1983], 'Επεκτάσεις πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις'

ΠΔ 161/1984 [ΦΕΚ 54/Α'/ 30-04-1984], 'Για την ανακατανομή αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών Χωροταξίας οικισμού και περιβάλλοντος'

Ν.1512/1985 [ΦΕΚ Α4/ 11-01-1985], 'Τροποποίηση και συμπλήρωση πολεοδομικών διατάξεων, ρύθμιση συναφών θεμάτων και θεμάτων του Ταμείου Νομικών'

ΠΔ της 24-05-1985 [ΦΕΚ 270/Δ/ 31-05-1985], 'Τροποποίηση των όρων και περιορισμών δόμησης των γηπέδων των κειμένων εκτός ρυμοτομικών σχεδίων των πόλεων και εκτός των ορίων των νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών'

Ν.1577/1985 [ΦΕΚ 210/Α'/ 18-12-1985], 'Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός'

Ν.1650/1986 [ΦΕΚ 160/Α'/ 16-10-1986], 'Για την προστασία του περιβάλλοντος'

- ΠΔ της 15-04-1988 [ΦΕΚ 317/Δ/ 28-04-1988], 'Διατήρηση, επισκευή, ανακατασκευή καλλιτεχνικών και στατικών στοιχείων διατηρητέων κτιρίων'
- Ν.2039/1992 [ΦΕΚ 61/Α'/ 13-04-1992], 'Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης'
- Κανονισμός [ΕΟΚ] αριθ. 3911/1992 του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1992 «σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών» [ΕΕ L 395/ 31-12-1992].
- Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 1993, σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους [ΕΕ L 74 της 27-03-1993].
- ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1299/25526 [ΦΕΚ 503/Β/ 07-06-1995], 'Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κινηματοθεάτρου και του Ξενοδοχείο «Λέρος» στο Λακκί της Λέρου Δωδεκανήσων'
- Ν.2508/1997 [ΦΕΚ 124/Α' 13-06-1997], 'Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις'
- ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3556/48872 [ΦΕΚ 856/Β/ 25-09-1997], 'Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του κτιρίου της Αγοράς στο Λακκί της νήσου Λέρου στα Δωδεκάνησα ιδ. Του Δήμου Λέρου'
- Ν.2831/2000 [ΦΕΚ 140/Α'/ 13-06-2000], 'Γ.Ο.Κ. και άλλες πολεοδομικές διατάξεις'
- ΔΠΑ 9387- 2000 [ΦΕΚ 1176 Β/ 22-9-2000], 'Χαρακτηρισμός ως ιδιαίτερου κάλλους των νησίδων Σέσκλιο, Χονδρός, Μαρμαράς, Γιαλεσίνο, Κουλούνδρος, Αλιμιά, Μασελονήσι, Ρω, Πλάτη, Καλόλιμνος, Καλαβρός, Σαφονήδι, Κουνουπήδι, Αυγό, Οφιδούσσα, Φωκιονήσια, Αρχάγγελος, Πλάκα, Πηγανούσσα, Παχειά, Περγούσα, Αγρελούσσα, Χαμηλή, Διβούνια, Αστακίδα, Φαρμακονήσι του Νομού Δωδεκανήσων.
- ΔΠΑ 9914/16-10-2000 [ΦΕΚ 1323/Β/ 01-11-2000], 'Χαρακτηρισμός ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους των νησίδων Ποντικούσσα, Αρμαθιά, Μακρονήσι, Κουτσομύτι, Αγ. Κυριακή, Χονδρό, Γλυνό, Αντίπηλος, Γάιδαρος, Τραγούσα, Αγ. Θεόδωρος, Κρεβάτια, Μακρύ, Κανδελιούσα, Στρογγυλή, Νησίδες Διαβάτες, Νερά, Στρογγυλή, Μαύρα, Γλάρος, Μεγάλο Λιβάδι, Τρυπητή, Βελόνα,, Χιλιμόδι, Τραγονήσι, Στρογγυλό, Μακρονήσι, Κόμαρος, Καλόβολος, Φράγκος, Κουνέλι, Γλάρος, Ψαθονήσι, Νερά του Νομού Δωδεκανήσου'
- Ν.3028/2002 [ΦΕΚ 153/Α'/ 28-06-2002], 'Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς'

- A 25290-2003 [ΦΕΚ 1487/Β/ 10-10-2003], 'Έγκριση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου'
- ΑΑΠ 2082-2009 [ΦΕΚ 8/ΑΑΠ/ 19-01-2009], 'Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Λέρου Νομ. Δωδεκανήσου'
- N.3827/2010 [ΦΕΚ 30/Α'/ 25-02-2010], 'Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου'
- N.3852/2010 [ΦΕΚ 87/Α'/ 7-6-2010], 'Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης'
- N.3937/2011 [ΦΕΚ 60/Α'/ 31-03-2011], 'Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις'
- N.4146/2013 [ΦΕΚ 90/Α'/ 18-04-2013], 'Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις'
- ΚΥΑ 2969-2015 [ΦΕΚ 2602/Β/ 2-12-2015], 'Σύσταση Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και προσωρινών Δομών Φιλοξενίας αιτούντων άσυλο και ευάλωτων ομάδων πολιτών τρίτων χωρών'

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Ahmad, Y. [2006] 'The scope and definitions of heritage: From tangible to intangible'. *International Journal of Heritage Studies*, 12 (3), pp. 292–300.
- Antoniades, A.C. [1984] 'Italian architecture in the Dodecanese: A Preliminary Assessment'. *Journal of Architectural Education*, 38 (1), pp. 18-25.
- Ashworth, G.J. [2012] 'Using heritage: Let's begin by using the same language'. In: *The Proceedings of AESOP 26th Annual Congress*. Ankara, 11-15 July.
- Burckhardt, J. & Murray, P. [1985] *The architecture of the Italian Renaissance*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Burke, G. [1976] *Townscapes*. Harmondsworth: Penguin.
- Council of Europe [1975] *European charter of the architectural heritage (The European Charter)*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe [1985] *Convention for the protection of the architectural heritage of Europe (Granada Convention)*. Strasbourg: Council of Europe.
- Delafons, J. [1997] *Politics and preservation: A policy history of the built heritage 1882-1996*. London: E&F Spon.
- Howard ,P. [2003] *Heritage management, interpretation, identity*. New York: Continuum.

- International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)* [1964] Adopted at the Second International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice.
- Jokilehto, J. [1999] *A history of architectural conservation*. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Kroeber, A.L. & Kluckhohn C. [1952] *Culture: A critical review of concepts and definitions*. New York, Cambridge, Mass.: The Museum.
- Lowthenthal, D. [1985] *The past is a foreign country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacMillan, D. [1993] 'Our heritage: Not just an armchair at the fireside of history'. In: Fladmark, J.M. (ed.) *Heritage: Conservation, interpretation and enterprise*, London: Donhead Publishing, p. 285-299.
- Millar, P. [1995] 'Heritage management for heritage tourism'. In: Medlik, S. (ed.) *Managing tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann, pp. 119-130.
- Nasser, N. [2003] 'The planning for urban heritage places: Reconciling conservation, tourism, and sustainable development'. *Journal of Planning Literature*, 17(4), pp. 467-479.
- Pendlebury, J. [2009] *Conservation in the age of consensus*. London: Routledge.
- Rodwell, D. [2007] *Conservation and sustainability in historic cities*. Oxford: Blackwell.
- UNESCO [1972] *World heritage convention*. Paris: UNESCO.

Διαδικτυακοί τόποι

- Δημόσια Δεδομένα, Ανοιχτά Δεδομένα, Δεδομένα ανά θεματική κατηγορία. Διαθέσιμο στο: <http://geodata.gov.gr/dataset> [Τελευταία πρόσβαση 23/11/2015].
- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο – Βάση Δεδομένων Φιλότητας. Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?sort=site_code&dir=asc [Τελευταία πρόσβαση 22/11/2015].
- Ελληνική Εθνική Επιτροπή UNESCO. Διαθέσιμο στο: http://www.unesco-hellas.gr/gr/3_5_1.htm [Τελευταία πρόσβαση 22/11/2015].
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, Στατιστικές, Απογραφή πληθυσμού – κατοικιών 2011. Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous>, [Τελευταία πρόσβαση 03/12/2015].
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, Στατιστικές, Οικονομικά χαρακτηριστικά 2001. Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2001> [Τελευταία πρόσβαση 04/12/2015].

- Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων [ΤΜΧΠΠΑ – Πανεπιστημίου Θεσσαλίας], Απογραφές, Δεδομένα Απογραφών [1940 – 2011]. Διαθέσιμο στο: <http://www.e-demography.gr/index.cfm> [Τελευταία πρόσβαση 02/12/2015].
- Υ.Π.Ε. – Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού - Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων. Διαθέσιμο στο: <http://estia.minenv.gr/> [Τελευταία πρόσβαση 28/11/2015].
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Διαθέσιμο στο: <http://www.yppo.gr/0/gindex.jsp> [Τελευταία πρόσβαση 22/11/2015].
- Υ.Π.Ο.Α. – ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Διαθέσιμο στο: <http://odysseus.culture.gr/> [Τελευταία πρόσβαση 28/11/2015].
- Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, Αερολιμένες Εσωτερικού, Δημοτικός Αερολιμένας Λέρου [ΔΑΛΕ]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ypa.gr/our-airports/dhmotikos-aerolimenas-leroy-dale> [Τελευταία πρόσβαση 11/01/2016].
- International Council on Monuments and Sites. Διαθέσιμο στο: <http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/mission-and-vision> [Τελευταία πρόσβαση 17/11/2015].
- Organisation des villes du patrimoine mondial. Διαθέσιμο στο: <http://www.ovpm.org/en/presentation> [Τελευταία πρόσβαση 13/11/2015].
- World Monuments Fund. Διαθέσιμο στο: <https://www.wmf.org/who-we-are#affiliates> [Τελευταία πρόσβαση 29/11/2015].
- International Committee on Archaeological Heritage Management. Διαθέσιμο στο: <http://ip51.icomos.org/ica hm/aboutica hm.html> [Τελευταία πρόσβαση 26/11/2015].
- International Union for Conservation of Nature. Διαθέσιμο στο: http://www.iucn.org/about/work/programmes/wcpa_worldheritage/, [Τελευταία πρόσβαση 15/11/2015].